

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Ett gestaltungsförslag i Sege park Malmö

- Socialt hållbar gestaltning i en kulturhistorisk värdefull miljö

Sara Pettersson
Självständigt arbete • 30 hp
Landskapsarkitekturprogrammet
Alnarp 2018

Ett gestaltungsförslag i Sege park Malmö

- Socialt hållbar gestaltning i en kulturhistorisk värdefull miljö

A design proposal in Sege park Malmö

- Socially sustainable design in a cultural historical valuable environment

Handledare: Anders Westin, SLU, Universitetsadjunkt vid Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Anna Peterson, SLU, Universitetsadjunkt vid Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Biträdande examinator: Anna Jakobsson, SLU, Lektor vid Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 30 hp

Nivå och fördjupning: A2E

Kurstitel: Master Project in Landscape Architecture

Kurskod: EX0814

Program: Landskapsarkitektprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2018

Omslagsbild: Sara Pettersson

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: *Sege park, hållbarhet, social hållbarhet, förtätning, gestaltning, socialt hållbar gestaltning, kulturhistorisk miljö*

Keywords: *Sege park, sustainability, social sustainability, densification, socially sustainable design, cultural historical environment*

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Förord

Detta examensarbete är ett självständigt arbete på 30 hp, och det avslutande projektet på min landskapsarkitekturutbildning på SLU, Alnarp. Ämnesvalet, social hållbarhet, var ett ämne som jag innan arbetets start kände mig relativt obekant med, men något som jag ville lära mig mer om för att ta med mig ut i arbetslivet.

Det finns många som jag vill tacka som har hjälpt och stöttat mig genom min examensarbets process som varit enormt lärorik och givande. Jag vill börja med att tacka min handledare på SLU i Alnarp, Anders Westin, för sitt stora engagemang och vägledning. Jag vill även tacka Elin Einarsson på gatukontoret i Malmö stad för inspiration och information om Sege park, Ludvig Haav på Tenbomgruppen, för introduktion till området och kontakt med involverade tjänstemän.

Till sist vill jag tacka mina vänner, familj och sambo som stöttat mig och stått ut med mina eviga funderingar kring social hållbarhet.

Sara Pettersson

Oktober 2018, Malmö

Sammanfattning

Detta examensarbetet handlar om Sege park, ett gammalt sjukhusområde som byggdes på 1930- talet i Malmös östra utkant. Det gamla sjukhusområdet ska idag byggas om till bostadsområde och samtidigt förtätas. Projektet beskrivs som ett "spjutspetsprojekt" där nya innovativa lösningar skall testas med hållbarhet i fokus. Målet med arbetet är att göra ett gestaltungsförslag på mittaxeln, en centralt belägen grönyta i området, där gestaltungsprinciper för social hållbarhet undersöks och testas.

Sege park är en grön oas som kan erbjuda en unik boendemiljö i parkkaraktär med nära läge till centrum. Med sin väl bevarade miljö från 1930- talet är området dessutom klassat som en kulturhistorisk särskilt värdefull miljö. Vid förtätning av befintliga miljöer finns det många viktiga parametrar som det behöver tas hänsyn till för att lyckas med att bygga en miljö som är anpassad till människans boendekrav, men samtidigt tar hänsyn till områdets befintliga kvalitéer. Detta är en svår balans och en utmaning som möts vid de flesta förtätningsprojekt i dagens moderna tätstäder.

Arbetet är uppdelat i två delar, en litteraturstudie följt av ett gestaltungsförslag. Litteraturstudien inleddes med en inflygning till projektet genom en kort beskrivning av fenomenet förtätning. För att vidare kunna ta fram ett socialt hållbart gestaltungsförslag för mittaxeln i Sege park undersöktes först själva begreppet 'Social hållbarhet' närmre. Undersökningen av begreppet ledde fram till jämförelser mellan främst två olika tolkningar av social

hållbarhet som Partridge (2005) och Dempsey et al. (2011) presenterat. Utifrån jämförda tolkningar gjordes därefter en egen tolkning av social hållbarhet ur ett landskapsarkitekturperspektiv. Den egna tolkningen av social hållbarhet sammanfattades genom fem sammanhängande faktorer: trygghet, jämlikhet, livskvalité, social interaktion och platsidentitet.

Att Sege park är en kulturhistoriskt särskilt värdefull miljö har varit en viktig utgångspunkt vid framtagning av gestaltungsförslaget. Områdets kulturhistoria är en viktig kvalité att ta hänsyn till i arbetet med förtätning och ombyggnation av området för att det ska ske på ett hållbart vis. Gestaltungsförslaget har därför utvecklats med stor varsamhet till den befintliga miljön. Den största utmaningen med gestaltungsförslaget har således varit att utveckla området men samtidigt bevara dess historiska viktiga strukturer och rumsligheter. Vidare har gestaltungsförslaget för mittaxeln i Sege park undersökt möjlighet till gestaltning för social hållbarhet utifrån den egna tolkningen och de fem faktorerna. Undersökningar har gjorts i plan i olika skalor, sektioner, 3D- modeller med mera.

Avslutningsvis fördes en diskussion kring gestaltungsförslaget och den bakomliggande teori om social hållbarhet och den egna tolkningen. Arbetsprocessen och svårigheter som stötts på under arbetets gång och dess påverkan på resultatet tas även upp och diskuteras.

Nyckelord: *Sege park, förtätning, hållbarhet, social hållbarhet, gestaltning, socialt hållbar gestaltning, kulturhistorisk miljö.*

Abstract

This master thesis is about Sege park, a old hospital that were built in 1930's in the eastern outskirts of Malmö. The old hospital area will be converted in to a residential area and in the same time be densified. The project is described as a "excellence project" where new innovative solutions for sustainability will be tested. The goal with this thesis is to make a design proposal of "mittaxeln", a central located green area, where design principles for social sustainability will be examined and tested.

Sege park is a green oasis that offers a unique green residential area just outside the city centre. Whith its well preserved environment from the 1930's, the area is classified as a culture-historically particularly valuable environment. When develop exiting areas by densification there are many factors to take in to consideration to accomplish to develop a areas that meet the demands of modern living and in the same time takes the existing qualities of the site into account. This is a difficult balance and a challenge that have to be faced in most densification project in the modern dense city.

The project has been divided in to two parts, one literature study and one design proposal. The literature study were initiated with a short introduction to the project by a description of densification. To be able to develop a socially sustainable design proposal for "mittaxeln" in Sege park the definition of social sustainability had to be investigated further. The investigation of the definition led to a comparison of mainly two different interpretations

of social sustainability that Partridge (2005) and Dempsey et al. (2011) presented. Based on the compared interpretations a new interpretation of social sustainability were made from a landscape architectural perspective. The own interpretation of social sustainability can be resumed by five coherent factors: security, equality, quality of life, social interaction and site identity.

That Sege park is a culture-historically particularly valuable environment have been a important starting point for the design proposal. The culture history on the site is a important quality that has to be taken in to consideration in the work with densification and reconstruction to enable the projects sustainability. The design proposal have there for been developed with a great precaution to the existing environment. The greatest challenge with the design proposal have been to develop the area but in the same time preserve the important historical structural and special qualities of the site. The design proposal of " mittaxeln" investigates the possibilities of socially sustainable design based on the own interpretation and the five factors. Investigations have been carried out in plans in different scales, sections, 3D modelling and more.

In conclusion the thesis ends with a discussion about the design proposal and the theory of social sustainability, the own interpretation and the five factors that it is based on. The work process and difficulties that have been stumbled up on during the working process and how it has affected the result is also discussed.

Keywords: Sege park, densification, sustainability, social sustainability, socially sustainable design, cultural history environment.

Innehållsförteckning

Inledning

Bakgrund	s. 7
Syfte	s. 10
Frågeställningar	s. 10
Mål	s. 10
Avgränsningar	s. 10
Metod	s. 11
Disposition & läsanvisning	s. 11

Den täta staden

Förtätning som stadsutvecklingsmetod	s. 12
Den täta stadens offentliga rum och parker	s. 16
Hur arbetar Malmö stad med förtätning	s. 17
Sammanfattning- den täta staden	s. 20

Social hållbarhet

Begreppets uppkomst	s. 21
Tidigare gjorda tolkningar	s. 22
Hur arbetar Malmö stad med social hållbarhet	s. 27
Sammanfattning- social hållbarhet	s. 29

Social hållbarhet ur ett landskapsarkitektoniskt perspektiv- en tolkning

Trygghet	s. 32
Jämlikhet	s. 35
Livskvalité	s. 38
Social interaktion	s. 43
Platsidentitet	s. 46
Sammanfattning- landskapsarkitektoniskt perspektiv- en tolkning	s. 49

Sege park idag & visioner för framtiden s. 50

Historisk bakgrund och uppkomst	s. 50
Inventering och tidstypiska element	s. 51
UrbanX	s. 57
Malmö stads gestaltningsprogram	s. 60
Närområde	s. 64
Nya målpunkter	s. 66
Rörelser och trafikslag	s. 67
Sammanfattning- Sege park idag & visioner för framtiden	s. 68

Gestaltningförslaget

Koncept	s. 70
Illustrationsplan	s. 72
Entrétorget	s. 74
Finrummet	s. 76
Ängsrummet	s. 79
Parkrummet	s. 81
Belysningsplan principer	s. 84

Diskussion

Den egna tolkningen	s. 85
Gestaltningförslagets principer	s. 86
Utvärdering av gestaltningförslaget	s. 87

Avslutande reflektioner & process

Vidare studier

Källförteckning

s. 89
s. 90
s. 91

Inledning

Bakgrund

”Ett socialt hållbart samhälle är ett jämställt och jämlikt samhälle där människor lever ett gott liv med god hälsa, utan orättfärdiga skillnader. Ett samhälle med hög tolerans där människors lika värde står i centrum, vilket kräver att människor känner tillit och förtroende till varandra och är delaktiga i samhällsutvecklingen.

Social hållbarhet är av avgörande betydelse för det demokratiska samhället och är helt nödvändig ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. Ett socialt hållbart samhälle tål påfrestningar, är anpassningsbart och förändringsbenäget (resilient)” (Folkhälsomyndigheten, 2018).

Social hållbarhet är kanske något av det viktigaste att uppnå i vårt samhälle. Inte minst i våra städer där människor bor tätt och därav har mindre möjlighet till påverkan av sitt närområde. Människor som bor i städer kan därför tänkas vara mer beroende av service och funktioner som samhället erbjuder i en högre grad än människor på landsbygden (Malmö stad, 2010).

Enligt boverkets rapport *’Socialt hållbar stadsutveckling’* från 2010 visar studier på att om boende som trivs bra i sin boendemiljö har ett minskat antal personliga tragedier och problem. Då

utemiljön anses bidra till invånarens trivsel i ett område är därför utemiljön väsentlig för det sociala välbefinnandet (Boverket, 2010a).

I Malmö stads översiktsplan nämns förtätning innanför inre ringvägen och arbete med social hållbarhet som två av de främsta fokuspunkterna för Malmö stads framtida stadsutveckling. Genom förtätning finns förhoppningar om att skapa en mer levande stad som ger möjlighet till ett mer hållbart levnadssätt samt en bättre integrerad stad med små områdesskillnader (Malmö stad, 2014). För att lyckas med detta ställs stora krav på utemiljön i den nya tätare staden. För att skapa en hållbar stad krävs det att staden förtätas samtidigt som den blir grönare, vilket är en paradoxal problematik. Grönska i staden bidrar inte enbart till ekosystemtjänster, utan höjer även trivseln och attraktionsvärdet i staden (Skärbäck et al., 2014). I Sege park, som är utnämnt som ett av Malmö stads utvecklingsområde och som planeras ligga i framkant när det kommer till hållbarhet, är utemiljön en viktig nyckel för att uppnå uppsatta mål. En av de kanske viktigaste faktorerna för att lyckas med området är att skapa möjlighet för god social hållbarhet.

Sege park är ett gammalt sjukhusområde som byggdes på 1930-talet i Malmö stads östra utkant. Sjukhuset som var ett mentalsjukhus byggdes i en grön miljö med tillhörande park för att använda sig av naturens läkande kraft, vilket var en av dåtidens moderna behandlingsmetoder av psykiskt sjuka (Ersgård & Hallström, 1995). Området växtlighet som planterades på 1930-

talet är idag väl bevarat och präglar området än. Sjukhusområdet står idag inför förtätning precis som flera andra områden i Malmö. På grund av att området är mycket väl bevarat från 1930-talet och dessutom är ett praktexempel på dåtidens vårdfilosofi, är området klassat som en kulturhistorisk särskilt värdefull miljö. Området planeras att byggas om till en ny stadsdel med hållbarhet i fokus. Sege parks närhet och goda förbindelse till centrum och den stora tillgången på uppvuxen vegetation skapar en unik boendemiljö i dagens täta och hårdgjorda städer. Med satsning på förnybar energi, minskat bilanvändande och odling blir området ett "spjutspetsprojekt" inom hållbarhet där nya tekniska hållbarhetslösningar skall testas (Malmö stad, 2015). Detaljplanen godkändes i november 2017 med den främsta förtätningen i områdets södra del. Byggstart är planerad till 2020 och under våren 2018 detaljprojekterades utemiljön för områdets allmänna miljöer (torgrum, grön- och gatumiljöer) (Malmö stad, 2015).

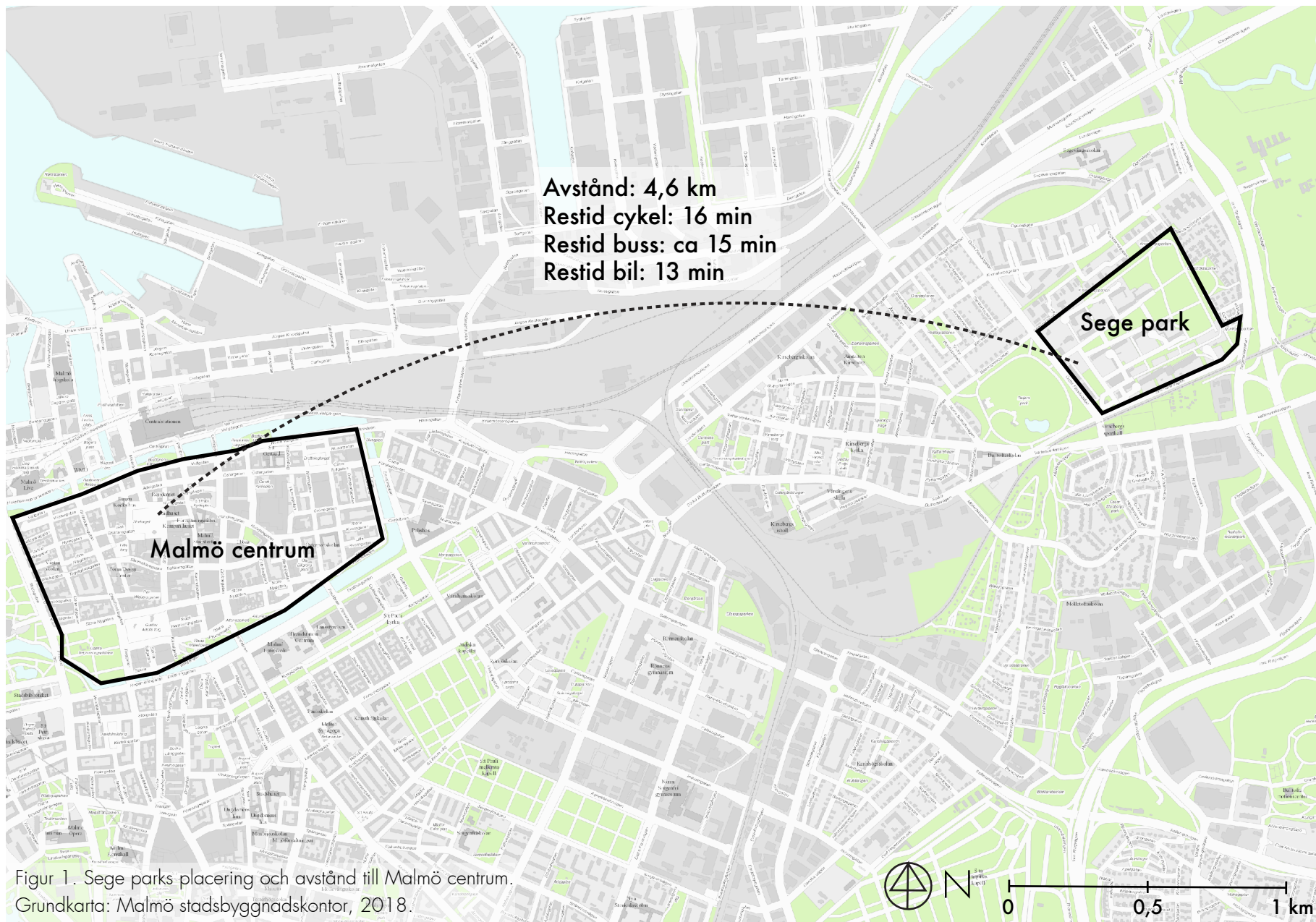
Vid utveckling och förtätning av området är det viktigt att områdets kulturhistoriska arv inte glöms bort eller i åsidosätts för nya innovativa hållbarhetslösningar. Utveckling av området kräver en hårfin balans mellan att bevara och ta till vara på områdets befintliga kvalitéer samtidigt som området utvecklas och anpassas efter dess nya funktion. För att uppnå social hållbarhet i området är det viktigt att beakta dessa befintliga kvalitéer då de kan spela en viktig roll för områdets identitet och människors känsla av tillhörighet och association till platsen. Jag anser att Sege parks kulturhistoriska miljö kan vara hotad vid utveckling av området om det inte värnas om den. För att lyckas med att värna om

Sege parks kulturhistoriska arv tror jag det är viktigt att förstå och synliggöra varför dessa kvalitéer är viktiga.

Bild 1. Sege parks välbevarade och uppvuxna vegetation. Foto: Sara Pettersson, 2018.

Figur 1. Sege parks placering och avstånd till Malmö centrum.
 Grundkarta: Malmö stadsbyggnadskontor, 2018.

Syfte

Syftet med arbetet är att undersöka och bidra med kunskap om hur landskapsarkitektur och gestaltning av utemiljö kan skapa förutsättningar för social hållbarhet i urbana miljöer.

Frågeställningar

- Vad innebär social hållbarhet?
- Hur kan vi gestalta för att skapa social hållbarhet i vår utemiljö?
- Hur kan vi gestalta utemiljön för att skapa förutsättningar för social hållbarhet vid förtätning i en kulturhistorisk särskilt värdefull miljö?

Mål

Målet är att göra ett gestaltungsförslag för mittaxeln i Sege park i Malmö vilket är en kulturhistoriskt särskilt värdefull miljö. Mittaxeln är en central plats i området som kopplar samman de olika kringliggande bostadsgårdarna och själva Sege park i öster. Tanken med förslaget är att det ska utgöra en fallstudie där idéer kring social hållbarhet och gestaltning av utemiljöer kan tillämpas skissmässigt samt utvärderas och diskuteras i relation till teoretiska resonemang.

Avgränsningar

En litteraturstudie har genomförts inom ämnet social hållbarhet för införskaffning av kunskap om ämnet och för att få en djupare förståelse för problematiken och hur man kan arbeta med denna. Enligt Boverkets rapport *'Socialt hållbar stadsutveckling'* från 2010 är det allmänt ansett att begreppet hållbar stadsutveckling utgörs av tre ömsesidiga aspekter, ekologisk hållbarhet, social hållbarhet och ekonomisk hållbarhet. Detta arbete fokuserar främst på den sociala hållbarheten och hur vi kan gestalta utemiljön för att skapa förutsättningar för denna. Dock är gränsen mellan de tre hållbarhetsaspekterna något oskarp vilket gör att både den ekologiska och ekonomiska hållbarheten också har omnämnts i uppsatsen men inte undersökts djupare.

Gestaltungsförslaget har utgått från det gestaltungsprogram och form av medborgardialog, UrbanX, som Malmö stad tagit fram för Sege parkområdet. Gestaltungsprogrammet har granskats och diskuterats utifrån den teori som tagits upp i uppsatsen, vilket har lett till att vissa avsteg från detta har gjorts i gestaltungsförslaget. Vidare är gestaltungsförslaget som presenteras inte en projektering av förslaget med detaljerade lösningar ovan och under mark. Gestaltungsförslaget är begränsat till att presenteras skissartat i form av illustrationsplaner, sektioner, skisser, modeller på lösningar samt beskrivningar. Vidare fokuseras det främst på dagsaspekten i förslaget och endast en principiell belysningsplan presenteras med förslag på hur platsen kan belysas kvällstid.

Metod

En litteraturstudie har gjorts inom ämnet hållbar landskapsarkitektur med fokus på social hållbarhet. Vid undersökning, utkristallisering av problemet och definition av begreppet har inläsning av utvald litteratur som finns att tillgå inom området skett. Sökning av litteratur har både gjorts i tidskrifter som STAD och NJAR (Nordic Journal of Architectural Research) och via olika söktjänster som google scholar, Web of science, Scopus samt SLU biblioteks sökfunktion.

För att få en djupare förståelse för problematiken samt undersöka hur man kan arbeta med denna i fysisk form har ett gestaltungsförslag tagits fram för mittaxeln i Sege park.

Skissprocessen initierades tidigt i projektet i form av en halvdag skissessioner i veckan för att i fysisk form undersöka potentiella gestaltningar som kan skapa förutsättningar för social hållbarhet i utemiljön parallellt med att litteraturstudien genomfördes. Efter cirka halva skrivtiden övergick huvudfokus till själva gestaltungsförslaget som då inleddes med undersökningar av närområdet för att få en bättre förståelse för kontexten.

Som stöd och utgångspunkt för arbetet med gestaltungsarbetet användes de styrdokument, texter och utredningar som fanns att tillgå om området som Malmö stad tagit fram (detaljplan, planbeskrivning, hållbarhetsstrategi, planprogram, kulturmiljöutredning med flera).

Disposition & läsanvisning

För att lättare guida läsaren genom arbetet inleds varje kapitel med en kort ingress och avslutas med en kort sammanfattning av vad som ansågs viktigast från kapitlet och därför bör tas med vidare i arbetet. Sammanfattningarna är alltså inte tänkta att ge en fullständig bild av kapitlet i sin helhet, utan fungera som en navigeringshjälp i arbetet.

Arbetet inleds med en inledning av ämnet *social hållbarhet* genom fenomenet förtätning. Bakgrund, metoder, konsekvenser och exempel tas upp för att få en bättre förståelse för den problematik kring sociala hållbarhet som många av dagens städer står inför. Därefter undersöks begreppet social hållbarhet närmre och olika tolkningar tas upp och jämförs. Vidare diskuteras landskapsarkitektens roll och möjlighet till påverkan genom gestaltning följt av att en egen tolkning presenteras. Den egna tolkningen undersöks därefter närmre del för del följt av att möjlighet till översättning i det fysiska landskapet studeras. Efterföljande del av arbetet handlar om Sege park, dess historia, bakgrund och uppkomst samt en inventering av den befintliga utemiljön, närområde och kommunikationer. Befintliga dokument och undersökningar av Sege parkområdet studeras och diskuteras utifrån den egna tolkningen. Kommunens gestaltungsprogram av området och medborgardialog med skolbarn från Kirsebergsskolan studeras därefter för att införskaffa ytterligare kunskap inför gestaltungsförslaget. Efter det presenteras gestaltungsförslaget för mittaxeln. Slutligen förs en diskussion och reflektion om gestaltungsförslaget utifrån de bakomliggande teorier samt förutsättningar.

Den täta staden

Förändring av befintliga miljöer i form av förtätning kan innebära stora konsekvenser för den sociala hållbarheten. Eftersom Sege park är ett förtätningsprojekt anses det därför relevant att inleda arbetet med ett kapitel om förtätning, dess uppkomst, metoder och konsekvenser. Detta kapitel inleds således med en kort historik kring hur stadsutvecklingen sett ut under 1900- talet samt hur den lett fram till och format dagens stadsutvecklingsideologi. Därefter undersöks förtätning som stadsutvecklingsmetod och förtättningsmetoder närmre samt vilka för- och nackdelar förtätning kan föra med sig. Kapitlet avslutas med hur Malmö stad arbetar med förtätning, vilka förtättningsmetoder de använder sig av samt några exempel på detta.

Förtätning som stadsutvecklingsmetod

Att bygga täta städer har under de senaste 20 åren varit den mest vanligt förekommande stadsutvecklingsmetoden. Under 1900-talets första hälft skedde en drastisk förändring i stadsutvecklingen runt om i världen. Städer som tidigare successivt vuxit fram, kvarter för kvarter, som anpassats till en gåendes hastighet (5 km/h), började växa i snabb takt till följd av industrialismens urbaniseringsvåg. Urbaniseringsvågen ledde vidare till en förändrad stadsutvecklingsideologi under 1900- talets första hälft. Modernismens nya luftiga och repetitiva områden var enformiga och anpassade efter bilens hastighet (60 km/h). Modernismens planering av städer menas ha orsakat att stadslivet försvunnit i många av dessa områden, eller rättare sagt aldrig kommit till (Gehl, 2010). Idag lider många av modernismens regi byggda områden av sociala svårigheter vilket har orsakat att många av

områdena lider av dåliga rykten. Som motreaktion till modernismens stadsbyggande har den småskaliga och täta staden återigen blivit förebild för dagens stadsutveckling. Att bygga täta städer anses ha många fördelar, bland annat att möjliggöra skapandet av hållbara städer (Hofstad, 2012).

Att den täta staden är en populär stadsutvecklingsmetod anses kunna bero på flera olika anledningar (Hofstad, 2012). Svenska städer har historiskt sett sedan andra världskriget växt genom stadsutglesning där stora områden med merparten enfamiljshus med lågt exploateringsantal byggts i utkanten av storstäder och förorter. Stadsutglesningen har lett till en låg befolkningstäthet i större delar av Sverige. Detta har pågått och pågår än idag i stor utsträckning runt om i Sverige. Eftersom stadsutglesning till stor del sker på bekostnad av bördig jordbruksmark har detta de senaste åren börjat ifrågasättas. Stadsutglesning leder även till ökade avstånd vilket i sin tur leder till ökade transporter som fortfarande till stor del sker med fossila bränslen (Kummel, 2006). Den ökade befolkningmängden i Sverige har under de senaste decennierna orsakat att många städer och tätorter runt om i Sverige lider av kraftig bostadsbrist. För att tillgodose bostadsmarknaden med bostäder och samtidigt inte låta städer växa genom stadsutglesning har förtätning inom staden och tätorten blivit det självklara alternativet (Boverket, 2016). Förtätning har även blivit en av de främsta strategierna för och nästan lika med hållbar stadsutveckling och anses kunna gynna både ekonomisk-, ekologisk- och social hållbarhet (Hofstad, 2012). Förtätning och förändring av staden är inget nytt sätt att utveckla staden på

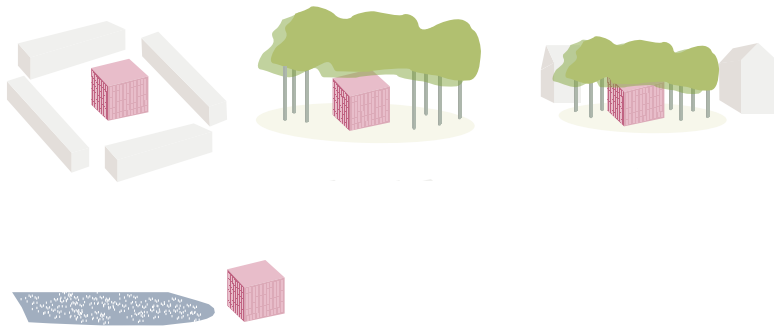
enligt Malmös stadsbyggnadskontor. Historiskt sett har städer förändrats och förtätats i takt med att staden blivit en mer attraktiv bostadsplats. Förtätning och förändring av stadsstrukturen kan därför anses vara en naturlig utveckling av staden (Malmö stad, 2010).

Vidare diskuterar Boverket i sin idéskrift hur förtätning kan användas som en metod att länka samman staden och förebygga segregation. Genom att bebygga eventuella lucktomter och utnyttjade ytor i staden som kan upplevas som barriärer suddas gränser i staden ut (Boverket, 2016). Genom att bygga täta städer kan möjlighet till fler spontana möten mellan människor öka, vilket i sin tur kan öka tryggheten i staden och även bidra till ett mer levande stadsliv. Det sociala livet i staden gynnas även av de minskade avstånden och närhet till vardagsaktiviteter, arbete, kultur och service. Den täta staden möjliggör även för klimatvänliga transportmedel och bidrar därmed till ett minskat bilbehov (Hofstad, 2012).

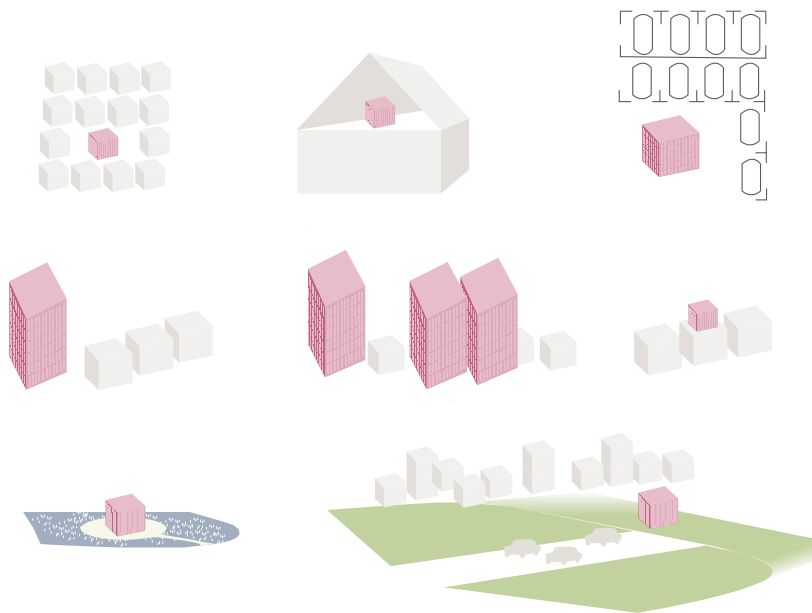
Med förtätning används den redan utnyttjade marken mer effektivt vilket medför att jordbruk- och naturmark bevaras. Förtätning innebär även att befintlig infrastruktur, service och butiker förhoppningsvis kan utnyttjas mer effektivt och i stället förbättras med tätare avgångar och större utbud (Malmö stad, 2010). Den täta stadens behov av ökad tillgång till tjänster och service kan i sin tur leda till fler arbetstillfällen vilket gynnar den ekonomiska tillväxten (Boverket, 2016).

Förtätning är ofta associerad med blandstad. Blandstad innebär att stadens olika funktioner blandas till skillnad från modernismens metod att separera. I praktiken innebär det att bostäder, kontor och service kan finnas i samma byggnad eller kvarter. En större blandning av funktioner befolkar stadens områden under fler av dygnets timmar vilket bidrar till ökad trygghet och ett mer levande stadsliv (Hofstad, 2012).

Förtätning kan vidare göras på en rad olika sätt. De olika metoderna kan passa bättre eller sämre beroende på de rådande förutsättningar på platsen. Peder Hallkvist från Örebro kommun menar i Boverkets idéskrift, *Rätt tät, om förtätning i städer och orter*, att det finns förtättningsmetoder som generellt inte föredras så som att bebygga innergårdar, bygga i kant på park, bebygga grönytor eller bygga i direkt anslutning till vatten. Att förtäta på något av dessa sätt kan skapa en önskad stadsmiljö där ett fåtal individer gynnas men allmänheten missgynnas. Förtättningsmetoder som i stället rekommenderas är till exempel att förtäta i lucktomter, vindsinredning, bygga på ineffektivt utnyttjade ytor (till exempel parkeringsytor) och i vissa fall även bygga väldigt höga hus, bygga med ny höjdskala och våningspåbyggnad (Boverket, 2016). Andra vanligt förekommande förtättningsmetoder enligt Malmö stads förtättnings PM, *'Så förtätar vi Malmö!'*, är bland annat överdäckning över till exempel stora trafikleder och utfyllnad i vatten (Malmö stad, 2010).

Figur 2. Förtätningmetoder som inte rekommenderas. Från översta raden till vänster: bebygga bostadsgårdar, bygga i kant på park, bebygga grönytor och bygga i direkt anslutning till vatten. Figur: Sara Pettersson, 2018.

Figur 3. Rekommenderade förtätningmetoder. Från översta raden till vänster: Förtäta i lucktomter, vindsinredning, bygga på ineffektiva ytor, bygga väldigt höga hus, bygga med ny höjd skala, våningspåbyggnad, bygga på utfyllnad i vatten och bygga på överdäckning. Figur: Sara Pettersson, 2018.

Bild 2. Den nya stadsdelen Hafen city i Hamburg, Tyskland, var tidigare ett gammalt hamnområde som fått nytt liv med nya bostäder, kontor och service. I bakgrunden syns det nya operahuset Elbphilharmonie (Hafencity Hamburg, 2018). Foto: Sara Pettersson, 2016.

Bild 3. Skyskrapar är ett vanligt sätt att förtäta i städer. För att skapa trevligare gatumuljöer i Toronto arbetar man med att ha byggnader med en lägre fasadhöjd närmst gatan och sedan placera skyskrapan bakom dessa (Buursink E., 2015). Foto: wyliepoon@flickr, 2018 (CC BY-NC-ND 2.0)

Hofstad (2012) menar att den täta staden inte enbart medför positiva konsekvenser utan kan även innebära negativa. Bland annat menar Hofstad på att buller- och utsläppsnivåer i allmänhet är högre inne i täta städer vilket har negativ påverkan på både naturen så väl som på människor. Boverkets idéskrift från 2016 lyfter också frågan kring olika negativa konsekvenser av förtätning. Då städer förtätas minskar dagsljusinsläppet både i bostäder och i utemiljön, detta på grund av att det byggs både högre och tätare än de låga och täta stenstaden som agerar idealstad. Resultatet blir skuggiga och blåsiga innergårdar som dessutom många gånger lider av ett försämrat ljudklimat. Många bostäder i förtätningssområden riskerar även att få skymd sikt av för tätt intilliggande grannhus (Boverket, 2016).

Trängsel är en annan konsekvens som kan bli till följd av förtätning, både i boendemiljö, offentlig miljö och trafikmiljö. Med förtätning medföljer ett högre slitage på stadens parker och allmänna ytor. Trycket på den kommunala servicen ökar vilket många gånger kräver att det byggs fler skolor, ökad kapacitet på sjukhus och vägar med mera. Ibland klarar inte de befintliga försörjningssystemen så som vatten- och elledningar av den förhöjda belastningen vilket då kräver utbyggnad (Malmö stad, 2010). Vidare kan höga tomtpriserna som blir till följd av förtätning i centrala lägen leda till gentrifiering och social ojämlikhet då lokalhyror höjs i förtätningssområden. Höjda lokalhyror kan leda till att befintlig befolkning och verksamheter i området tvingas flytta (Boverket, 2016). Det är viktigt att känna till att det både finns positiva och negativa konsekvenser av förtätning.

Bild 4. Den smala gatan skapar en skuggig miljö med stor insyn och skymd utsikt från bostäderna. Foto: Sara Pettersson, 2018.

Bild 5. Liten och skuggig bostadsgård med stor insyn från kontor och bostäder. Foto: Sara Pettersson, 2018.

Den täta stadens offentliga rum och parker

I och med att den täta staden innebär att fler människor bor och samsas om stadens offentliga rum uppstår ett högre tryck på dessa samtidigt som deras roll blir allt viktigare. Då trängsel, högre tempo och stress kan uppstå i den täta staden blir parkerna och de gröna stadsrummen viktigare, både för återhämtning så väl som för sociala interaktioner. Detta medför inte enbart att de befintliga parkerna och offentliga rummen behöver bevaras och vidhålla sin kvalitet, utan även att plats för nya parker och offentliga rum behöver skapas (Hofstad, 2012). För att finna plats för nya parker och offentliga rum i den redan mycket täta staden krävs nya metoder och sätt att tänka kring dessa rum. De traditionella stadsparkerna är populära men ytkrävande, något som är en bristvara i den täta staden. Fler ytor behöver därför vara flexibla och multifunktionella för att kunna användas av olika målgrupper på olika sätt under dygnets olika timmar. Nya former av parker och offentliga rum behöver även skapas då trycket på befintliga traditionella parker ökar. Hur kan man ta till vara på stadens alla rum och göra dessa så användbara och rekreativa som möjligt? Ett exempel på otraditionell form av park inne i staden är till exempel takparker där annars outnyttjad yta används i rekreativ syfte (Boverket, 2016). Andra exempel på nya former av parker är Cheonggyecheon stream i Seoul, Sydkorea, och The high line i New York, USA, se bild 6 och 7 med tillhörande bildtext.

Bild 7 till höger. The high line i New York, USA. Den långsmala parken är anlagd på ett gammalt upphöjt järnvägsspår som sedan 1980-talet stått oanvänt. 2009 invigdes det igen, men då som park (The high line friends, 2018). Foto: gigi_nyc@flickr, 2014 (CC BY-NC-ND 2.0).

Bild 6. Cheonggyecheon stream i Seoul, Sydkorea. Floden som tidigare gömdes av en gata öppnades upp och gjordes till ett rekreativt och vatten nära stråk, ner sänkt från den hektiska staden (Seoul metropolitan facilities management corporation, 2009). Foto: Francisco Anzola@flickr, Seoul, 2007 (CC BY 2.0).

Hur arbetar Malmö stad med förtätning?

Precis som flera andra svenska städer har Malmös befolkning vuxit kraftigt under de senaste åren. Den ökade befolkningmängden har påfrestat stadens offentliga rum så väl som bostadsmarknaden. För att tillgodose bostadsmarknaden utan att låta staden växa utåt har Malmö stad som mål att i främsta hand växa in- anför inre ringvägen. Anledningen till detta är för att ta till vara på befintliga resurser, men även för att vidhålla Malmös småskalighet och korta avstånd. Förtätning beskrivs som ett medel för att uppnå ovanstående mål (Malmö stad 2014). Vidare beskrivs det i Malmö stads översiktsplan att man genom förtätning ska läka stadens olika delar samman och "fylla i" med funktioner och stadsrum som saknas idag. Malmö stad vill profilera sig som en grön, tät och blandad stad. För att uppnå detta har staden som mål att bevara befintliga grönområden samtidigt som utrymmen för nya skapas. Trycket på de befintliga grönområden har under de senaste åren ökat, vilket tros fortsätta i takt med att stadens befolkning fortsätter växa (Malmö stad, 2014).

För att uppnå sin vision om att vara en blandad, tät och grön stad som möjliggör för huvudsaklig persontransport genom gång, cykel och kollektivtrafik har Malmö stad tagit fram fyra olika strategier för stadens fortsatta utveckling vilka är (Malmö stad, 2010):

- Förtätning i stationsnära lägen och längs kollektivtrafikstråk.
- Skapa blandstad i större utsträckning.

- Minska de barriärer trafikleder skapar genom att omvandla dessa till stadsgator.
- Effektiv ytanvändning för gröna och blåa lösningar.

Som tidigare nämnt i uppsatsen finns det olika sätt att förtäta på var av vissa metoder är mer eller mindre rekommenderade. I Malmö menar man på att det finns sex olika sätt att förtäta på som passar staden (Malmö, 2010):

- Ändrad stadsstruktur- till exempel göra om verksamhetsområde till blandad stadsstruktur.
- Kompletteringsbyggande- Addera enskilda byggnader i det befintliga stadsnätet.
- Påbyggnad och vindsinredning- Addera bostäder på tak eller våningspåbyggnad.
- Överdäckning- Barriärer som till exempel stora trafikleder byggs över.
- Utfyllnad i vatten- Nya landmassor skapas genom utfyllnad i vatten.
- Bostadskomplettering- Befintliga bostäder görs mer attraktiva genom till exempel tillbyggnad av balkonger.

Vidare finns det idag åtta olika stadskaraktärer i Malmö:

- Sluten kvartersstad
- Öppen kvartersstad
- Grannskapsenheter
- Storskaliga bostadsområden

- Småskalig bebyggelse
- Institutioner
- Verksamhetsområden
- Gröna rum

Efter noggrann analys av de åtta stadskaraktärerna har staden själv gjort utvärdering kring vilka områden som anses vara mer eller mindre lämpliga för förtätning. Av de åtta stadskaraktärerna anses småskalig bebyggelse, slutna kvartersstad ha relativt liten förtätningspotential medan förtätning i gröna rum ha mycket begränsad förtätningspotential. Vidare anses grannskapsenheter ha måttlig förtätningspotential, öppen kvartersstad och storskaliga bostadsområden ha relativt stor förtätningspotential men relativt låg efterfrågan. Störst förtätningspotential ser staden i institutionsområden, verksamhetsområden och trafikområden. De tre områdeskaraktärerna är ofta centralt belägna i staden vilket också leder till hög efterfrågan av bostäder i dessa områden. I praktiken innebär det att gamla industriområden och verksamhetsområden kommer att göras om till bostadsområden, förtätning i överdimensionerade bostadsområden samt bygga blandstad i större utsträckning. Exempel på pågående förtätningsprojekt i Malmö är bland annat Västra hamnen, Norra Sorgenfri, Rosengård, Fosiestråket, Ön och Limhamns industriområde (Malmö stad, 2010).

Bild 8. Kompletteringsbyggnation av ett 15 vånings högt punkthus på Dala-plan i Malmö. Foto: Sara Petterson, 2018.

Bild 9. Våningspåbyggnad på ett befintligt bostadshus längs Föreningsgatan i Malmö. Foto: Sara Petterson, 2018.

Bild 10. Ett av de första bostadshusen i det nya bostadsområdet som växer fram längs Industrigatan i Malmö. Ett område som tidigare varit verksamhetsområde. Foto: Sara Pettersson, 2018.

Bild 11. Blandad arkitektur i västra hamnen i Malmö. Det gamla hamnområdet har gjorts om till en ny stadsdel och har sedan invigningen 2001 fortsatt att växa. Foto: Sara Pettersson, 2015.

Bild 12 Malmöns nya konserthus, Malmö Live. Ett förtätningsprojekt i centrala Malmö, bredvid centralstationen. Foto: Sara Pettersson, 2018.

Bild 13. Visionsbild över Nyhamnen, en ny stadsdel som planeras att byggas på det gamla hamnområdet, Östra hamnen, i Malmö. Ett antal nya ärar samt sammankopplande broar planeras att byggas. Visionsbild: Arkitema

Sammanfattning- den täta staden

- ☞ Den täta staden kan minska segregation, öka social interaktion, öka tryggheten, bidra till ett mer levande stadsliv, minska avstånd, möjliggöra för klimatvänliga transportmedel, leda till ett bredare underlag för service och öka den ekonomiska tillväxten.
- ☞ Det finns även nackdelar med den täta staden, som till exempel ökad buller- och utsläppsnivå, minskad dagsljusinsläpp, skymd sikt, ökad trängsel och gentrifiering.
- ☞ I den täta staden finns ett ökat behov av parker och rekreationsområden. Därför behöver nya otraditionella metoder för parker och rekreationsområden utforskas samtidigt som befintliga parker och grönområden behöver bevaras.
- ☞ Malmö stads vision är att skapa en grön, blandad och tät stad som är jämställd och inkluderande. Med hjälp av förtätning finns förhoppning att bygga bort barriärer och läka staden samman.
- ☞ Malmö stad ser störst förtätningspotential i bland annat institutions och industriområden samt längs stora trafikleder.

Social hållbarhet

I detta kapitel kommer olika tolkningar av social hållbarhet att undersökas. Inledningsvis presenteras tidigare tolkningar av social hållbarhet, två vetenskapliga tolkningar samt en internationell. Därefter jämförs de olika tolkningarna följt av en kort beskrivning av hur Malmö stad arbetar med social hållbarhet, för att få en lokal förankring till begreppet och vidare arbetet med gestaltningen av mittaxeln i Sege park.

Begreppets uppkomst

Social hållbarhet har under de senaste åren blivit ett uppmärksammat begrepp som ofta omnämns i samband med stadsutveckling. Begreppet social hållbarhet började dyka upp i slutet av 1900-talet då det ofta beskrevs som ett problem i många av de områden som byggdes under modernismens rekordår i Sverige och Europa (Gehl, 2010). För att undersöka gestaltning för social hållbarhet i utemiljön behöver begreppet social hållbarhet först undersökas närmre. Vad betyder egentligen social hållbarhet?

Den idag mest vanligt förekommande definitionen av ett hållbart samhälle myntades i World commission on environment and development rapport *Our common future* från 1987, som även är känd som Brundtlandsrapporten. Definitionen bygger på tre ömsesidiga hållbarhetsaspekter, vilka är: ekonomisk hållbarhet, ekologisk hållbarhet och social hållbarhet. De tre hållbarhetsaspekterna är tätt sammanlänkade och beroende av varandra. Först när hållbarhet inom samtliga tre aspekter infinner sig kan en hållbar stad uppnås. I Brundtlandsrapporten definieras ett hållbart samhälle:

“Humanity has the ability to make development sustainable to ensure that it meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs.” (World commission on environment and development, 1987, s.16).

Förutom de tre aspekterna för hållbarhet menar Brundtlandsrapporten att framtiden är en viktig aspekt för att uppnå hållbar utveckling (World commission on environment and development, 1987).

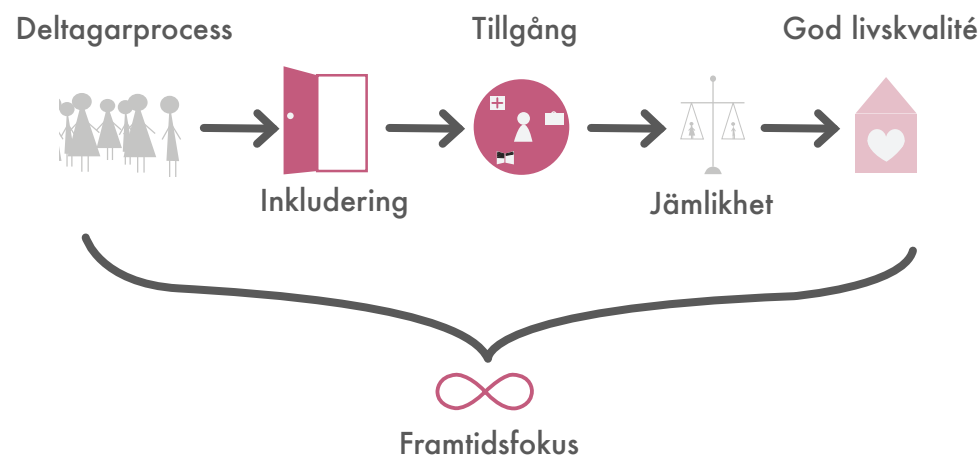
Efter en genomsökning av tolkningar av social hållbarhet i litteraturen har olika varianter hittats. I kommande del presenteras ett urval av tolkningar som anses representativa och relevanta för arbetet. Undersökningen av social hållbarhet i arbetet grundar sig främst på fyra källor, vilka är: Partridge (2005), Dempsey et al. (2011), Office of the deputy prime minister (2006) samt Stigendal & Östergren (2013). Av de fyra källorna är två av källorna vetenskapliga, en internationell samt en ett exempel på hur Malmö stad arbetar med social hållbarhet. Utifrån dessa har jämförelser gjorts för att undersöka strategier för hur gestaltning kan påverka och skapa förutsättningar för social hållbarhet i utemiljöer.

Tidigare gjorda tolkningar

Tidig med att undersöka social hållbarhet var forskaren Emma Partridge vid Institute for Sustainable Futures, University of Technology i Sydney, Australien. Redan 2005 gjorde Partridge en tolkning av social hållbarhet utifrån litteraturstudier inom ämnet. Precis som flera andra forskare både före och efter drogs slutsatsen att social hållbarhet består av flera olika faktorer. Faktorerna är vidare tätt sammankopplade och beroende av varandra. Partridge (2005) tolkar social hållbarhet som:

- Livskvalité - En god livskvalité bidrar till en välmående befolkning. Begreppet är i högsta grad subjektivt och har olika innebörd för olika individer. Det är viktigt att begreppet används i rätt bemärkelse, för att förbättra livskvalitén för utsatta grupper i samhället och inte rättfärdiga ohållbar konsumtion och produktion av avfall av redan rika eller privilegierade grupper i samhället.
- Jämlikhet - Stora skillnader i jämlikhet eller segregation i samhället har visat sig bidra till konflikter och motverka stabilitet och säkerhet i samhället vilket i sin tur motverkar social hållbarhet.
- Inkludering - Att alla samhällsgrupper är inkluderade i ekonomiska, sociala och politiska sammanhang är en viktig pusselbit för social hållbarhet. Exkludering är ett uppmärksammat problem i samhället. Till exempel kan fattigdom och depression exkludera grupper både fysiskt och psykiskt från samhället. Sådan exkludering kan minska en samhällsgrupps inflytande. Människans inflytande är vidare en av samhällets mest grundläggande faktor som möjliggör för social hållbarhet.
- Tillgång - Att ha tillgång till olika resurser, samhällstjänster samt möjlighet till utbildning, arbete etc. är en viktig faktor för social hållbarhet. Tillgång bidrar även till ökad jämlikhet.
- Framtidsfokus - Ett samhälle är inte hållbart fören det är det över tid. Det är viktigt att de beslut som fattas i dag även är goda för framtiden och inte enbart för den rådande situationen. Framtidsfokus är viktigt för samtliga tre hållbarhetsaspekter (social-, ekologisk- och ekonomisk hållbarhet).
- Deltagarprocesser - För att möjliggöra etablering av social hållbarhet är det viktigt att medborgare i samhället deltar vid konkretisering av problem, utveckling av mål och beslutsfattning.

Min tolkning av Partridges faktorer är att de skulle kunna tänkas hänga samman som en samhällelig process där deltagarprocess kan ge möjlighet och skapa förutsättning för inkludering. Inkludering kan i sin tur leda till en ökad tillgång i form av utbildning, arbete och samhällelig service. Deltagarprocess, inkludering och tillgång kan i sin tur ses som grundläggande faktorer för att jämlikhet skall kunna uppnås. Jämlikhet kan vidare ses som den sista viktiga pusselbiten för att möjliggöra för en god livskvalité. En god livskvalité är ett subjektivt begrepp precis som flera av de andra faktorerna. Därför kan denna process mot en god livskvalité skilja sig åt mellan olika individer. Utanför processen ligger i sin tur framtidsfokus som inkluderar samtliga fem faktorer. För att uppnå social hållbarhet är framtidsaspekten viktig för att den rådande goda situationen skall vara bestående och hållbar i framtiden för kommande generationer. Den samhälleliga processen vidare kunna ses som ett linjärt händelseförlopp, se figur 4.

Figur 4. Partridges faktorer och min tolkning på hur de kan tänkas hänga samman som en samhällelig process. Figur: Sara Pettersson, 2018.

En annan tolkning av social hållbarhet är den som Dempsey et al., (2011) presenterar. De är fyra doktorer, professorer och forskare inom landskapsarkitektur, social och statspolitisk forskning och byggda miljöer. Dempsey et al. menar på att det tycks finnas en allmän uppfattning om att social hållbarhet endast kan existera i exklusiva och påkostade områden. Detta synsätt menar Dempsey et al. är felaktigt och social hållbarhet är betydligt mer komplext än så. En god standard på utemiljön kan vara en bidragande faktor för social hållbarhet, men social hållbarhet i ett område är inte en statisk kvalitet utan kan försvinna med tiden om det inte underhålls. Ett områdes attraktivitet kan snabbt minska om området tillåts förfalla eller klotter förekommer på platsen. På samma sätt kan social hållbarhet minska på grund av att faktorer som bidrar till social hållbarhet försvinner eller försämras till exempel arbetslöshet, ett försvagat socialt nätverk, försämrad hälsa med flera. Vidare kan ett områdes standard och social hållbarhet hänga samman. Om känslan av att ingen "bryr sig" finns i ett område uppstår snabbt det så kallade "broken window syndrome" där försämrad standard i ett område kan leda till sociala problem och förhöjd brottslighet (Kelling & Wilson, 1982). Ett område behöver dock inte ha en påkostad och exklusiv utemiljö för att uppfattas omhändertagen. En gammal eller mindre exklusiv utemiljöer kan till exempel ha känsla av omtanke genom god skötsel och renhållning (Dempsey et al., 2011).

Vidare menar Dempsey et al. att social hållbarhet kan delas in i fysiska och icke fysiska faktorer. De icke fysiska faktorerna har till stor del med socioekonomiskt relaterade faktorer att göra som

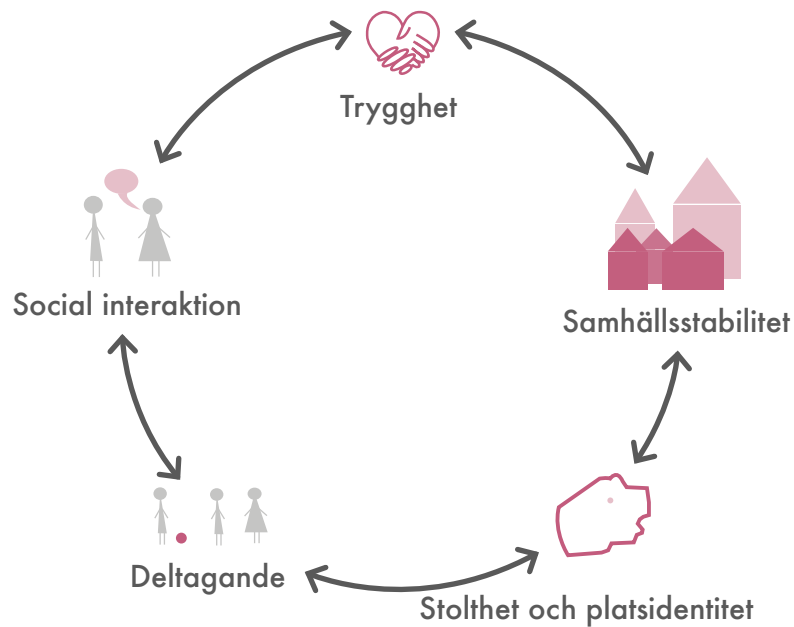
arbete och utbildning. De fysiska faktorerna som är kopplade till den byggda miljön syftar till stor del på hur området är planerat och gestaltat. Exempel på fysiska faktorer är attraktivitet, utvecklat gång- och cykel vägnät samt tillgänglighet (Dempsey et al., 2011). Utifrån både fysiska och icke fysiska faktorer har Dempsey et al. (2011) gjort en sammanfattande tolkning av social hållbarhet som de formulerar i fem faktorer:

- Social interaktion och socialt nätverk i samhället - Detta bidrar till trygghet, välmående och kunskap, samtidigt som det är grunden till samhällets sociala utformning och klimat.
- Deltagande - Genom deltagande i kollektiva grupper och nätverk skapas interaktioner och samordning mellan medborgarna, vilket kan bidra positivt till ett hållbart samhälle. Deltagande är dock beroende av att det finns ett brett utbud av aktiviteter i samhället.
- Samhällsstabilitet - Genom en låg omflyttningsgrad i området kan ett samhälle räknas som stabilt. Låg omflyttning i ett område stöttar det sociala kapitalet och tryggheten i ett område, vilket minskar brottsligheten och antisociala beteenden.

- Stolthet och platsidentitet - Att känna stolthet till sin bostadsmiljö är att känna tillhörighet och identifiera sig med området. Stolthet och platsidentitet kan både ha med områdets fysiskt byggda miljö och dess invånare att göra. En positiv känsla av tillhörighet anses kunna bidra till social hållbarhet då det kan få människor att känna sig inkluderade.
- Trygghet - Känslan av trygghet anses vara en fundamental förutsättning för social hållbarhet. I ett område fritt från brott och oordning kan boende känna sig trygga att interagera med varandra och delta i kollektiva aktiviteter och nätverk.

Dempsey et al. och Partridges faktorer har vissa likheter men skiljer sig även en del åt. Min tolkning är att Dempsey et al.'s faktorer är mer applicerbara på en områdesnivå då flera av faktorerna är områdesspecifika. Som tidigare nämnt rör sig Partridges faktorer på en samhällsnivå då dessa faktorer är mer allmänna och rör samhället i stort i stället för specifika områden. Vidare kan Dempsey et al.'s faktorer även kunna tänkas ha ett cirkulärt förhållningssätt till varandra, snarare än ett linjärt som Partridges, se figur 5.

Figur 5. Dempsey et al.'s fem faktorer av social hållbarhet samt hur de kan tänkas hänga samman cirkulärt. Figur: Sara Petterson, 2018.

Internationellt är social hållbarhet även en politiskt aktuell fråga som diskuteras världen över. Under ett informellt FN- möte i Bristol i Storbritannien, vars syfte var att diskutera och sätta gemensamma mål för FN länderna kring hållbar utveckling av samhällen, enades FN- ministrar kring en tolkning av vad ett hållbart samhälle innebär:

“Sustainable communities are places where people want to live and work, now and in the future. They meet the diverse needs of existing and future residents, are sensitive to their environment, and contribute to a high quality of life. They are safe and inclusive, well planned, built and run, and offer equality of opportunity and good services for all.”
(Office of the deputy prime minister, 2006, p.12).

Denna tolkning av vad ett hållbart samhälle innebär fokuserar till stor del på social hållbarhet och lyfter fram åtta faktorer (Office of the deputy prime minister, 2006):

- Ett områdes attraktivitet
- Framtidsfokus
- God tillgång till daglig service
- Hög livskvalité
- Ekologisk hållbarhet
- Trygghet
- Inkludering
- Jämlikhet

Tolkningen påminner både om Brundtlandsrapportens tolkning av hållbar utveckling och Partridges tolkning av social hållbarhet då flera av Office of the deputy prime ministers faktorer återfinns i dessa båda tidigare tolkningar. Brundtlandsrapporten fick ett stort genomslag när den släpptes 1987 och omnämns ofta idag som grunden för arbete och tolkning av hållbar samhällsutveckling. Det kan därför inte tyckas särskilt oväntat att tolkningar efter Brundtlandsrapporten påminner om denna.

Social hållbarhet är med andra ord en mycket komplex fråga med många bidragande faktorer. Då det även är en fråga om individen och dess behov samt uppfattning av samhället kan frågan dessutom vara mycket varierande. Gemensamt för samtliga tolkningar av social hållbarhet är att det är ett samhälle där individen har möjlighet att skapa sig "ett gott liv" (World commission on environment and development, 1987; Partridge, 2005; Office of the deputy prime minister, 2006; Dempsey et al., 2011). Vad "ett gott liv" innebär kan skilja sig åt och är därför mycket subjektivt. I dagens samhälle där den täta och blandade staden är den stad som eftersträvas innebär det även en ökad befolkningstäthet inne i städerna. Som nämndes i föregående kapitel anses den täta staden ha övervägande positiva effekter och anses dessutom vara nyckeln till det hållbara samhället (Hofstad, 2012). Det kan däremot innebära att den individuella medborgaren kommer att få svårare att styra över och påverka sin närmiljö då den ska delas med så många andra (Boverket, 2016). Detta gör frågan om social hållbarhet ännu mer komplex då individen kan få svårare att själv styra över sin närmiljö som i sin tur är en viktig och avgörande komponent för skapandet av "ett gott liv".

Hur arbetar Malmö stad med social hållbarhet?

Social hållbarhet är en fråga som i högst grad även diskuteras och arbetas med på lokal nivå i Malmö stad. Det har enligt Malmökommissionen länge varit känt att det finns stora skillnader i hälsa hos Malmöborna. Därför lät kommunstyrelsen i Malmö tillsätta en kommission vars syfte var att komma med åtgärder för att minska ojämlikheter i hälsa i Malmö. Slutrapporten, *'Malmöns väg mot en hållbar framtid, hälsa, välfärd och rättvisa'*, som i dagligt tal kallas för Malmökommissionen ligger till grund för 2012 översiktsplan. Slutrapporten redogör att skillnader i folkhälsa är tydliga i Malmö och har dessutom blivit större de senaste decennierna (Stigendal & Östergren, 2013). I enlighet med tidigare beskrivna tolkningar av social hållbarhet är hälsa, som skulle kunna tolkas in i begreppet "god livskvalité", en viktig aspekt av social hållbarhet (World commission on environment and development, 1987; Partridge, 2006; Office of the deputy prime minister, 2006). I Malmökommissionen redovisas fem anledningar till varför jämlikhet i hälsa är en viktig fråga för staden att arbeta med. De fem anledningarna som Malmökommissionen anger är (Stigendal & Östergren, 2013):

- Det är en etisk fråga och en grundläggande faktor för de mänskliga rättigheterna.
- Det bidrar till ett hållbart samhälle som ej kan uppnås utan den sociala aspekten.
- Det skapar en bättre samhällsintegrering.
- Ojämlikheter i hälsa är en fråga om jämställdhet och genus.

- Skillnad i hälsa är en kostnadsfråga där ojämlikheter i hälsa resulterar i stora utgifter för samhället i form av sjukhus- och behandlingskostnader.

Vidare redogör slutrapporten att ohälsa i vuxen ålder oftast beror på hur hälsan sett ut under barndomstiden. Det finns därför ett stort fokus i rapporten på hur ojämlikheter i hälsa bland barn och unga skall kunna minskas och så småningom helt försvinna. Genom att minska ohälsa hos barn finns förhoppning att ojämlikheter i hälsa även i vuxen ålder skall minska och så småningom helt försvinna i det långa loppet (Stigendal & Östergren, 2013).

Malmökommissionen mynnar ut i ett flertal mål och rekommendationer. Rekommendationerna delas in i två huvudkategorier. Kategori ett innefattar rekommendationer för att etablera en investeringspolitik där investeringar görs för att minska ojämlikheter i hälsa, vilket i längden minskar utgifter för staden. Den andra kategorin innefattar rekommendationer som berör kunskapsöverbyggnad och demokratiserad styrning. Rekommendationerna under den andra kategorin syftar till att överbygga kunskap mellan experter, forskare, politiker och medborgare. Genom kunskapsöverbyggnad möjliggörs uppföljning av kommissionens arbete och utveckling av nya innovativa lösningar inom ämnet (Stigendal & Östergren, 2013).

Malmökommissionen har fungerat som ett grunddokument för arbete vid framtagande av Malmö stads 2012 översiktsplan och tydliga spår av kommissionens rekommendationer återfinns som

mål i översiktsplanen. I översiktsplanen beskrivs det att stadens mål är att vara en tät, grön och blandad stad som är jämlik, jämställd och inkluderande* (Malmö stad, 2014). I översiktsplanen förklaras det också att de fysiska barriärerna i staden ska byggas bort och att: *”Staden behöver läkas och länkas samman...”* (Malmö stad, 2014, s. 23). Vidare beskrivs vikten av den sociala hållbarheten i staden och att möjliggöra för Malmöborna att skapa sig *”ett gott liv”* med möjlighet till arbete och välbefinnande (Malmö stad, 2014). För att läka och länka staden samman har ett antal fokusområdet valts ut. Fokusområdena är främst utsatta stadsdelar i Malmö, vilket ses som en strategi för att förbättra områdets *”rykte”* och därmed minska segregationen. Sege park är ett av de utvalda fokusområdena. I enlighet med Malmö stads översiktsplan planeras förtätning inom det befintliga nerlagda sjukhusområdet samtidigt som stort fokus läggs på hållbarhet (Malmö stad, 2014).

Både Malmökommissionen och Malmös översiktsplan fokuserar på planeringsskeden på en kommunal nivå. För att lyckas med att skapa ett socialt hållbart samhälle krävs det att teorier och strategier appliceras i senare skeden. Det är i de senare skedena och gestaltungsarbetet som landskapsarkitekten kommer in.

* Med jämlikhet menas att alla människor är lika värda och har samma rättigheter och skyldigheter oavsett etnicitet, funktionsförmåga eller sexuell läggning, medan jämställdhet syftar på jämlikheten mellan kvinnor och män (Malmö stad, 2014).

Sammanfattning- social hållbarhet

- Brundtlandsrapporten menar att ett hållbart samhälle beror på tre hållbarhetsaspekter, vilka är: social-, ekologisk-, och ekonomisk hållbarhet. Vidare menar Bruntland även att framtidsfokus är en fundamental aspekt av hållbarhet.
- Social hållbarhet tolkas av Partridge som: deltagarprocess, inkludering, tillgång, jämlikhet, god livskvalité och framtidsfokus. De fem faktorerna kan tänkas hänga samman som en linjär samhällsprocess som är applicerbar på samhället i stort.
- Dempsey et al. tolkar social hållbarhet som: trygghet, social interaktion, deltagande, samhällsstabilitet, stolthet och platsidentitet. Tolkningen kan tänkas vara mer applicerbar på en områdesnivå och hänga samman cirkulärt där de olika faktorerna är beroende av varandra.
- FN tolkar hållbar samhällsutveckling som: ett områdes attraktivitet, framtidsfokus, god tillgång på service, hög livskvalité, ekologisk hållbarhet, trygghet, inkludering och jämlikhet.

- Det finns idag stora ojämlikheter i hälsa i Malmö, vilket enligt Malmökommissionen bör åtgärdas bland annat på grund av att det motverkar den sociala hållbarheten. Ohälsa i vuxen ålder kan bero på ohälsa under barndomen. Därför föreslås det att det görs investeringspolitiska och kunskapsöverbyggande insatser för att utjämna olikheter i hälsa.

Social hållbarhet ur ett landskapsarkitektoniskt perspektiv- en tolkning

I detta kapitel kommer de delar som landskapsarkitekter kan arbeta med social hållbarhet i gestaltning att undersökas närmre. Kapitlet inleds med en tolkning av social hållbarhet ur ett landskapsarkitektoniskt perspektiv. Tolkningen går därefter igenom, bit för bit, och konkretiseras. Exempel på fysiska gestaltungsprinciper föreslås. Det är sedan denna tolkning och gestaltungsprinciper som ligger till grund för vidare arbete med gestaltungsförslaget av mittaxeln i Sege park.

Social hållbarhet är som i föregående kapitel beskrivits en kombination av fysiska och ickefysiska aspekter. De ickefysiska aspekterna innefattar till exempel utbildning och socialt nätverk, medan de fysiska aspekterna är relaterade till den byggda miljön (Dempsey et al., 2011). Som landskapsarkitekt kan det vara svårt att direkt påverka de ickefysiska faktorerna även fast det oftast är vår intention. Direkt påverkan kan en landskapsarkitekt i stället ha på de fysiska faktorerna. Genom att förbättra den fysiskt byggda miljön finns förhoppningar att sekundärt även kunna påverka de icke fysiska faktorerna och i sin tur även påverka och skapa förutsättningar för social hållbarhet. Landskapsarkitektens uppgift i frågan skulle därför kunna tolkas att översätta tidigare nämnda tolkningar av social hållbarhet till den fysiskt byggda miljön. För att kunna göra detta behöver först en utkristallisering göras för att klargöra vilka faktorer som är påverkningsbara för en landskapsarkitekt i sitt gestaltungsarbete.

Utifrån de olika tolkningar av social hållbarhet som tagits upp i

denna uppsats har en tolkning gjorts av vad social hållbarhet kan innebära för en landskapsarkitekt vid gestaltning av utemiljöer. De faktorer som en landskapsarkitekt anses kunna påverka vid gestaltning av utemiljöer är:

- Trygghet- Att känna trygghet i utemiljön är en viktig faktor för att människor ska vilja vistas utomhus. Det kan även ge individen en större frihet och möjlighet till att kunna vistas utomhus, även under dygnets mörka timmar (Boverket, 2010b).
- Jämlikhet- Att skapa och gestalta utemiljöer som är för alla är en mycket viktig faktor för demokratin (Partridge, 2005). Särskilt betydelsefullt blir det i den täta staden där fler människor samsas om de gemensamma utrymmena. I den täta staden blir det därför extra viktigt att gestalta de gemensamma utrymmena så att de kan tilltala stadens alla medborgare och inte endast särskilda grupper eller enskilda individer (Malmö stad, 2010).
- Livskvalité- Utemiljön är en viktig faktor som möjliggör skapandet av ett "gott liv" (Dempsey et al., 2011; Partridge, 2005). Genom väl gestaltade utemiljöer i den urbana staden skapas platser som kompletterar stadens inomhusmiljöer. De ger även tillgång till fysiskt rekreativa miljöer som erbjuder sinnesintryck som endast utemiljöer kan erbjuda (Grahn, 2005).

- Social interaktion- Genom väl gestaltade och genomtänkta mötesplatser kan fler spontana möten uppstå vilket kan leda till en ökad social interaktion och minskad segregation (Gehl, 2010).
- Platsidentitet- Välutvecklat gestaltningskoncept och udda eller speciell gestaltning av en plats kan bidra till ökad platsidentitet vilket kan vara viktigt för stadens och invånarnas känsla av tillhörighet (Axberg, 2017; Borén & Koch, 2009).

Ingen av de nämnda faktorerna kan garantera en god social hållbarhet utan kan endast öka möjligheten till att social hållbarhet kan uppstå. Det är brukarna av platsen som avgör hur den kommer att användas och om gestaltningsinsatserna leder till social hållbarhet.

De faktorer som lyfts fram anses inte vara en komplett tolkning av social hållbarhet, utan faktorer som anses kunna påverkas av en landskapsarkitekten vid arbete med gestaltning av utemiljöer. I föregående kapitel beskrevs hur Malmö stad arbetar med social hållbarhet på en kommunal nivå. Malmökommissionen och Malmö stads översiktsplan beskriver arbetssätt som är svåra, om inte omöjliga, att applicera i senare skeden och i gestaltningsarbetet. De nämnda faktorerna (trygghet, jämlikhet, god livskvalité, social interaktion och platsidentitet) anses alltså vara påverkingsbara faktorer i senare skeden och i gestaltningsarbetet.

Trygghet

Trygghet är en fundamental grund för att social hållbarhet skall kunna uppstå i ett samhälle. Det ligger även till grund för de fyra andra faktorerna av social hållbarhet. Trygghet kan vidare delas in i två olika sorters trygghet, verklig trygghet och upplevd trygghet. Verklig trygghet innebär att det inte finns en verklig fara, till exempel en säker gångväg som minimerar risken av att bli påkörd av en bil. Den upplevda tryggheten är individuell och kan variera från person till person och behöver inte innebära att det finns en verklig fara. Den är ofta den upplevda tryggheten som är den mest problematiska i urbana miljöer (Polismyndigheten i Stockholms län, 2005). Fortsättningsvis är det den upplevda tryggheten som det ska fokuseras på i detta avsnitt och hur en sådan gestaltning kan se ut.

Under andra halvan av 1900-talet växte en ny trygghetsteori fram i USA med Jane Jacobs i samband med att modernismens byggen ifrågasattes. Jane Jacobs ansåg att småskalighet, variation och mångfald var faktorer som bidrog till trygghet i staden. Närvaron av andra människor i den offentliga miljön skapar en upplevd trygghet. Jacobs menade dock att inte enbart själva närvaron av människor på en offentlig plats skapar upplevd trygghet utan även känslan av att vara övervakad. Genom att vända entréer och fönster ut mot de offentliga miljöerna kan en känsla av övervakning som bidrar till trygghet uppstå. Detta bidrar i sin tur även till en variation och småskalighet i stadslandskapet (Jacobs, 2005).

Underhåll beskrivs som en annan viktig aspekt av trygghet (Jacob, 2005; Polismyndigheten i Stockholms län, 2005; Kelling & Wilson, 1982). Denna teori hänger tätt samman med "broken window syndrome". "Broken window syndrome" går ut på att genom att upprätthålla en god standard vad gäller underhåll i ett område utsänder platsen en låg tolerans för förstörelse och brott. God underhållning menas kunna påverka besökare på platsen genom minskad förstörelse och brottslighet (Kelling & Wilson, 1982).

Bild 14. "Broken window syndrome", låg standard och skötsel i ett område tycks öka förstörelse och brottslighet. Foto: Alastair Bennett@flickr, 2010 (CC BY-NC 2.0).

I Sverige arbetas det aktivt med trygghetsskapande och brottsförebyggande åtgärder. I en rapport om brottsförebyggande och trygghetsskapande åtgärder som polismyndigheten i Stockholm gjorde 2005 beskrivs det att ett brotts uppkomst beror på

tre orsaker: en motiverad brottsling, avsaknad av skydd/ uppsikt samt ett objekt/ offer. Om någon av de tre faktorerna saknas sker inget brott. Vidare beskrivs det att brottsförebyggande och trygghetsskapande åtgärder ofta hänger samman. Genom detta har fyra principer för brottsförebyggande och trygghetsskapande åtgärder tagits fram vilka är (Polismyndigheten i Stockholms län, 2005):

1. Ögon- Ökad överblickbarhet genom borttagning av skymmande buskar, raka siktlinjer och belysning gör att människor enkelt kan hålla uppsikt, både på platsen men även inifrån byggnader genom fönster och dörrar.
2. Tydlighet- Genom att skapa offentliga miljöer som är genomtänkta och lätta att orientera sig i skapas en tydlighet. Att det är enkelt att läsa adresser och logiska gatunamn förbättrar även tydligheten i ett område. Det är viktigt att tydligt markera vilka ytor som är offentliga och vilka som är privata. Informations- och förbudsskyltar är ofta nödlösningar.
3. Inbrottskydd- Genom att försvåra för brottslingen att genomföra ett brott så minskar även brottsligheten. Skyddet skall dock vara väl integrerat, då synligt skydd kan minska känslan av trygghet.
4. Skötsel- Genom att upprätthålla ett gott underhåll i området minskar vandalisism och känslan av trygghet ökar.

Begreppet trygghet beskrivs ofta med ord som ljus, hem och lugn menar Persson (2007) i sitt examensarbete inom land-

skapsarkitekt om trygghetsskapande design. Persson menar att dessa beskrivningar kan delas in i tre aspekter: kontroll, kontakt och konstant. Kontroll syftar på att känna kontroll över en situation, kontakt i form av sociala relationer mellan människor i den offentliga miljön och konstant att den sociala relationen och kontrollen är konstant för platsen (Persson, 2007). Vidare har Persson utvecklat dessa tre aspekter till sex trygghetsfaktorer. De sex trygghetsfaktorerna är; Närvaro, aktivitet, tydlighet, synlighet, omvårdnad och omtanke. De sex faktorerna är vidare möjliga att översätta i den fysiskt byggda miljön på följande sätt (Persson, 2007):

- Närvaro: God förbindelse med kollektivtrafik, väl placerade cykel- och bilparkeringar, anpassad utemiljö för funktionsnedsatta med flera. De nämnda exemplen skapar en trygghet i form av hur besökaren ska ta sig till och röra sig på platsen.
- Aktivitet: Idrottsytor, lekplatser, olika former av sittplatser, ytor för picknick och solning med flera. Genom att anlägga olika former av ytor som kan uppehålla besökare kan platsen befolkas i större utsträckning, vilket i sin tur kan skapa en trygghetskänsla.
- Tydlighet: Logiska vägsystem för gående, cyklister och bilister, god belysning, god överblickbarhet med flera. Exemplen ökar både den fysiska och upplevda tryggheten.

- Synlighet: Raka siktstråk, entréer och fönster vända ut mot offentliga ytor, välplacerad tät vegetation med flera. Samtliga exempel stärker den upplevda tryggheten.
- Omvårdnad: Gestaltning som underlättar för skötselarbete, soptunnor, klottersäkra material med flera. Exempelen underlättar för god standard av platsen och förebygger vandalism och förstörelse.
- Omtanke: Säsongsbaserade blomsterarrangemang, "exklusiva" material, växtmaterial som visar på årstidsomväxling med flera. Precis som omvårdnad förebygger detta vandalism och förstörelse.

Perssons sex trygghetsfaktorer samt exempel i den fysiska miljön är en blandning mellan både verklig- och upplevd trygghet. De båda olika formerna av trygghet är viktiga för att en plats ska upplevas som trygg. Vid förtätning eller ombyggnation av en plats sker inte enbart en förhöjd befolkningstäthet utan även en standardhöjning. Den nya bebyggelsen som adderas kan höja värdet på omkringliggande bebyggelse, troligtvis på grund av förhöjd känsla av omtanke i området. Som nämndes i föregående kapitel är detta ett sätt som Malmö stad arbetar på genom sina fokusområden (Malmö stad, 2014).

Både Persson och polismyndigheten i Stockholm nämner god belysning som en viktig faktor för trygghet i den offentliga miljön. Boverket menar att belysning är en mycket komplex fråga och att endast addera mer elektroniskt ljus till en plats inte alltid

ökar tryggheten. Utan noggrann överläggning och tanke kring belysning kan skarpa kontraster och bländning uppstå, detta leder till försämrad möjlighet till god översikt över platsen och desorientering. Bra ljussättning av en plats bör signalera platsens karaktär och hur den är tänkt att användas under dygnets mörka timmar. Tydlig signalering av vilket trafikslag som är prioriterat på platsen och ljussättning efter denna grupps behov, är ett exempel på hur bra ljussättning kan fungera (Boverket, 2010b).

Då ljus är en osynlig strålning som först syns då strålen studsar mot något är det viktigt att ljuset aktivt riktas mot en yta. Vid belysning av miljöer för gående och cyklister bör en ljuskälla som återger detaljer och färg korrekt användas. Ljuset i miljöer för gående och cyklister bör inte blända, vara för starkt eller för svagt. Ljuset bör även möjliggöra att ansikten och ansiktsuttryck går att urskiljas på ett par meters avstånd hos en mötande person. På en plats med en relativt mörk omgivning kan ett ljus med ett svagt sken räcka för att inte skapa för stora kontraster eller försämra mörkerseendet. I parkmiljöer som många gånger kan upplevs otrygga när mörkret infunnit sig, kan det vara viktigt att lysa upp omgivningen snarare än själva gångbanan för att möjliggöra god uppsikt över platsen (Boverket, 2010b).

Jämlikhet

Jämlikhet myntades 1948 av FN vid deras allmänna förklaring av mänskliga rättigheter (Information om Sverige, 2016). Att känna trygghet i den offentliga miljön är en viktig grund för jämlikheten för att alla människor ska våga ta plats och vistas i det offentliga rummet (Malmö stad, 2015). Vidare är det framförallt kvinnor som upplever otrygghet i det offentliga rummet (Boverket, 2017).

En tidigare nämnd viktig faktor för trygghet är social närvaro. För att social närvaro ska uppstå på en plats krävs i sin tur någon form av aktivitet för att uppehålla människor på en specifik plats. Att skapa mötesplatser som tilltalar alla i form av aktivitetsytor kan bidra till ett mer demokratiskt och jämlikt samhälle. Genom att skapa fler möten mellan olika samhällsgrupper kan förståelsen dem emellan öka vilket i sin tur kan leda till en ökad trygghet. Vidare visar undersökningar på att privilegierade samhällsgrupper, pojkar och män tar större plats på allmänna platser än svaga samhällsgrupper, flickor och kvinnor (Malmö stad, 2015). För att öka jämlikheten i städer bör gestaltning av offentliga rum och aktivitetsytor anpassas efter önskemål från svaga samhällsgrupper, kvinnor och flickor.

I Helsingborg startades ett projekt som kallas för #varärtjejer till följd av en trygghetsundersökning som staden gjorde. Trygghetsundersökningen visade att 23 procent av stadens befolkning upplever sexuella trakasserier som ett av de främsta trygghetsproblemen i staden. Staden planerar därför att göra ett

antal jämlikhetsinsatser i stadslandskapet för att höja säkerheten främst för tjejer och kvinnor, vilken är den samhällsgrupp som huvudsakligen upplever sexuella trakasserier i utemiljön. I slutet av juni 2018 invigdes den första insatsen, en rosa sittrappa på Gustav Adolfs torg i Helsingborg. Sittrappan som 15 tonårstjejer varit med och skissat fram ska agera som en trygg sittplats om kvällarna vid busshållsplatsen på torget (Törnqvist, 2018).

Bild 15. Den rosa sittrappan på Gustav Adolf torg i Helsingborg. På trappstegen står citat som ska uppmuntra och sprida glädje. Foto: Sven- Erik Svensson, 2018.

Ett annat exempel på jämlikhetsåtgärder i det offentliga rummet gjordes inför World Pride celebrations i Madrid som gjorde insatser för att inkludera homosexuella i utemiljön i staden. Bland annat fick den gröna ensamma mannen vid övergångsstället som symboliserar att det är säkert att gå över gatan sällskap av samkönade par. Tanken med insatsen var dels en hyllning till

eventet men även ett sätt för staden att visa sin ståndpunkt i frågan kring människors lika värde (The local, 2017).

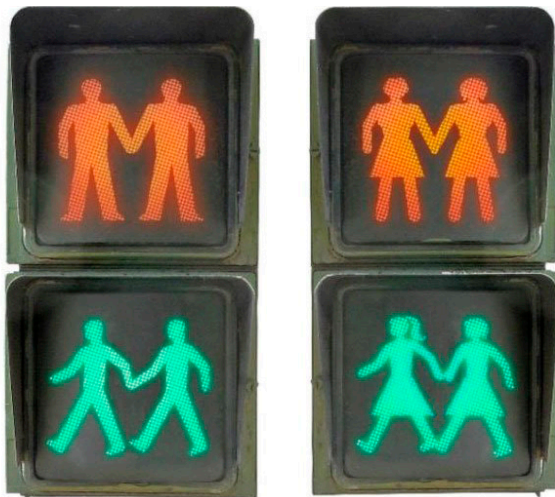

Bild 16. Samkönade signalpar vid övergångsställen i Madrid. Foto: Sara Pettersson, 2017.

I Göteborg har det också arbetats aktivt med jämlika utemiljöer. För att säkerställa jämlika utemiljöer vid ny eller ombyggnation har Göteborgs park och natur satt upp fem gestaltungsprinciper:

- Anlägga multifunktionella ytor vars användningsområde kan förändras över dygnet eller veckodagarna.
- Flexibla platser med varierat innehåll för att kunna tilltala så många som möjligt.
- Att gestaltningen ger möjlighet till aktiviteter "on stage", "off stage" samt "back stage".

- Tydlighet som underlättar navigering på platsen.
- Undvika stereotypiska statyer och reklam av kvinnor och män.

"On stage", "off stage" och "back stage" är ett uttryck som Göteborgs park och natur utvecklat för att beskriva olika sorters ytor på en plats. Med "On stage" menas en aktivitetsyta där utövaren är medveten om att hen blir betraktad. "Off stage" är för personer som inte vill delta aktivt i aktiviteten utan snarare sitta vid sidan om och betrakta. Med "back stage" menas en plats där personer kan få lov att utöva sin aktivitet i fred utan publik. Att utforma aktivitetsytor för deltagande "on stage", "off stage" och "back stage" menar Göteborg stad på kan locka nya utövare att våga testa. Detta angreppssätt menas även kunna tilltala och uppmuntra flickor och kvinnor att ta större plats i utemiljön då de gärna tyr sig till aktiviteter som är "off stage" eller "back stage" (Göteborg stad, 2014).

I Malmö arbetas det också aktivt med att skapa jämlika utemiljöer som tilltalar stadens alla invånare. 2015 tog Malmö stad fram en Strategi för utveckling av platser och strukturer för fysisk aktivitet på allmän plats i Malmö (Malmö stad, 2015). Strategin genomsyras av ett jämlikhetstänk och hur Malmö kan skapa aktivitetsytor för alla. Målet för strategin är att skapa ett jämställt och jämlikt utbud av aktivitetsytor där alla malmöbor oavsett kön, ålder, etnicitet, funktionsförmåga, ekonomiska förutsättningar, bostadsplats eller erfarenhet ska ha samma förutsättningar till aktivitet

utomhus. Två av huvudmålen med alla aktivitetsytor i staden är att de ska vara avgiftsfria samt enkla och flexibla. Anledningen till detta är för att ekonomiska förutsättningarna inte skall verka exkluderande samt att bristande förkunskap och ovana inte ska hindra användning av aktivitetsytorna. För att spontan aktivitet ska uppstå i utemiljön menar Malmö stad att den behöver vara enkel, tillgänglig och vardaglig. Enkelhet är en viktig aspekt för att locka nya användare att våga testa utan att de har någon speciell förkunskap eller tidigare erfarenhet. Aktivitetsytan behöver även vara tillgänglig exempel genom att den ska gå att nå utan tillgång till en bil och oberoende av funktionsförmåga (Malmö stad, 2015).

Bild 17. Utomhusgym i Hyllie i Malmö. Ett exempel på en aktivitetsyta som kan tilltala många utövare som kräver liten eller ingen förkunskap eller egen utrustning. Foto: Hyllie centrum@flickr, 2016 (CC BY-NC 2.0).

Livskvalité

Som tidigare nämnts är en god livskvalité en mycket subjektiv faktor och är därför ett mycket svårt ämne att närma sig. Trots detta anses människors livskvalité vara påverkningsbara genom gestaltning av utemiljön. Som utgångspunkt för diskussion om livskvalité har jag närmat mig ämnet genom att studera främst två olika litteraturer: Connell, O’Cathain och Brazier (2014) samt Grahn (2005).

En god livskvalité är en viktig aspekt för att skapa förutsättningar för social hållbarhet. I en undersökning av Connell, O’Cathain och Brazier (2014) undersöktes innebörden av en god livskvalité genom intervjuer av psykiskt sjuka patienter (främst patienter med depression, ångest och Schizofreni). Studien visar att sex olika områden används för att definiera en god livskvalité, vilka är (Connell, O’Cathain & Brazier, 2014):

- Känsla av kontroll
- Relation och tillhörighet
- Aktivitet
- Självständighet och val
- Hopp och hopplöshet
- Välmående och icke välmående

Att använda definitionen som psykiskt sjuka patienter uttrycker anses relevant då detta kan tänkas definiera grunden för en god livskvalité även för icke psykiskt sjuka patienter. När grunden för en god livskvalité finns kan andra materiella ting tänkas de-

finieras som god livskvalité. Materiella ting kan dock tänkas vara överflödiga och möjliga att leva utan och ändå uppnå en god livskvalité. För att underlätta kopplingen mellan Connell, O’Cathain och Brazier aspekter och den fysiska utemiljön förs en kort reflektion om aspektens applicerbarhet i den fysiska miljön efter förklaring av varje enskild aspekt.

Känsla av kontroll beskrevs som en faktor som bidrar till god livskvalité i Connell, O’Cathain och Brazier studie. Känsla av kontroll är tätt sammanlänkat med trygghet. I studien där psykiskt sjuka patienter intervjuades beskriver patienter hur deras mediciner utgör en trygghet då de ger patienterna kontroll över sitt tillstånd (Connell, O’Cathain & Brazier, 2014). I utemiljö skulle detta kunna tänka översättas till trygghet som möjliggör kontroll över situationen och säkerställa att inget verkligt hot finns.

Att känna tillhörighet, omtänksamhet, acceptans och förståelse från samhället är viktiga faktorer för en god livskvalité (Connell, O’Cathain & Brazier, 2014). Relation och tillhörighet kan vara svårt för en landskapsarkitekt att styra över genom gestaltning av utemiljön. Vad som skulle kunna tänkas bidra till relationer och tillhörighet är att gestalta och skapa jämlika och jämställda utemiljöer.

Med aktiviteter syftar Connell, O’Cathain och Brazier i sin studie på fritidsaktiviteter så väl som arbete. De båda aktivitetsformererna skapar känsla av tillhörighet och ett förhöjt självförtroende genom känsla av självvärde, stolthet och prestation. Vidare men-

ar Connell, O’Cathain och Brazier att ett bristande självförtroende kan hindra personer från att göra och vara vem dom vill (Connell, O’Cathain & Brazier, 2014). Genom att skapa enkla och flexibla aktivitetsytor skulle det kunna locka nya utövare vilket i sin tur kan leda till inkludering.

Känslan av självständighet omnämns också som något som bidrar till en god livskvalité. Samtidigt är vetskapen om att den support som behövs även finns att tillgå utan att kännas kvävande (Connell, O’Cathain & Brazier, 2014). I den fysiska gestaltningen skulle detta kunna innebära att utemiljön är anpassad för alla människor oavsett funktionsförmåga vilket möjliggör för framkomlighet för alla.

Studien visar vidare att psykiskt sjuka patienter som hade en positiv syn (hopp) på framtiden ansåg sig själva ha en bättre livskvalité. Vikten av att ha mål i livet och att vara aktiv i aktiviteter som upplevs tillfredsställande, meningsfulla och som har ett syfte är viktigt för känslan av en god livskvalité (Connell, O’Cathain & Brazier, 2014). Hopp är det området som anses mycket svårt för en landskapsarkitekt att påverka. Området skulle i stället kunna tänkas vara påverkningsbart av icke fysiska faktorer som tidigare nämnts så som arbete, utbildning etc.

Välmående var den främsta faktorn som Connell, O’Cathain och Brazier tog upp som bidrar till god livskvalité. Välmående är något som Malmökommissionen lyfter fram som en huvudfråga och förutsättning för Malmös vidare hållbara utveckling

(Stigendal & Östergren, 2013). Connell, O’Cathain och Brazier menar på att välmående syftar till att känna sig frisk, harmonisk, lugn, avslappnad, stabil, trygg och fri från oroligheter och krav (Connell, O’Cathain & Brazier, 2014). Välmående kan delas upp i både fysisk- och psykisk välmående. Det är vidare känt att den fysiska hälsan gynnas av motion och bra matvanor. Med dagens många stillasittande arbeten ökar dock den fysiska ohälsan bland befolkningen på grund av för lite fysisk aktivitet (WHO, 2017b). Studier visar på att grönområden i direkt anslutning till bostaden kan öka den fysiska så väl som den psykiska hälsan (Picavet et al., 2016; Douglas, Lennon & Scott, 2017; Grahn et al., 2010).

Grahn (2005) har identifierat åtta karaktärer som kan kopplas till parkmiljöer, dess kvalité och förmåga att uppfylla brukarnas efterfrågan. Att känna tillfredsställelse med sin boendemiljö skulle kunna tänkas bidra till välmående både fysiskt och psykiskt. Tillfredsställelse av sin bostadsmiljö skulle på så vis kunna bidra till en god livskvalité, vilket är en av de sex faktorerna Partridge identifierat som social hållbarhet. Grahns åtta karaktärer i natur och grönområden är:

1. Rofyllighet	Ro tystnad. Ljud från vind, vatten, fåglar och insekter. Platsen signalerar vördnad, andakt, renhet och lugn. Seren, ej skräp, ogräs, buller och störande människor.
2. Vildhet	Vild natur där växter ser ut att vara självsådda. Lav- och mossbelupna stenblock, gamla stigar, mystik och association till sägner.

3. Artrike- dom	Mångfald av djur- och växtarter med bär, svampar, fjärilar, fåglar och blommor. Platsen kan associeras till Edens lustgård.
4. Rymd	Vilsam känsla av att "komma in i en annan värld", en sammanhållen helhet, som en bokskog, en havsstrand, en plats dit man kan söka sig för reflektion.
5. Vidd, all- männing	Utsikt och gröna, öppna ytor som ängar och tunet, de urgamla skandinaviska platser för marknader, ting, val av kung. Idag drakflygning, idrott, picknick. Överblick över vad som händer.
6. Refug, viste	Omgärdade trygga nästen, platser som personer lätt kan appropriera som sin egna. Barnets koja, en trädgård för den vuxne. Ett eget revir för sinnliga upplevelser.
7. Samvaro, möte	Platsen ger möjlighet till möten mellan människor, umgänge och sociala kontakter. Människor söker sig dit för att delta i aktiviteter som dans, musik, och mat, eller för att se andra människor roa sig, att exempelvis samlas kring en majstång.
8. Kultur	En plats relaterad till symboler för mänskliga värderingar, uttryck för religion och historiska händelser som erbjuder fascination inför tidens gång.

Tabell till vänster: Patrik Grahns åtta karaktärer i natur och grönområden. Tabell hämtad från: Grahns, 2005, s.252. Karaktärerna är ordnade utifrån deras betydelse för människans välmående och karaktärernas förmåga att bidra till återhämtning (Skärbeck et al., 2014).

Skärbeck et al. (2014) menar att ju fler av Grahns åtta karaktärer som finns inom en radie på 300m från bostaden ju mer tillfredsställd är de boende med sin boendemiljö. Forskning visar att om de boende i ett område har tillgång till en egen trädgård är de generellt mer nöjda med sin boendemiljö och därför inte lika beroende av de åtta karaktärerna som boende i lägenheter är (Skärbeck et al., 2014).

Den fysiska hälsan och hur våra livsvanor påverkar denna har länge varit känt (WHO, 2017b). En något mer komplex del av hälsa är den psykiska hälsan som det gjorts en del forskning på under de senaste decennierna. Idag lider många av psykisk ohälsa på grund av stressrelaterade problem. Den psykiska ohälsan hos befolkningen växer drastiskt och har kommit att bli en av de vanligaste folksjukdomarna världen över (WHO, 2017a). Stress i sig är inte farligt för människan utan kan vara bra i vissa situationer då människan blir mer alert och upplever en ökad energinivå. Det är när hjärnan utsätts för stress under en längre period utan möjlighet till återhämtning som stress kan komma att bli skadlig (Aldwin, 2007).

Stressrelaterade sjukdomar blir allt vanligare i dagens samhälle och fler drabbas av utbrändhet (WHO, 2017a). Vidare kan flera av Grahns åtta karaktärer motverka stress och göra psykisk åter-

hämtning möjlig i stadens gröna miljöer. Via undersökningar har det visat sig att *rofylld* är den viktigaste karaktären för psykisk återhämtning (Grahns et al., 2010). I Alnarp har terapiträdgårdar gjorts baserade på Grahns åtta karaktärer och forskning inom psykisk ohälsa. Med hjälp av Grahns åtta parkkaraktärer har det gjorts lyckade behandlingar av patienter som lidit av utbrändhet i flera år. Detta styrker argumenten för Grahns åtta karaktärer och dess positiva påverkan på människan (Grahns et al., 2010). För att använda de åtta karaktärerna med framgång är det dock viktigt att inte se dem som ett recept utan i stället som en fingervisning. Varje plats är unik och karaktärerna måste därför anpassas efter varje individuell plats. Skärbeck et al. (2014) menar att vissa karaktärer är motsägelsefulla och därför inte kan finnas på samma plats, till exempel *rofylld* och *samvaro, möte*. Grönytans storlek och syfte av användning är därför viktig vid val av karaktärer för vidare utformning.

För att undersöka Grahns åtta parkkaraktärer och dess återhämtande effekt närmre gjorde Stigsdotter et al. (2017) en studie. I studien fick medverkande besöka olika skogsrum med olika karaktärer av Grahns åtta karaktärer för att bedöma vilka som upplevdes mest psykiskt återhämtande. Studien visade att rummet som hade karaktären *rofylld* var det som upplevdes mest återhämtande följt av rummen med karaktärerna *artrikedom, vild* och *refug/ viste*. Studien visar att både öppenhet och slutenhet är två viktiga faktorer för psykisk återhämtning. Öppenhet krävs för en god översikt medan slutenhet krävs för att känna trygghet. Det är dock viktigt att slutenhet balanseras med öppenhet då

ett helt stängt rum upplevs osäkert, vilket motverkar den psykiska återhämtningen. Många av deltagarna använde sig av ordet tillhåll/ krypin i en positiv bemärkelse när de beskrev de olika rummen. Rum som små kryp in med god översikt över omgivande miljö beskrevs ofta som psykiskt återhämtande. Flera av deltagarna värderade även sinnesstimulering i miljön som en viktig faktor för återhämtning då detta fick deltagarna att känna sig avslappnade. Utifrån resultaten drogs slutsatser att en optimal miljö för återhämtning karakteriseras av en sluten entré av blandad vegetation med god översikt över omgivningen. Anledningen till att blandad vegetation ansågs viktigt var på grund av att det är störst sannolikhet att den tilltalar ett större antal personer. Vidare bör rummet även innehålla karaktärerna *rofylld, vild* och *refug/ viste för att verka psykiskt återhämtande*, se figur 6.

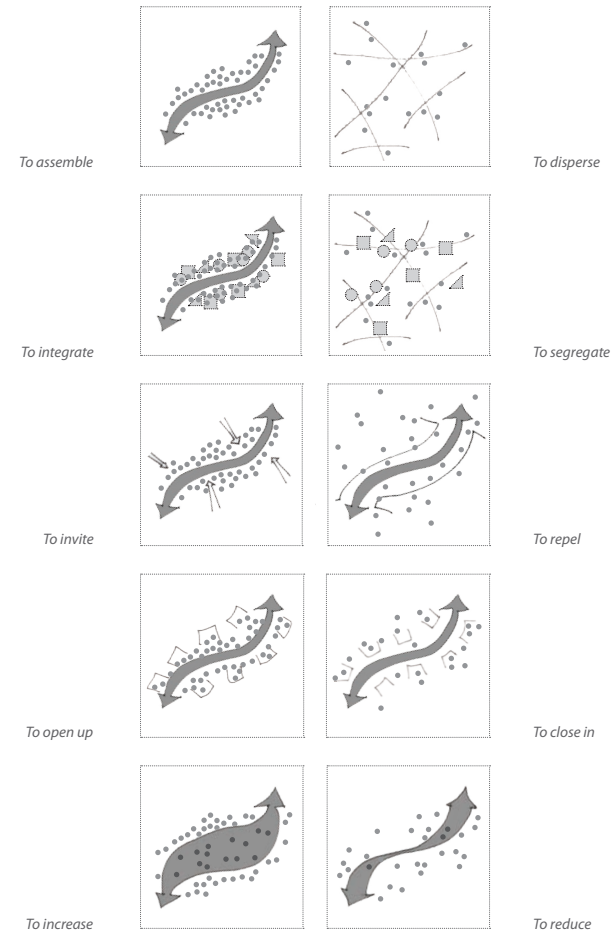
Ett annat intressant resultat från studien var att "naturlig" miljö uppskattades mer än konstgjord miljö. Naturliga och organiska former uppskattades mer jämfört med fyrkantiga former och konstgjorda miljöer (Stigsdotter et al., 2017). Det är dock viktigt att poängtera att studie gjordes i en skogsmiljö där toleransen för konstgjorda miljöer kan tänkas vara lägre. För gestaltungsförslaget av mittaxeln i Sege park kan toleransen för konstgjorda miljöer tänkas vara högre med tanke på det urbana sammanhang mittaxeln befinner sig i.

Figur 6. Illustration över hur ett optimalt rum för psykisk återhämtning i skogsmiljö kan se ut med god översikt, stängd entré och stor artvariation. Figur: Sara Petterson, 2018.

Social interaktion

När människor vistas på samma plats skapas ökade förutsättningar för att spontana möten ska uppstå människor i mellan (Boverket, 2016). Den sociala interaktionen mellan människor var något som den danska professorn Jan Gehl tidigt intresserade sig för. I hans bok *'Cities for people'* diskuterar han hur en stad för människor kan se ut. I boken beskrivs hur den blandade och täta staden ger upphov till en ökad social interaktion till följd av ett levande stadsliv. Genom att samla, integrera, bjuda in, öppna upp och öka skapas, enligt Gehl, ett mer levande stadsliv. Med samla menas att stadens olika funktioner samlas till en mer koncentrerad yta i stället för att spridas ut, genom att dessutom blanda de olika funktionerna på den koncentrerade ytan skapas större chans till interaktion mellan olika samhällsgrupper och generationer. Att samla och blanda kan alltså anses förebygga segregation i staden då förståelsen för andra samhällsgrupper kan öka. Genom att skapa inbjudande miljöer som ökar chansen till uppehåll på en plats kan chansen till spontana möten öka ytterligare. Att öppna upp staden mot de offentliga ytorna genom att vända entréer och fönster ut mot de offentliga ytorna ökar som tidigare nämnt tryggheten i området och kan dessutom leda till ökad social interaktion. Genom att öka befolkningmängden på samma yta utgörs ett större underlag till ett större utbud av service och butiker vilket även kan leda till ett mer levande stadsliv (Gehl, 2010).

Figur 7. Fem modeller för att skapa ett mer levande stadsliv samt dess motsats. Figur: Jan Gehl, *Life between buildings*, (1971), 6:e upplagan, The Danish architectural press, 2010. Vidare utvecklad: Gehl Architects- Urban consultants, 2009.

I figur 7 går samtliga modeller ut på hur man ökar och blandar folklivet på stadens offentliga platser i större utsträckning. Ökad och blandat folkliv kan leda till ökad social interaktion och på så vis ett mer levande stadsliv. Modellerna är dock övergripande och strukturella. För att få människor att uppehålla sig på stadens offentliga platser krävs mer detaljerat arbete på gatunivå. Ett sätt att göra detta på är genom att erbjuda gott om sittmöjligheter. Där det finns möjlighet till uppehåll i staden kommer människor även att vistas. Vidare menar Gehl och Svarre att människor föredrar vissa sittmöjligheter framför andra. Efter noggranna observationer av livet i staden under mer än 50 år menar Gehl och Svarre att människor föredrar att uppehålla sig på platser där de har en vägg i ryggen. Att kunna anpassa sittmöjligheten till individuella behov och önskemål var något som också upptäcktes vara populärt. Genom att kunna anpassa sittmöjligheten till individuella behov kan denna tilltala fler individer från olika samhällsgrupper (Gehl & Sverre, 2013). Anpassbara sittmöjligheter kan till exempel innebära flyttbara stolar som med enkelhet kan placeras i större grupp eller ensamt, i skugga eller sol, beroende på vad individen/ individerna önskar. Ett exempel på en sådan lösningar har gjorts i flera parker i London där de inrättat ett hyrsystem för solstolar i stadens parker. Solstolarna kan därefter placeras i större eller mindre grupper och flyttas runt för att anpassas efter användarnas behov och önskemål (The royal parks, 2018).

Bild 18. De hyrbara solstolarna i Londons parker går att placera i större grupp eller individuellt, i skugga eller sol enligt användarnas önskemål. Foto: Karli watson@flickr, 2013 (CC BY-NC 2.0).

Ett annat sätt att öka spontana möten är genom att skapa sittplatser som tilltalar olika samhällsgrupper, generationer, kön och etniciteter. Genom att placera olika sorters sittplatser i nära anslutning till varandra ökar chansen till spontana möten mellan individer som i vanliga fall kanske inte hade mötts. Exempel på sittplatser som skulle kunna tilltala olika samhällsgrupper, kön, generationer och etniciteter är till exempel bänk med arm- och ryggstöd, bänk med bara ryggstöd, sittkuber i olika konstellationer och sittskulpturer (Malmö stad, 2015).

Bild 19. Detta konstverk som symboliserar ett popcorn från Örebro's open art är ett konstverk men kan även agera som en sittmöbel som kan locka en yngre generation. Popcornen skulle kunna vara ett exempel på en mer udda sittmöbel som kan blandas med "vanliga" bänkar för interaktion generationer i mellan. Foto: Sabina Johansson, 2015.

Platsidentitet

Vad en plats identitet är och innebär kan vara svårt att sätta fingret på. Den norska arkitekten och arkitekturhistorikern, Norberg-Schultz, myntade uttrycket *genius loci* vid förklaring av vad han menar är platsidentitet. *Genius loci* som kan översättas till platsens själ kan förklara platsens mening. Vidare menar Norberg-Schultz att arkitektur genom form, material och färg är ett verktyg som kan användas för att framhäva platsens mening. Det är alltså arkitektens roll att tolka och förmedla platsens mening. Arkitektens tolkning och framhävnings av platsens mening är vidare mycket viktig och avgörande för människors känsla av tillhörighet till platsen. Om platsens mening inte är omhändertagen på rätt sätt kan människor få svårt att associera sig med platsen och den kan upplevas som 'platslös' (Norberg-Schultz, 1979).

Att skapa en tydlig identitet för en plats kan vara viktig för platsens markering på en karta så väl som i det sociala umgänget. En tydlig platsidentitet i ett bostadsområde kan även öka känslan av tillhörighet genom identifiering med en plats. En plats identitet kan bero på flera olika saker så som platsens karaktär, invånare eller intresseväckande utformning med flera (Dempsey et al., 2011).

Borén & Koch menar att platsidentiteten utgörs både av den fysiskt byggda miljön och de berättelser om platsen som människor delar. Vidare menar Borén & Koch att en stark platsidentitet ofta (men inte alltid) infinner sig då den fysiskt byggda miljön är speciell, har en speciell historia eller speciella drag. Platsens identi-

tet kan stärkas av platsen och områdets funktioner. Det är vidare platsens och områdets funktioner som avgör platsens rytm, funktion och vilka människor som vistas där (Borén & Koch, 2009).

I masterarbetet *Att stärka identitet* undersökte Axberg hur man genom planering och gestaltning kan stärka en plats identitet. Axberg menar att platsidentiteten och människors känsla av tillhörighet till en plats kan sammanfattas genom fem huvudområden; värdeskapande arkitektur, rörelser i rummet, sociala platser, inkluderande planeringsprocesser och platsens berättelse (Axberg, 2017).

En plats utformning, material och färg kan verka som värdeskapande arkitektur på en plats. En plats som uppfattas som omsorgsfullt omhändertagen och gestaltad menar Axberg kan få fler människor att vilja känna tillhörighet till platsen. Tillgänglighet och orienterbarhet i rummet, vilket Axberg benämner som rörelse i rummet, kan också stärka känslan av tillhörighet till en plats. Sociala platser anses vara en av de viktigaste aspekterna av platsidentitet då de sociala relationerna bidrar till känsla av delaktighet och tillhörighet (Axberg, 2017). Det kan argumenteras för att det är de sociala relationerna kopplade till en plats som formar platsens immateriella identitet som Borén & Koch menar är en del av platsens identitet (Borén & Koch, 2009). Genom att inkludera människor i planeringsprocesser som sker i deras närmiljö kan en känsla av tillhörighet och trygghet öka. Inkludering kan också leda till att människor tar större ansvar för platser då de känner tillhörighet till platsen. Inkludera människor i planproces-

sen menar Axberg är ett bra sätt för planerare att införskaffa ett bra underlag för planeringsprocessen. Det sista huvudområdet som anses bidra till ökad platsidentitet är platsens berättelse. En plats kan ses som både fysiska miljöer och immateriella förutsättningar. Uppfattningar och berättelser som människor har om en plats kan även forma och påverka den fysiska miljön. Vidare kan den fysiska miljön påverka den immateriella uppfattningen av platsen som förklarades under det första huvudområdet, värdeskapande arkitektur (Axberg, 2017). Platsens berättelse kan tänkas hänga samman med de sociala platser som ett rum har, där det kan tänkas vara i de sociala rummen som berättelser och uppfattningar om platsen delges människor i mellan.

Både Dempsey et al. och Borén & Koch menar att en stark platsidentitet ofta har en speciell eller intressant fysisk miljö, något som sticker ut från mängden (Demsey et al., 2011; Borén & Koch, 2009). Ett exempel på speciell och intressant fysisk miljö är projektet *Hemljus* i Katrineholm kommun där unga medborgare tillsammans med konstnärer gestaltade ett flertal unika belysningar som placerades på olika platser i Katrineholm. Projektet som hade fokus på att skapa tryggare utemiljö mynnade ut i sju lyktstolpar med individuella mönster och former på lampskärmarna som placerades ut i en central park i staden. Den unika och specialdesignade utomhusbelysningen skapade inte enbart en tryggare utemiljö utan gav även områden i Katrineholm en förändrad identitet (Älgö konstlab, 2017).

Bild 20. Specialdesignade lampskärmar till lyktstolpar i Katrineholm. Tanken med de inomhusliknande lampskärmarna var att flytta ut den trygga hemkänslan ut i parken. Foto: Mikael Richter, 2016.

Ett annat exempel på identitetshöjning är den jättelampa som flyttas omkring i Malmö. Lampan som befinner sig på olika platser under olika tidpunkter på året blir en stark mötesplats samtidigt som den skänker trygghet i form av ljus.

Bild 21. Jättelampan, på bilden syns den på Lilla torg i Malmö. Foto: Susanne Nilsson@flickr, 2015 (CC BY-SA 2.0).

Ovanstående exempel på identitetsskapande tillskott i utemiljön skulle kunna ses som vad Axberg menar är värdeskapande arkitektur. De unika lamporna (objekten) skulle därför kunna vara bidragande faktorer till en ökad platsidentitet men troligtvis inte på egen hand kunna förstärka en plats identitet.

Sammanfattning- landskapsarkitektoniskt perspektiv- en tolkning

- Fem faktorer som kan bidra till social hållbarhet som landskapsarkitekter kan påverka genom gestaltning är: trygghet, jämlikhet, livskvalité, social interaktion och platsidentitet.
- Gestaltungsprinciper som bidrar till en plats trygghet är: Småskalighet, variation, mångfald, vända fönster och dörrar ut mot de offentliga miljöerna, väl gestaltad miljö och omsorgsfullt valda material, god överblickbarhet, god belysning, tydlighet, aktiviteter som kan locka till uppehåll på platsen och god tillgänglighet till och från platsen men även på platsen.
- Genom att gestalta platser som är: multifunktionella, flexibla, erbjuder aktiviteter som är "on stage", "off stage" och "back stage", tydliga, ej innehåller könsstereoskopisk framställning av könen, som är speciellt anpassade för kvinnor och flickor samt anlägger aktivitetsytor som är enkla, tillgängliga, vardagliga och kostnadsfria kan platsen tilltala en så bred användargrupp som möjligt och på så vis bidra till ett mer jämlikt samhälle.

- Genom att planera för Grahns åtta parkkaraktärer inom en radie på 300 meter från bostaden kan människor känna större tillfredställelse med sin boendemiljö samt bidra till ökad psykisk återhämtning vilket kan bidra till en god livskvalité.
- Social interaktion skulle kunna ökas genom att samla, integrera, bjuda in, öppna upp, öka, erbjuda gott om sittmöjligheter, flexibla och justerbara sittmöjligheter samt blanda olika sorters sittmöbler i direkt anslutning till varandra.
- En plats identitet hänger ofta samman med en speciell fysisk miljö, speciell historia eller speciella drag. En plats identitet skulle kunna stärkas genom att tydliggöra platsen funktion, addera värdeskapande arkitektur, rörelser i rummet, sociala platser samt inkludera boende i planeringsprocesser för platsen.

Sege park idag & visioner för framtiden

Detta kapitel inleds med en kort historisk bakgrund kring sjukhusets uppkomst, utseende och olika delar. Därefter följer en inventering som Malmö stad läts göra för att identifiera viktiga kulturhistoriska drag i området som är viktiga att bevara ur ett kulturmiljöhistoriskt perspektiv vid ombyggnation av området. Därefter följer en förklaring och utvärdering av gestaltningsprogrammet som Malmö stad tagit fram för Sege parkområdet. Avslutningsvis tas projektet, Urban X, upp samt områdets planerade framtida rörelsemönster och målpunkter.

Historisk bakgrund och uppkomst

1928 bestämdes att ett specialanpassat mentalsjukhus skulle byggas i Malmö för modern vård av patienter med psykisk ohälsa. 1930 stod det klart att sjukhuset som skulle komma att kallas för Östra sjukhuset skulle byggas i utkanten av staden, öster om Malmö i anslutning till Beijerspark. Arkitekten bakom sjukhuset var August Stoltz, som 1932 färdigställde ritningarna för Östra sjukhuset. Hans arbete med Östra sjukhuset präglades av klassicistisk stil som tydligt syns i sjukhusområdets långa siktlinjer och förskjutningar för att skapa djupare perspektiv (Ersgård och Hallström, 1995).

Sjukhusområdets unika utseende och planering för sin tid kommer troligtvis från överläkare Ruben Holmström. Han trodde på en ny och modern behandlingsmetod av psykiskt sjuka som innebar ljus, frisk luft och rymd. Ljus, frisk luft och rymd var något som de befintliga sjukhusen inte kunde erbjuda vilket krävde ett

nytt sjukhus som möjliggjorde för denna nya och moderna behandlingsmetod (Ersgård och Hallström, 1995).

Utemiljön kring sjukhusbyggnaderna och parkmiljön i öster ritades troligen av Erik Bülow Hübe. Hur mycket av hans idéer som faktiskt blev verklighet är oklart då originalritningarna inte hittats. Däremot återfinns många element i utemiljön som är typiska för Bülow Hübe, till exempel den nedsänkta gräsytan framför personalbostäderna. Strax innan sjukhusets invigning, 1934, anställdes sjukhusets trädgårdsmästare, Carl Edvin Söderberg. Söderbergs uppgift var att sköta och planera områdets utemiljöer. Han tog även hand om det trädgårdsmästeriet som låg i områdets sydöstra del. Trädgårdsmästeriet försåg till en början endast Östra sjukhuset med frukt, grönsaker och blommor, men försåg efter ett par år alla Malmös sjukhus med råvaror (Ersgård och Hallström, 1995).

Östra sjukhusområdet bestod av tre huvudområden: vårdboende, personalboende och ekonomiområde. Vårdboendena bestod av åtta stycken lamellhus placerade utmed mittaxeln, centralt i området. För att skapa ett djupt perspektiv mot parken i öster placerades lamellhusen utmed mittaxeln med en viss förskjutning (Ersgård och Hallström, 1995).

1990 började avvecklingen av sjukhuset och 1995 stängdes det helt. Intresset har sedan dess varit stort från kommunens sida att bygga om området till bostadsområde. 2012 drog projektet igång att göra om det gamla sjukhusområdet till ett nytt bostads-

område. De gamla sjukhusbyggnaderna planeras att byggas om till bostadshus samtidigt som ny bebyggelse adderas, främst i områdets södra del (Stadsbyggnadskontoret Malmö stad, 2010). Den 22:e september 2017 antogs stadsbyggnadsnämndens detaljplan för Östra sjukhusområdet i Kirseberg (Malmö stad, 2017).

Bild 22. Flygfoto över Östra sjukhusområdet, taget från söder. På bilden syns mittaxeln samt diagonala gångar som tidigare funnits över gräsplanerna för dåtidens användning av området. Längst ner i högra hörnet syns trädgårdsmästarens bostad med tillhörande växthus och köksträdgård. Foto: AB Flygtrafik i Bengtsfors, Kulturen i Lunds bildarkiv, 1957.

Inventering och tidstypiska element

För att behandla min frågeställning: *“Hur kan vi gestalta utemiljön för att skapa förutsättningar för social hållbarhet vid förtätning av ett kulturhistoriskt område?”* har jag valt att ta del av den utredning som gjorts för Sege parks kulturhistoriska miljö. Följande kapitel är en sammanfattning av den utredning av Sege parks kulturhistoriska miljö som gjordes av Anna Andréasson för ArchaeGarden 2009. De delar av utredningen som anses viktiga och relevanta för gestaltungsarbetet av mittaxeln i Sege park har lyfts ut. Utredningen beställdes av Malmö stad i syfte att ligga till grund för detaljplanen och de riktlinjer som finns för ombyggnation av områdets byggda och gröna miljöer.

Som tidigare beskrivits har Sege park området en rik och väl upp- vuxen vegetation, vilket bidrar till områdets tydliga parkkaraktär. Blommande buskar och träd, alléer och fruktträd återfinns runt om på hela området. På området förekommer inhemska arter tillsammans med (för tiden) ovanliga och exotiska arter. Exempel på vanligt förekommande trädarter i området är; bok, björk, gullregn, körsbärsträd, äppelträd, hagtorn, lönn, idegran, tall och hassel. Exempel på ovanliga arter som förekommer i området är Robinia och Katsura. Exempel på buskar som förekommer i området är; rosentry, vinbärsbuske, liguster, rhododendron, spirea och forsythia. Den tidigare välskötta vegetationen har idag på en del platser låtit växa igen vilket har lett till att några av de gamla trädgårdarna har mist sin struktur och flera av gångarna har vuxit igen (Andréasson, 2009).

Bild 23. Karaktäristisk grupp med pelaravenbokar längs mittaxeln. Foto: Sara Pettersson, 2018.

Bild 24. Lindallén som löper längs mittaxelns västra kortsida. Foto: Sara Pettersson, 2018.

I området finns flera gångsystem i kalksten, sand och färgad asfalt (röd) bevarad som var väldigt typiskt för området. Andra välbevarade typiska element är trappor, räcken, gatlyktor, solgångar med mera. Området i sin helhet är mycket välbevarat och anses därför vara en kulturhistorisk särskilt värdefull miljö. För att möjliggöra bevarande av miljö har två bevarandenivåer skapats. Den första nivån innefattar delar av miljön som bör bevaras och vid behov restaureras i sin helhet med tillhörande detaljer. Den andra nivån handlar om element som bör bevaras för att bevara områdets karaktär och atmosfär (Andréasson, 2009).

Mittaxeln med sina raka siktlinjer i klassicistisk stil är mycket karaktäristiskt för området och den vårdfilosofi som präglade området vid dess byggnation. Mittaxeln hade från början mer träd men har huvudsakligen alltid utgjorts av öppna klippta gräsmattor. Den vegetation som finns på mittaxeln idag utgörs huvudsakligen av växtmaterial som planterades i samband med områdets uppkomst (Andréasson, 2009). Ett par enstaka träd har planterats vid senare tillfällen (Östberg, 2013). Vegetationen på mittaxeln har varsamt placerats för att markera korsningar, utan att störa de viktiga siktlinjerna. Mittaxelns öppna och luftiga karaktär är dess främsta kännetecken. Den kilformade ytan har även en central placering i området och utgör en viktig huvudstruktur för området. De åtta vårdpaviljongerna är placerade symmetriskt på båda sidor om ytan med en liten förskjutning. Väster om mittaxeln återfinns de före detta personalbostäderna och i öster mynnar mittaxeln ut i parkområdet. Mittaxeln har inga nivåskillnader. Ytan kantas av asfalterade vägar med granitkantstöd som även

de är i nivå med omgivande gräs- och asfaltsytor. Avsaknaden av nivåskillnader skapar djupa perspektiv som ytan tillsammans med placeringen av kringliggande byggnader skapar. Mittaxelns öppna karaktär, vegetation, avsaknad av nivåskillnader samt de asfalterade omkringliggande vägarna med granitkantstöd är de viktigaste elementen för mittaxeln och bör därför enligt utredningen bevaras intakta (bevarandenivå ett). Anledningen till att just mittaxeln anses extra värdefull ur ett kulturhistoriskt perspektiv är på grund av den välbevarade miljön som avslöjar hur området ursprungligen såg ut och användes (Andréasson, 2009).

Bild 25. Mittaxeln och dess luftiga karaktär sedd från sydvästra hörnet. Till höger i bilden syns den västra siktlinjen längs mittaxeln. Foto: Sara Pettersson, 2018.

Den överbyggda entrén i nordöst och vaktmästarbostaden är också bevarandenivå ett. Entrén med vaktmästarbostaden är mycket viktig för kopplingen till området och dess närliggande områden. Entrén ligger ut mot Östra Fäladsgatan. Genom entrén går en tydlig siktlinje genom hela området, förbi mittaxeln till parken i öster. I utredningen beskrivs hur entrén med fördel kan varsamt restaureras för att upplevas mer välkomnande. Genom att varsamt restaurera entrén skulle den kunna skapa en mer välkomnande och ordnad entré till området (Andréasson, 2009).

Den befintliga vegetation som finns i området idag är viktig för områdets karaktär och bör därför i så stor utsträckning som möjligt bevaras. Gallring eller borttagning av växtmaterial bör ske med stor försiktighet och eftertanke. Om ett träd eller buske behöver tas bort bör samma art planteras på platsen för att bevara den befintliga artsammansättningen. Vidare finns det en stor artvariation av ädellövträd, ovanliga träd och buskar på området. Den rika artvariation är något som bör försöka bevaras då den beskrivs som viktig för områdets karaktär. Vegetationens artvariation och rumsbildande karaktär har bevarandevärde två (Andréasson, 2009).

Bild 26. Den överbyggda entrén i nordöst. Här syns den betydelsefulla siktlinjen som löper längs mittaxelns norra sida ända bort till trädridån i öster. Foto: Sara Pettersson, 2018.

Hårdgjorda ytor som förekommer inom området är också mycket viktiga för områdets karaktär. Befintliga gångsystem, markmaterial, murar, trappor och kanter bör enligt kulturmiljöutredningen försöka bevaras. Vanligt förekommande material inom området är vanlig asfalt samt färgad asfalt (framförallt röd), kalksten, granit, cementplattor samt sandgångar i parkmiljöerna. Asfalterade vägar avsedda för biltrafik avslutas ofta med en rad av storgatsten. Vägbanan och gångbanan avskiljs ofta med en lägre kantsten av granit. Denna höjdskillnad mellan gång- och körbana är i princip den enda inom området. De låga/ obefintliga nivåskillnaderna är ett annat mycket karaktäristiskt drag för området. Både markmaterial och avsaknad av nivåskillnader är två viktiga karaktärer för området och har därför också bevarandevärde två (Andréasson, 2009).

Bild 27. Små eller inga nivåskillnader är mycket typiskt för området. På bilden syns övergången mellan en av mittaxelns klippta gräsytor och intilliggande asfalterad väg. Foto: Sara Pettersson, 2018.

Bild 28. På bilden syns en asfalterad gångbana separerad från den intilliggande vägbanan med en låg kantsten av granit. I bakgrunden syns den överbyggda entrén inifrån området. Foto: Sara Pettersson, 2018.

Den originalutrustning som finns inom området idag: bänkar, soffor, räcken och gatlyktor är viktiga för områdets karaktär och har därför bevarandevärde två. De speciella bänkar och soffor med en gjuten sockel är karaktäristiska både för området men även för sin tid och bör därför bevaras (Andréasson, 2009).

Bild 29. Originalbänk samt papperskorg som inte är original men som rekommenderas att användas. Foto: Sara Pettersson, 2018.

Räcken i områden är enkla av metallrör målade i svart eller grön färg. Dessa finns i anslutning till trappor och ramper i området och förekommer då ofta endast på ena sidan. Trapporna till den nedsänkta gräsytan framför de gamla personalbostäderna har till exempel räcken endast på den sydöstra sidan om trappan beroende av placering av trappan. De bevarade trapporna i området har plansteg av cementplattor eller kalksten och sidostycken av kalksten (Andréasson, 2009).

Bild 30. På bilden syns trappa med tidstypiskt räcke på ena sidan om trappan till den nedsänkta gräsytan framför de före detta personalbostäderna. Foto: Sara Pettersson, 2018.

Planteringskärnen som finns i området är idag vita cylindriska cementrör. Dessa planteringskärn är inte samma som tidigare funnits på området som troligtvis hade en smalare diameter nertill än upptill. Dessa planteringskärn var troligtvis också vita. Den äldre modellen bör återigen försöka användas (Andréasson, 2009).

De befintliga belysningsstolparna i området är original och bör i så lång utsträckning som möjligt bevaras. Eventuell ny belysning bör vara i enlighet med den befintliga (Andréasson, 2009).

Bild 31. På bilden syns den typiska gatubelysning som finns på området. Foto: Sara Pettersson, 2018.

Figur 8. Plan över Sege park idag. Den röstreckade linjen markerar arbetsområdet som benämns som mittaxeln i arbetet. Karta: Stadsbyggnadskontoret, Malmö stad.

UrbanX

En faktor som vid ett flertal tillfällen kommit upp under teoriavsnittet har varit deltagarprocesser av olika slag (Partridge, 2005; Dempsey et al., 2011; Axberg, 2017). Deltagarprocess togs vidare inte upp i tolkningen av vad en landskapsarkitekt kan bidra med då den faller något utanför gestaltungsarbetet. Dock kan deltagarprocesser vara ett viktigt och användbart redskap att använda sig av som landskapsarkitekt som grund för arbete med gestaltning och social hållbarhet. En form av deltagarprocess genomförts i Sege parkområdet med hjälp av skolelever från Kirsebergsskolan. I projektet fick skoleleverna först besöka Sege park och besvara ett antal frågor angående den befintliga utemiljön. Därefter fick de ge förslag och idéer på hur de skulle vilja att miljön skulle utvecklas i framtiden. Avslutningsvis delades eleverna in i grupper och fick göra egna gestaltungsförslag på bostadsgårdar och de offentliga grönområdena i Sege park. Barnen fick fokusera på olika delar av området för att lättare kunna besvara frågorna (Malmö stad, 2013). I kommande del kommer resultatet av deltagarprocessen att gås igenom med störst fokus på mittaxeln.

Barnen beskriver mittaxeln som en gles, öppen, tom och tråkig plats idag. På mittaxeln finns det inget direkt att göra, här finns ingen kiosk att köpa glass ifrån och bänkarna upplevs slitna. De aktiviteter som är möjliga på platsen idag är de flesta kopplade till de öppna gräsmattorna så som att spela kubb, springa, rasta hundar etc. Barnen beskriver att de upplever miljön som något enformig med samma färg på omkringliggande byggnader. De

aktiviteter som barnen i stället hade velat se på platsen är till exempel fotbollsplan, löpbana, utegym, lekplats, spel i stora format med mera. Vad det gäller mötesplatser så önskade barnen till exempel en öppen scen och ett litet hus med värme. Funktioner barnen gärna hade sett på platsen är bland annat offentliga toaletter, bänkar, bord, dricksfontäner och en fläkt som blåser varm luft vintertid (Malmö stad, 2013).

Offentliga toaletter föreslogs vid ett flertal tillfällen av barnen. Detta kan tänkas onödigt i gestaltungsförslaget för de boende, men då ytan även ska agera som en offentlig grönyta i staden kan en offentlig toalett signalera att platsen välkomnar utomstående besökare. De kan även vara bra på grund av praktiska skäl för utomstående som har kolonilott i området. En offentlig toalett i området skulle kunna göras så att den smälter in med omgivningen till exempel med gröna väggar och tak eller gul putsad fasad som de gamla vårdpaviljongerna.

I den intilliggande parkytan vill barnen ha aktiviteter som kräver stora öppna gräsytor som till exempel fotboll och brännboll. När det kommer till mötesplatser önskar barnen en stor grill där flera får plats att grilla samtidigt samt intilliggande sittplatser för stora sällskap. De beskriver även att de vill att miljön i parken ska vara "finare" med något att titta på (Malmö stad, 2013).

Stora grillar och sittplatser som ger möjlighet för stora sällskap eller familjer var något som barnen vid ett flertal tillfälle efterfrågade. Vidare är det vanligare att invandrarfamiljer är större och

därför skulle stora grillar och sittgrupper kunna ses som en integrerande och jämlikhetsåtgärde som välkomnar alla familjesammansättningar och storlekar i den offentliga miljön (Statistiska centralbyrån, 2016).

Under workshopen som barnen fick delta i tog barnen fram förslag på tre olika ytor i området: en bostadsgård, mittaxeln och parkytan. Till varje yta fanns det två barngrupper som gjorde var sitt gestaltungsförslag. Förslagen på bostadsgårdarna var relativt funktionsuppdelade med funktioner så som flera grillplatser i olika storlekar för avskild grillning eller grillning i grupp, fontän som både var vacker men som även gick att dricka ur, klätterställning som också fungerade som ett konstverk, "konstnärsbänk" med mera. Barnen föreslog flera element som både var estetiska och funktionella. De föreslog även aktiviteter för både barn och vuxna där de kunde utöva en aktivitet tillsammans som till exempel stora spel med stora pjäser som fia med knuff. Gemensamt för samtliga föreslagna funktioner var att de skulle vara färgglada (Malmö stad, 2013).

De barnen som tog fram gestaltungsförslag för mittaxeln föreslog bland annat offentliga toaletter, fontän med lampor som kunde fungera som skridskobana på vintern, cykelpool, "hög bänk" som även kunde agera som ett konstverk, de föreslog även en mångfärgad stig som avskiljde två av gräsplanerna. Barnen ville att de boende skulle ha tillgång till någon form av cykelpoolen (Malmö stad, 2013).

I gestaltungsförslaget skulle en cykelpool som är ansluten till "Malmö by bike" kunna planeras in. Med en cykelpool skulle både boende så väl som besökare kunna cykla till och från Sege park utan att äga en egen cykel. Genom att placera cykelpoolen inne i området i stället för utanför (förslagsvis i anslutning till mittaxeln) skulle detta kunna ge tydliga signaler att området välkomnar utomstående besökare och är en offentlig grönyta. Även vanliga cykelställ med tak skulle kunna placeras i anslutning till koloniområdena för att besökare lättare skall kunna ta sig till koloniområdet och resterande område med egen cykel.

För den tredje och sista ytan, parkytan, föreslog barnen mycket aktiviteter så som upplyst fotbollsplan, skateboardramp, parkourbana, lekplatser, grillplatser etc. Sammanfattningsvis kan slutsats dras att barnen skattar de sociala värdena högt. De vill kunna leka och umgås flera barn tillsammans, men även tillsammans med vuxna och småsyskon. Det fanns flera förslag på aktiviteter för barn i grupp så väl som olika aktivitetsytor bredvid varandra så att barn och vuxna kan göra olika saker men fortfarande i samvaro med varandra. Avslutningsvis beskrivs hur odling kan användas som ett verktyg och aktivitet för att dels öka möten mellan äldre och yngre men även använda odling som ett pedagogiskt verktyg (Malmö stad, 2013).

Det var både intressant och kul att se att barnen på Kirsebergsskolan värderade de sociala värdena högt och att det var detta de ville se mer av i Sege parksområdet i framtiden. Vidare kunde många av förslagen kännas igen och även stärka samtliga fem

faktorer från den sociala tolkningen som gjordes tidigare i uppsatsen (trygghet, jämställdhet, god livskvalité, social interaktion och platsidentitet). Exempel på detta är bland annat att barnen ville ha aktiviteter som befolkar området på dygnets alla timmar, mer upplysta aktivitetsytor och aktiviteter som möjliggör umgänge med vuxna vilket bidrar till en ökad trygghet i området. De olika förslagen på estetiska inslag som dessutom var funktionella kan bidra till en förstärkt platsidentitet men även tryggheten. Vidare kan många av aktiviteterna som möjliggör att flera barn leker ihop, leka själva utan en vuxens uppsyn etc. bidra till en bättre livskvalité för barnen så väl som en ökad social interaktion. Flera av Grahns parkkaraktärer kan också bildas via barnens förslag så om artrikedom (fler blommor och träd), rymd samt vid/allmänning (stora öppna gräsytor), refug/ viste (barnen kan leka fritt i en trygg och omgärdad miljö) samt samvaro/ möte (aktiviteter som bidrar till ökad social interaktion) . Som tidigare nämnt kan Grahns åtta parkkaraktärer bidra till en förbättrad livskvalité.

Malmö stads gestaltningsprogram

Som nämndes i början av arbetet har Malmö stad tagit fram ett gestaltningsprogram för Sege parksområdet. I detta arbetet har gestaltningsprogrammet valts att tas upp för att göra gestaltningsförslaget för mittaxeln så verklighetsförankrat som möjligt.

Gestaltningsprogrammets mening är att agera som ett vägledande dokument för kommunen, byggherrar och projektörer i deras planerings- och projekteringsarbete av områdets offentliga ytor. I gestaltningsprogrammet tas exempellösningar, sektioner, bilder etc. upp för den offentliga platsmarken samt övergångar mellan offentlig platsmark och kvartersmark (Malmö stad, 2017). I gestaltningsprogrammet utreds alla områdets delar, men i detta kapitel kommer endast de delar som rör mittaxeln eller påverkar mittaxeln att tas upp. Gestaltningsprogrammet undersöks bit för bit, följt av en egen kort reflektion som knyter an till teorin och utvärderar på så vis föreslagna gestaltningsprinciper.

Gestaltningsprogrammet tar fasta på sex principer som anses vara viktiga för området, dess nuvarande och framtida karaktär. De sex principerna är: social grönska, bevara befintlig vegetation, synliggöra vatten, inspireras av områdets kulturmiljö, öppna upp och koppla samman samt prioritera fotgängare och cyklister. Sege parkområdet präglas idag som tidigare nämnts av en uppvuxen parkvegetation med ett förflutet inom odling. Den sociala grönskan genom odling vill staden ta fasta på, både på den allmänna platsmarken och inom kvartersmarken. Genom att dessutom i så stor utsträckning som möjligt bevara de nästan

100 år gamla uppvuxna träden som finns på området, vill Malmö stad skapa en grön och unik bostadsmiljö. Synliggöra vatten genom ovanjordisk rännदार för dagvatten och fördröjningsmagasin menar staden både kan agera rekreativt samtidigt som det gynnar områdets ekologiska hållbarhet. Vid gestaltning av de offentliga ytorna vill staden ta fasta på den kulturmiljö som Sege park utgör. Malmö stad vill bevara kulturmiljön och inspireras av befintliga färg- och materialval och gestaltningsprinciper. Staden har som mål att den nya stadsdelen ska upplevas som en självklar del av staden. Att koppla samman Sege park med resten av staden är därför en viktig del av gestaltningen. Genom att använda sig av Malmös utrustningsprogram och sammankoppla Sege parkområdet med stadens olika vägnät kan Sege park bli en väl integrerad stadsdel. Inom området ska dock gång- och cykeltrafik prioriteras vilket stämmer bra överens med områdets hållbarhetsprofil (Malmö stad, 2017).

Både odling och bevarande av befintlig vegetation är två principer som kan gynna den sociala hållbarheten inom området. Odling som aktivitet kan leda till ökad social interaktion mellan boende i området och olika generationer. Vidare kan odling tänkas vara en aktivitet som ger möjlighet till skapandet av ett "gott liv" och därmed en bättre livskvalité. Genom att bevara den uppvuxna vegetationen kan både den fysiska och psykiska hälsan tänkas gynnas vilket också bidrar till en förbättrad livskvalité. Den gröna unika miljön som detta skapar skulle vidare kunna tänka stärka områdets platsidentitet. Att synliggöra vatten i området anses vara en god idé som har flera positiva effekter och skulle kunna

göra området mer resistent och anpassningsbart mot framtida klimatpåverkningar. Synliggöra vatten skulle även kunna gynna områdets platsidentitet och de boendes möjlighet till god livskvalité genom vattnets rekreativa och rofyllda inverkan. Vidare kan avancerade och dyra fördröjningsmagasin tänkas vara något väl tilltaget grepp i ett område som Sege park. Anledningen till detta är då området redan har en stor andel grönska som naturligt kan ta hand om och fördröja dagvatten. Att inspireras och ta till vara på den kulturhistoriska sammanhang Sege park befinner sig i kan tänkas stärka områdets platsidentitet. Inspireras av områdets kulturhistoria kan öka livskvalitén för de boende då det även kan leda till ökad känsla av tillhörighet. Öppna upp, koppla samman, prioritera cyklister och fotgängare skulle kunna öka tryggheten i området. Jämlikheten i området skulle också gynnas av att öppna upp, koppla samman, prioritera cyklister och fotgängare genom att tillgängligheten för alla boende oavsett tillgång och funktionsförmåga ökar. Att göra Sege park till en väl integrerad stadsdel i Malmö stad är mycket viktigt för att förebygga segregation. Däremot skulle platsunik gestaltning, val av färg och möbler kunna gynna Sege parks platsidentitet och därmed områdets sociala hållbarhet. Malmö stads förvalda färger och utrustning kommer därför inte att prioriteras vid gestaltning av mittaxeln.

Vidare föreslår Malmö stad att blommande buskar och träd samt fruktträd prioriteras vid nya planteringar i området. Grupper av träd av samma art där gångvägar korsas är ett annat uttryck som användes flitigt vid byggnation av området, speciellt längs och

på mittaxeln. Att arbeta med vegetation för att påkalla uppmärksamhet i korsningar uppmuntras i gestaltningsprogrammet både längs mittaxeln, men även på andra platser i området. Vidare beskrivs i gestaltningsprogrammet att siktlinjer till parken och trädridån i öster bevaras. Gräsyornas öppna karaktär och avsaknad av nivåskillnader längs mittaxeln föreslås att bevaras. Tidigare diagonala gångvägar över gräsyorna föreslås att återupprättas. Utan att påverka gräsyornas öppna karaktär föreslås de tre olika gräsyorna att ges tre olika karaktär där den första gräsytan föreslås få en finrumskaraktär, den andra gräsytan en ängskaraktär och den sista gräsytan få en parkrumskaraktär, se figur 9 (Malmö stad, 2017).

Då gräsyorna upplevs något tomma och "tråkiga" idag som beskrivs i Urban X skulle olika karaktär på de olika gräsyorna kunna fungera bra för att skapa en mer intressant miljö och småskalighet som skulle kunna gynna rummets trygghet och platsidentitet.

Gatorna som ramar in mittaxelns tre gräsytor föreslås i gestaltningsprogrammet gestaltas så att de inte upplevs som barriärer. Samtliga gator föreslås prioritera fotgängare och cyklister, även där biltrafik är tillåten. Fotgängare och cyklister föreslås prioriteras genom att inte planera för onödiga nivåskillnader, anpassa gatrummet och dess gestaltning efter dem. Gatrummet för bilister föreslås även visuellt smaldas av genom zon av storgatsten på vardera sida om körbanan. Dessa zoner som ska vara körbara kan till exempel användas som rännalar för att synliggöra dagvatten (Malmö stad, 2017).

Tidigare nämnda rekommendationer kan bidra till mer småskalighet, känsla av omtanke, vilket kan öka tryggheten i området och bidra till ett mer levande stadsliv med en stor social interaktion.

Den sista delen av gestaltningsprogrammet som tas upp rör den portal som finns väster mot Östra Fäladsgatan samt tillhörande gågata. Portalen anses bli en viktig entré in till området för cyklister och fotgängare och även en viktig knutpunkt till grannparken Beijerspark, se figur 9. Portalen ska gestaltas välkomnande men tydligt avvisa bilister trots den möjliga passagen, precis som den efterföljande gågatan. I gestaltningsprogrammet föreslås förskjutningar i sidled längs gågatan för att tydligt signalera vilket trafikslag som är prioriterat (Malmö stad 2017).

Siktlinjen genom portalen och längst mittaxeln skulle kunna ses som en av områdets starkaste element. Förskjutningar i sidled skulle eventuellt kunna störa siktlinjen och därmed även kunna försvaga platsidentiteten. Möjligen skulle förskjutningarna kunna göras låga för att inte störa siktlinjen, men att plantera träd på vardera sida i förskjutningarna kan tänkas vara en mindre bra idé. Tydlig signalering av vilket trafikslag som välkomnas skulle kunna förstärka områdets trygghet då det tydliggör förväntad rörelse i området.

Figur 9. Illustrationskarta över Sege parkområdets planerade förtätning och ombyggnation. Figur: Gatukontoret, Malmö stad.

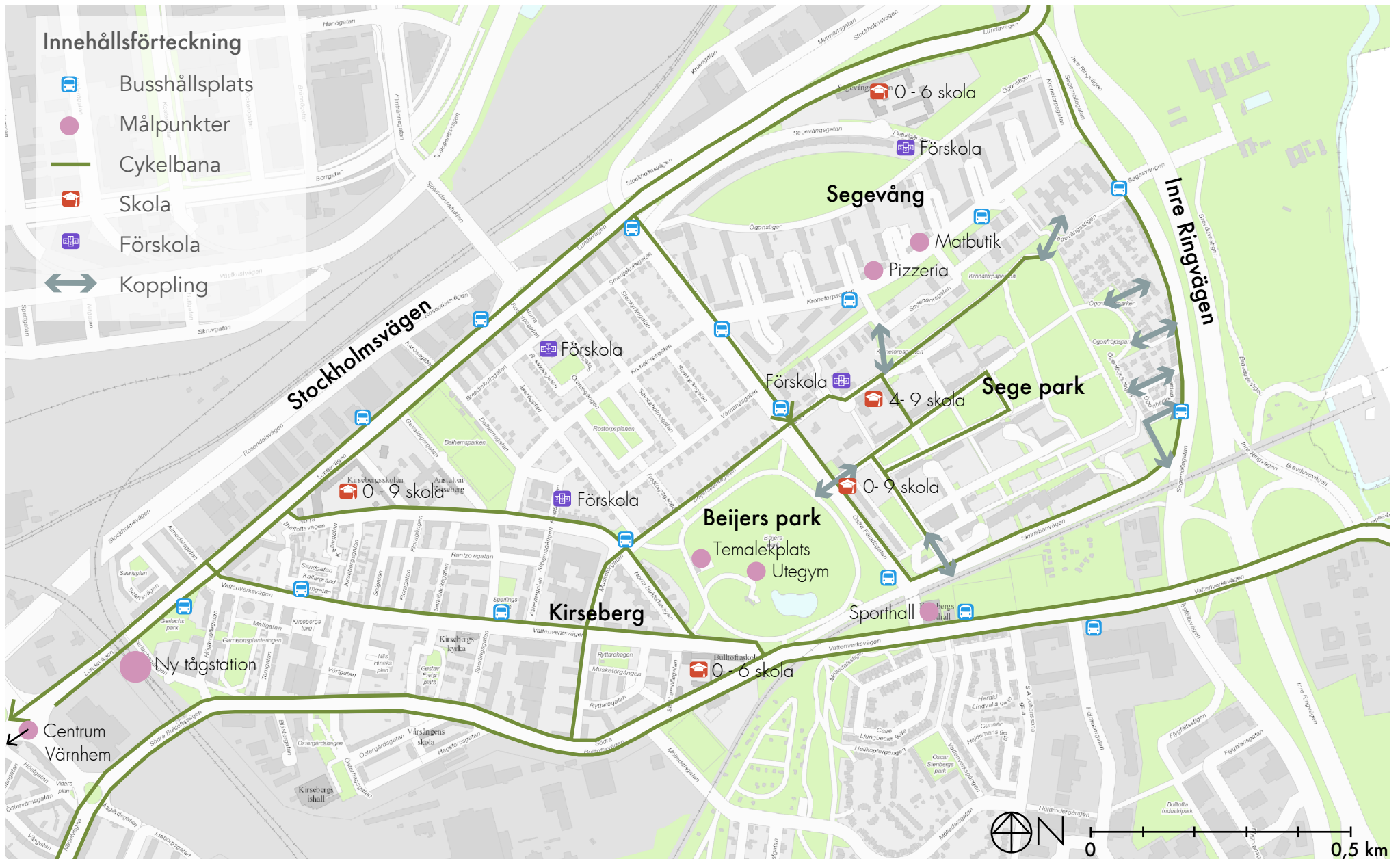
Närområde

I detaljplanen för Sege park har vissa funktioner och rörelsemönster för olika trafikslag redan fastställts. Som tidigare nämnt kommer gestaltungsförslaget tas fram med hänsyn till befintliga dokument som tagits fram för området. För att få en bättre helhetsbild över området och dess närmiljö har olika trafikslags rörelsemönster och målpunkter kartlagts.

Sege park som ligger i stadsdelen Kirseberg i östra Malmö har två stora motorvägar som kantar området i nordväst (Stockholmsvägen) och nordöst (Inre ringvägen), ses i figur 10. Cirka 10 minuters restid på cykel sydväst om Sege park området planeras en ny tågstation att öppna i december 2018. Den nya tåglinjen, Malmöringen, ska göra det lättare att resa från öster till väster i Malmö samt övriga Skåne (Malmö stad, 2018). Tågstationen kommer att ligga endast en hållplats bort från Malmö centralstation. I närheten av Sege park går det även i dagsläget flera busslinjer. I direkt anslutning till området går stadsbusslinje 4 och 31 som tar cirka 15 minuter till Malmö centralstation och fem minuter till nya tågstationen. Längs Lundavägen (se figur 10 för placering) går dessutom två regionbusslinjer, linje 130 och 172, vilka går till Lund respektive Arlöv och Burlöv (Skånetrafiken, 2018).

I närområdet till Sege park finns det i dagsläget ett flertal förskolor, grundskolor, pizzeria, sporthall, lekplatser, utegym med mera. Det ligger i dagsläget endast en liten matbutik strax nordväst om området.

Figur 10. Karta över Sege park med närområde med nuvarande målpunkter, kopplingar, cykelstråk och busshållsplatser. Grundkarta: Stadsbyggnadskontoret, Malmö stad.

Nya målpunkter

Efter ombyggnation och förtätning av Sege park kommer nya målpunkter och rörelsemönster att skapas i området. Området får bland annat tillskott av koloniområden, torg, p- hus, lekplats och ytterligare en förskola. För att prioritera gående och cyklister i området görs vissa av vägarna till gånggata (Malmö stadsbyggnads-kontor, 2015).

Innehållsförteckning

- Busshållsplats
- Målpunkt
- Skola
- Förskola
- Gånggata/ gångfartsgata
- Befintlig bebyggelse
- Ny bebyggelse

Figur 11. Figuren visar nya planerade målpunkter inom området samt gamla. I figuren visas de planerade gånggatan och gångfartsgatorna. Grundkarta: Gatukontoret, Malmö stad.

Rörelser och trafikslag

Rörelsen i området kommer att domineras av gång- och cykeltrafik som har störst rörlighet i området, se figur 12. Det nya p- huset i söder är tänkt att avlasta biltrafiken inom området och i stället lämna plats åt cykel- och gångtrafik. Syftet med den begränsade biltrafiken inom område är att skapa lugnare och säkrare miljöer inom området. Begränsad biltrafik kan även tänkas främja tryggheten inom området så väl som höja livskvaliteten för de boende. Området blir som en "lugn och grön oas" i den annars hektiska och hårdgjorda staden.

Innehållsförteckning

- Gångtrafik
- Cykeltrafik
- Biltrafik- gånggata/ gångfartsgata
- Biltrafik

Figur 12. Figuren visar de nya rörelsemönsterna för de olika trafikslagen. Grundkarta: Gatukontoret, Malmö stad.

Sammanfattning- Sege park idag & visioner för framtiden

- Bevarandevärda strukturer och kvalitéer som bör bevaras längs mittaxeln är: siktlinjer längs mittaxeln, de tre gräsplanernas öppna karaktär, avsaknad av nivåskillnader, gångvägar, markmaterial, murar, trappor och utrustning. Befintligt växtmaterial rekommenderas att bevaras och vid nyplantering använda redan förekommande arter.
- Vid workshop med skolbarn från Kirsebergsskolan om Sege park önskade barnen: offentliga toaletter, stora grillar och bord för stora sällskap, föremål som både är funktionella och estetiska, aktiviteter där flera barn kan leka tillsammans samt olika aktiviteter intill varandra så att barn och vuxna kan göra olika aktiviteter men ändå ha koll på varandra.

- I Malmö stads gestaltungsförslag föreslogs sex principer för området, vilka var: social grönska (odling), bevara befintlig vegetation, öppna upp och koppla samman, inspireras av kulturmiljön och prioritera fotgängare och cyklister. Vidare föreslogs blommande buskar och träd, grupper av träd vid korsningar av vägar samt återskapa diagonala gångvägar över de tre gräsplanerna. De tre gräsplanerna föreslås få tre karaktärer: finrum, ängsrum och parkrum. Bilvägar i området föreslås att gestaltas så att de inte upplevs som barriärer.
- I enlighet med detaljplanen för Sege park kommer området få flera nya målpunkter: koloniområden, torg, P- hus, lekplats och förskola.

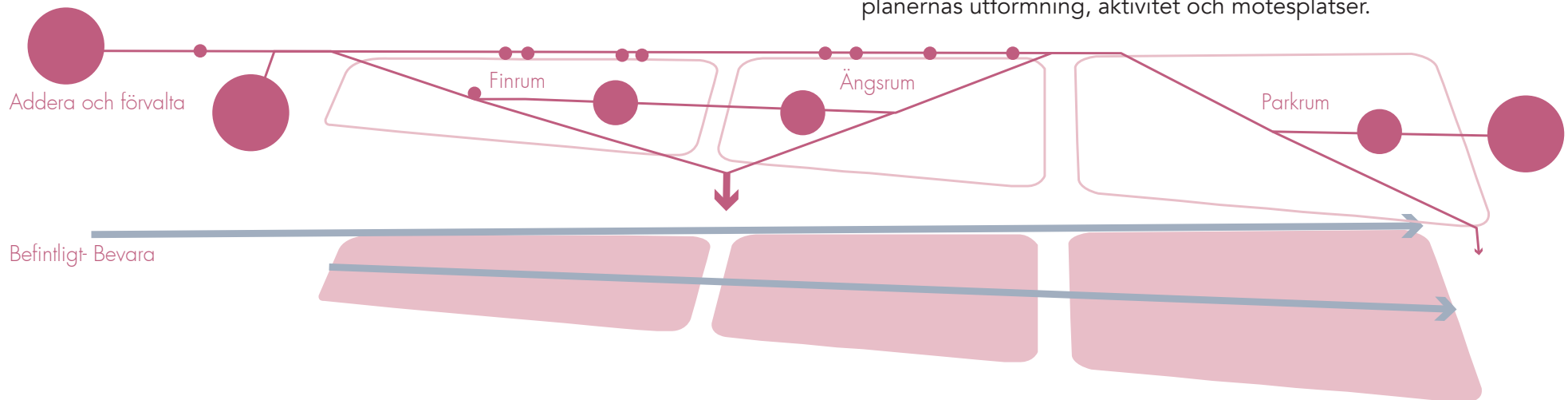
Gestaltungsförslaget

Samtliga illustrationer, sektioner, visualiseringar och bilder är framställda/ tagna av författaren själv om inget annat anges.

KONCEPT - Bevara- addera- förvalta

Gestaltningförslaget grundar sig i konceptet bevara- addera- förvalta. Uppkomsten av konceptet har vuxit fram ur förutsättningen som den kulturhistoriska särskilt värdefulla miljön som Sege park befinner sig i. En av de kanske viktigaste förutsättningarna för projektet har varit dess bevarandegrad av områdets historiska strukturer och rumsligheter. För att kunna hantera detta i gestaltningförslaget har utkristallisering först gjorts av de mest bevarandevärda strukturer och rumsligheter för området, vilket huvudsakligen var de tre gräsplanerna med omkringliggande vägar samt två viktiga siktlinjer. Nästa del av konceptet består av addera och förvalta. Adderingen kan ses som ett nytt lager som bygger på och anpassas efter de bevarandevärda strukturer och rumsligheter. Det adderade lagret består inte enbart av den nya gestaltningen utan även av den nya användningen av området, vilket innebär ett nytt rörelsemönster. De nya målpunkterna i området som tydliggjordes under analysen "Nya målpunkter" har återspeglats i gestaltningförslaget genom tre diagonala

gångvägar i grus som går tvärs igenom de tre gräsplanerna. De diagonala gångvägarna gör att gräsplanerna dels tillgängliggörs men även att gångvägarna återspeglar områdets nya rörelsemönster. Det adderade lagret av gestaltningförslaget består till stor del av ett antal mötesplatser och rumsligheter i olika storlekar och utformningar som placerats utmed viktiga gångvägar och siktlinjer. I de tre gräsplanerna återfinns tre rumsligheter som är nedsänkta för att verken störa viktiga siktlinjer eller gräsyornas öppna karaktär. De nedsänkta rummen bidrar samtidigt med en mindre och mer intim rumslighet i de stora rummen. Mötesplatserna kopplar samman platsens olika rum samt förebygger eventuell framtida främlingsfientlighet på grund av okunskap, vilket möte mellan olika samhällsgrupper och individer kan motverka. De olika mötesplatsernas och viktiga stråkens karaktär och utformning grundar sig i den tidigare presenterade teori om social hållbarhet. Slutligen för att addera en nyansering till de tre gräsplanerna har de fått var sin karaktär som återspeglas i gräsplanernas utformning, aktivitet och mötesplatser.

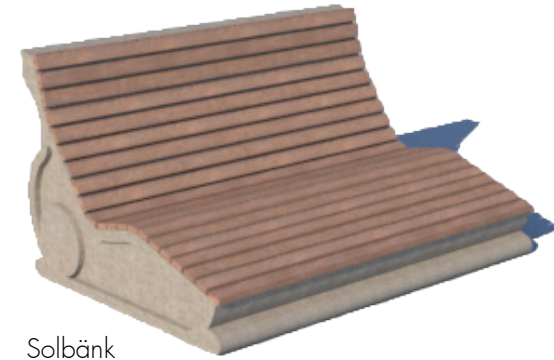
Möbler

Sege - bänken

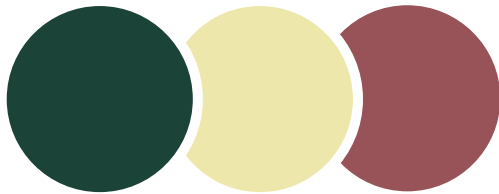
Varm sittsten

Solbänk

I gestalningsförslaget är det främst tre modeller av sittmöbler som används, vilka är den klassiska Sege - bänken, varm sittsten i betong och en solbänk. De tre sittmöblerna är alla valda utifrån den klassiska Sege - bänken. Solbänken tillverkas i samma material som Sege - bänken, men med en ny profil i betong som är inspirerad av Sege - bänken. Den varma sittstenen tillverkas i betong med inbyggd värmeaggregat som gör att den kan locka till upphåll i den offentliga miljön även under vinterhalvåret.

Färgval

Som komplement till materialen har jag valt att arbeta med tre färger. Den gröna färgen är Malmös klassiska utrustningsfärg. Denna används på räcken och viss utrustning. Den gula färgen matchar den gula färg som finns på byggnaderna längs mittaxeln idag. Denna gula färg ska komma att bli Sege parks signaturfärg. Den gula färgen kommer användas på viss platsspecifik utrustning så som solstolar i finrummet med mera. Den rosaröda färgen används som en kontrastfärg mot de båda andra lugnare färgerna. Denna används dock endast i de tre nedsänkta rummen för att inte störa platsens helhet och historiska karaktär.

Materialval

Materialen som valts att arbeta med i gestalningsförslaget är alla inspirerade av befintliga material som finns på platsen idag. Materialvalet har varit en viktig del av konceptet addera- bevara- förvalta. Material som förekommer i gestaltningen är sandfärgad grus i grusgångar, gjutjärn i detaljer och sidostycken till de nedsänkta rummen, asfalt på bilvägar, betong i möblemang, organowood (miljövänligt behandlad furu) i möblemang, storgatsten som avsmalnande zon längs vägar och röd marktegel i gång- och cykelvägar. Alla material förutom organowood och grus förekommer på området idag. Trä förekommer som material på platsen idag men inte just Organowood som är en ny miljövänlig alternativ till tryckimpregnerat trä. Grusgångar anläggs i stället för sandgångar som finns idag, detta då grus går att packa till ett mer tillgängligt markmaterial. Tegel förekommer som material på byggnader idag men inte som ett markmaterial. Marktegel bli ett naturligt komplement till övriga material och inger ett mer omsorgsfullt uttryck till anläggningen

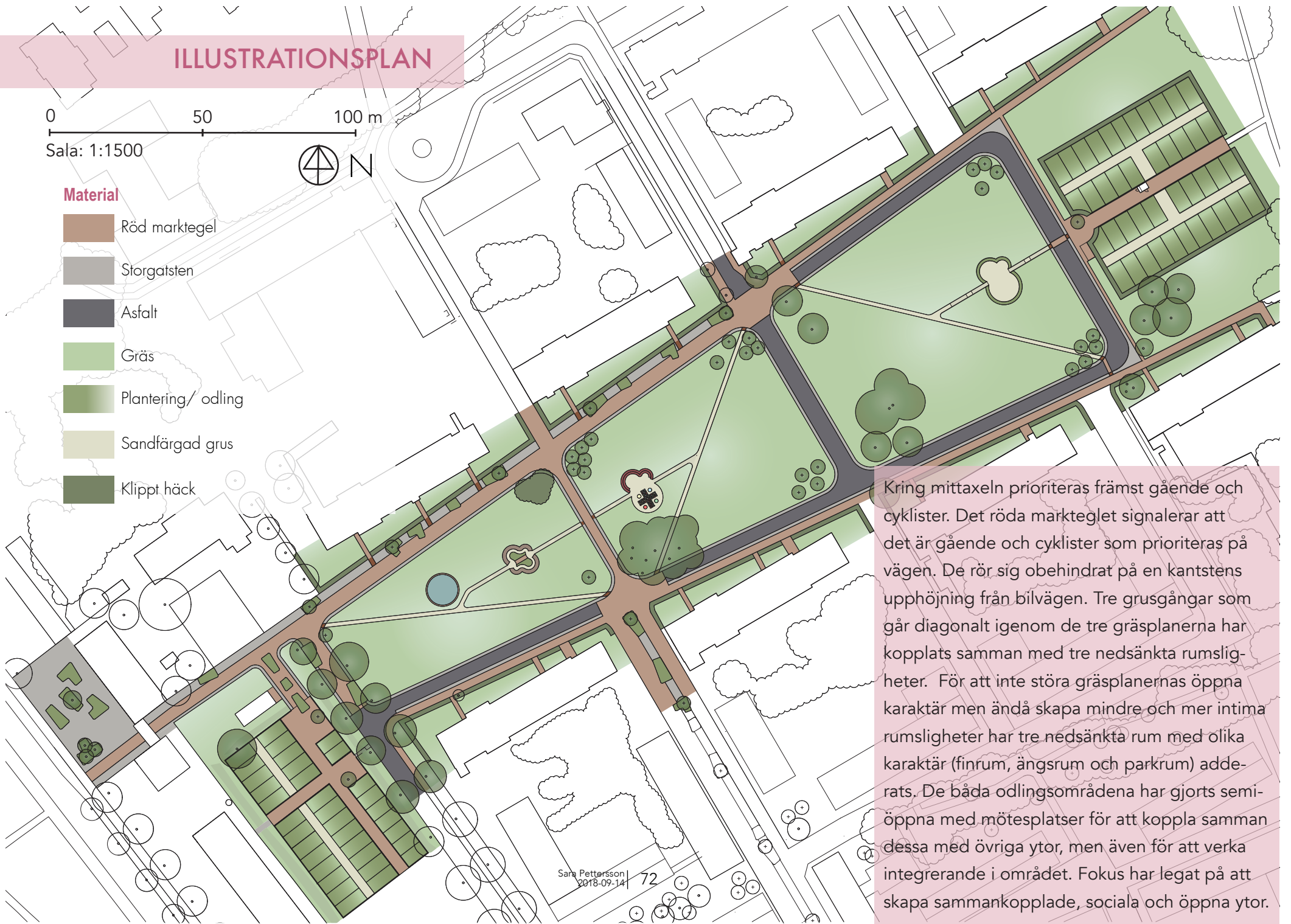
ILLUSTRATIONSPLAN

0 50 100 m
Sala: 1:1500

Material

- Röd marktegel
- Storgatsten
- Asfalt
- Gräs
- Plantering/ odling
- Sandfärgad grus
- Klippt häck

Kring mittaxeln prioriteras främst gående och cyklister. Det röda markteglet signalerar att det är gående och cyklister som prioriteras på vägen. De rör sig obehindrat på en kantstens upphöjning från bilvägen. Tre grusgångar som går diagonalt igenom de tre gräsplanerna har kopplats samman med tre nedsänkta rumsligheter. För att inte störa gräsplanernas öppna karaktär men ändå skapa mindre och mer intima rumsligheter har tre nedsänkta rum med olika karaktär (finrum, ängsrum och parkrum) adderats. De båda odlingsområdena har gjorts semi-öppna med mötesplatser för att koppla samman dessa med övriga ytor, men även för att verka integrerande i området. Fokus har legat på att skapa sammankopplade, sociala och öppna ytor.

Rumsligheter och siktlinjen

Den kanske viktigaste siktlinjen i området är den som löper från entrén genom portalen, längs mittaxeln tre gräsplaner till parken i öster. Denna siktlinje har bevarats i gestaltningsförslaget, men har däremot smalnats av. Längs gågatan har små mötesplatser bildats med planteringar och mindre träd i förlängning av förgårdsmarkerna. En en- meter hög häck avgränsar tydligt förgårdsmarkerna från mötesplatserna längs gågatan. Anledningen till att dessa mötesplatser endast förekommer på ena sidan av gågatan är för att inte störa siktlinjen eller formen på de tre gräsplanerna. Längs mittaxeln har vegetation i huvudsak placerats i hörnorna på gräsplanerna. Enda undantaget är den första gräsplanen där den historiska lindallén är prioriterad. Anledningen till att vegetation endast är planteras i hörnorna av gräsplanerna är för att inte störa gräsplanernas öppna karaktär och den siktlinje som går centralt igenom de tre gräsplanerna. Detta sätt att arbeta med vegetation är tidstypiskt för 1930- talet och därför ett bevarande åtagande.

ENTRÉTORGET

Entrétorget kommer som en öppning i den dubbelradiga allén längs Östra Fäladsgatan. Torgets syfte är att uppmärksamma besökare på entrén till Sege parkområdet, samtidigt som det fungerar som en mötesplats och väntplats. Genom portalen syns den långa siktlinje som löper längs mittaxeln till parken i öster. Odlingsområdet som kommer direkt till höger efter portalen fungerar som en mötesplats mellan odlare och besökare. Här kan odlare sälja sina varor eller ta en paus. De upphöjda planeringsbäddarna mellan gågatan och odlingstorget skall fungera som en uppvisningsplats för odling. Här kan till exempel skolbarn få testa på att odla.

Perenner för nedsänkta planteringar

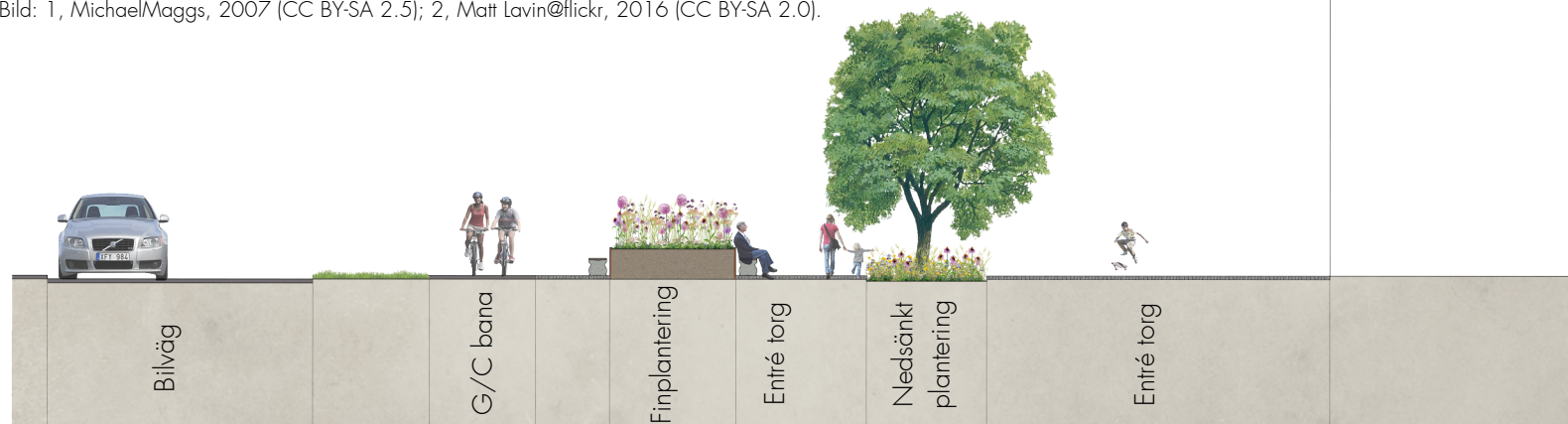

På entrétorget finns två olika perennplanteringar. Planteringarna ska representera mittaxeln inne i området. Den nedsänkta perennplanteringen har samma karaktär som de nedsänkta perennplanteringarna längs gågatan med liknande artval. Planteringarna består av arter som ska tåla periodvis av torka och översvämning. Arter som finns här är till exempel Trift, Stjärnflocka, Solhatt, Kungsängslilja, Dagöga, Mangolisk näva, Strandiris, Tuvtätel, Jungfruhirs med flera. Perennerna i de upphöjda växtbäddarna består av samma arter som i det nedsänkta finrummet som presenteras längre fram.

Bild: 1, MichaelMaggs, 2007 (CC BY-SA 2.5); 2, Matt Lavin@flickr, 2016 (CC BY-SA 2.0).

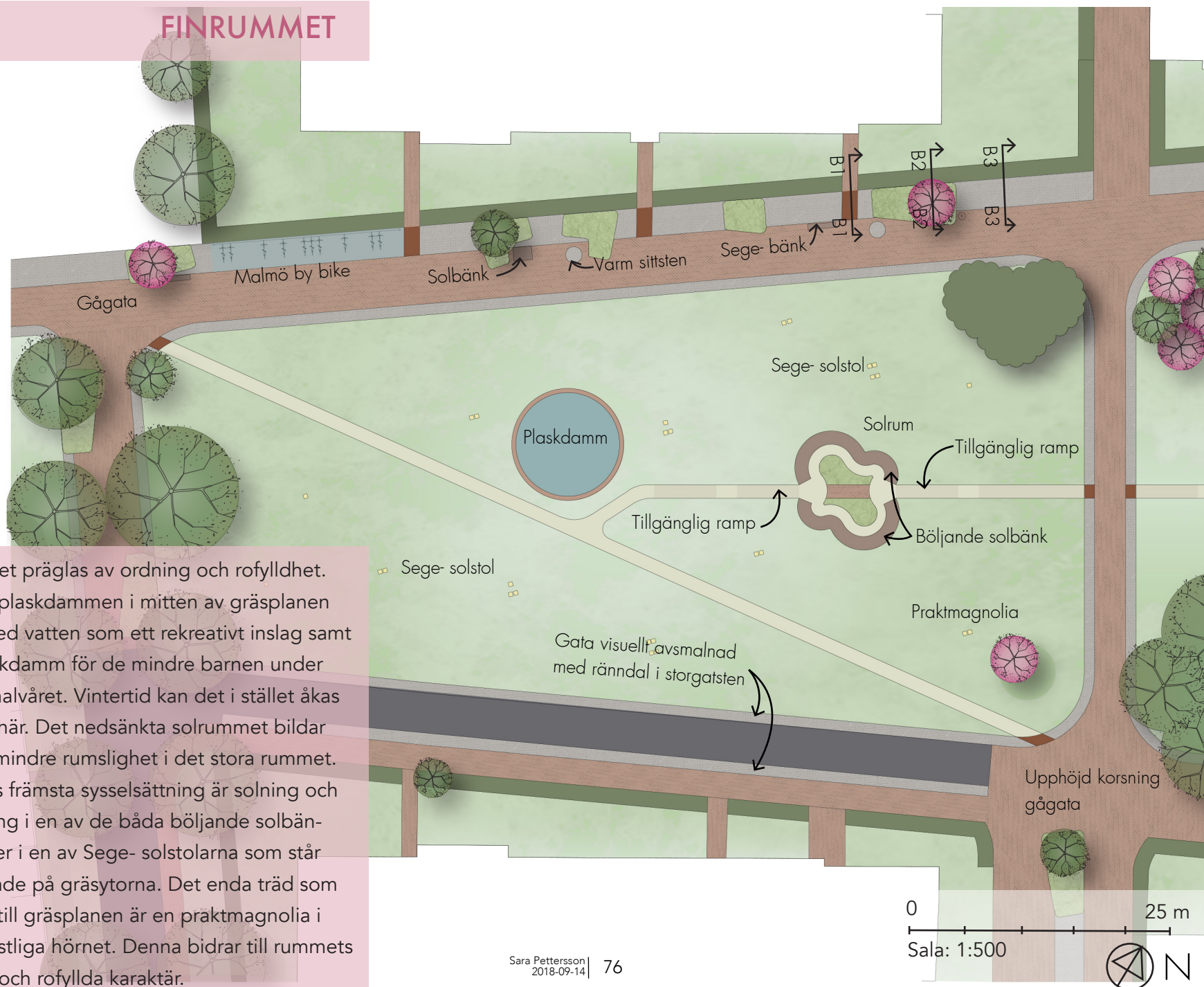
Entrétorget

Hela entrétorget är belagt med storgatsten, vilket är ett material som återkommer inne i området längs mittaxeln. Huvudtanken med entrétorget är att det ska representera Sege parkområdet, både vad det gäller material, möblemang och växtmaterial. Uppvuxna träd från mittaxeln, en Valnöt samt tre Naverlönnar har flyttats från den första gräsplanen på mittaxeln till entrétorget. Anledningen till att träden valdes att flyttas var för att möjliggöra ett konsekvent sätt att arbeta med växtmaterial på mittaxeln. Att flytta träd i stället för att plantera nya känns även som ett ekologiskt hållbart sätt att arbeta med trädmateriäl, samtidigt som entrétorget får ett uppvuxet material direkt, vilket även representerar resten av Sege park.

Sektion A-A, 1:200

FINRUMMET

Finrummet präglas av ordning och rofylldhet. Den lilla plaskdammen i mitten av gräsplanen bidrar med vatten som ett rekreativt inslag samt som plaskdamm för de mindre barnen under sommarhalvåret. Vintertid kan det i stället åkas skridsko här. Det nedsänkta solrummet bildar med en mindre rumslighet i det stora rummet. Rummets främsta sysselsättning är solning och avkoppling i en av de båda böljande solbänkarna eller i en av Sege-solstolarna som står utplacerade på gräsytor. Det enda träd som adderas till gräsplanen är en praktmagnolia i det sydostliga hörnet. Denna bidrar till rummets prydliga och rofyllda karaktär.

Finplantering

Perennplanteringen i det nedsänkta rummet karaktäriseras av blommande perenner som skall vara vackra att titta på. Arter som förekommer är bland annat Röllika, Solhatt, Jätteverbena, Trädgårdskantlök, Liten flocknäva, Japansk sockblomma, Blåtåtel med flera.

Bild: 1, Chapstickaddict@flickr, 2007 (CC BY-NC-ND 2.0); 2, Kerry Garratt@flickr, 2009 (CC BY-SA 2.0); 3, Proteinbiochemist@flickr, 2015 (CC BY-NC 2.0).

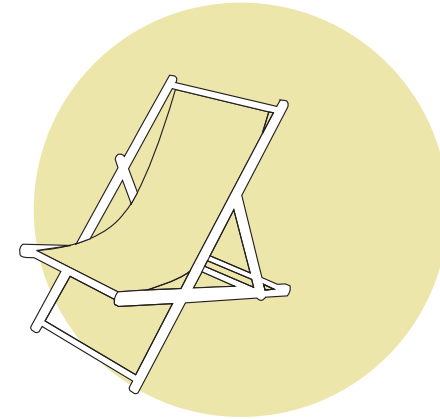
Gågatan

Yta av storgatsten längs båda sidor om gågatan är skålad och fungerar som en rännal. Den skålade zonen i storgatsten avsmalnar visuellt gågatan för att tydligt avvisa bilister. Rännaldalen synliggör även dagvattnet som blir ett rekreativt och smidigt sätt att synliggöra och leda dagvatten.

Planteringen längs gågatan fungerar som en förlängning av förgårdsmarkerna men för allmänheten. Planteringen ska tåla periodvis med översvämning och torra då de är placerade i anslutning till den skålade zonen med storgatsten. Planteringen har liknande perennsammansättning som den nedsänkta planteringen på entréorget. Trädarter som förekommer är Katalpa och Rödlönn som även dem ska tåla periodvis med översvämning och torra.

Sege- solstolen

På gräsplanerna i inrummet finns solstolar i samma solgula färg som de gamla vårdbyggnaderna. Solstolarna är flyttbara så att besökarna kan anpassa dem efter individuellt behov. Principen för solstolarna är att de ska vara relativt tunga så att ingen går iväg med en solstol men tillräckligt lätta för att få att flyttas en liten bit. Tanken är att de ställs ut på våren och plockas in för vinterförvaring på hösten.

Nedsänkt solrum

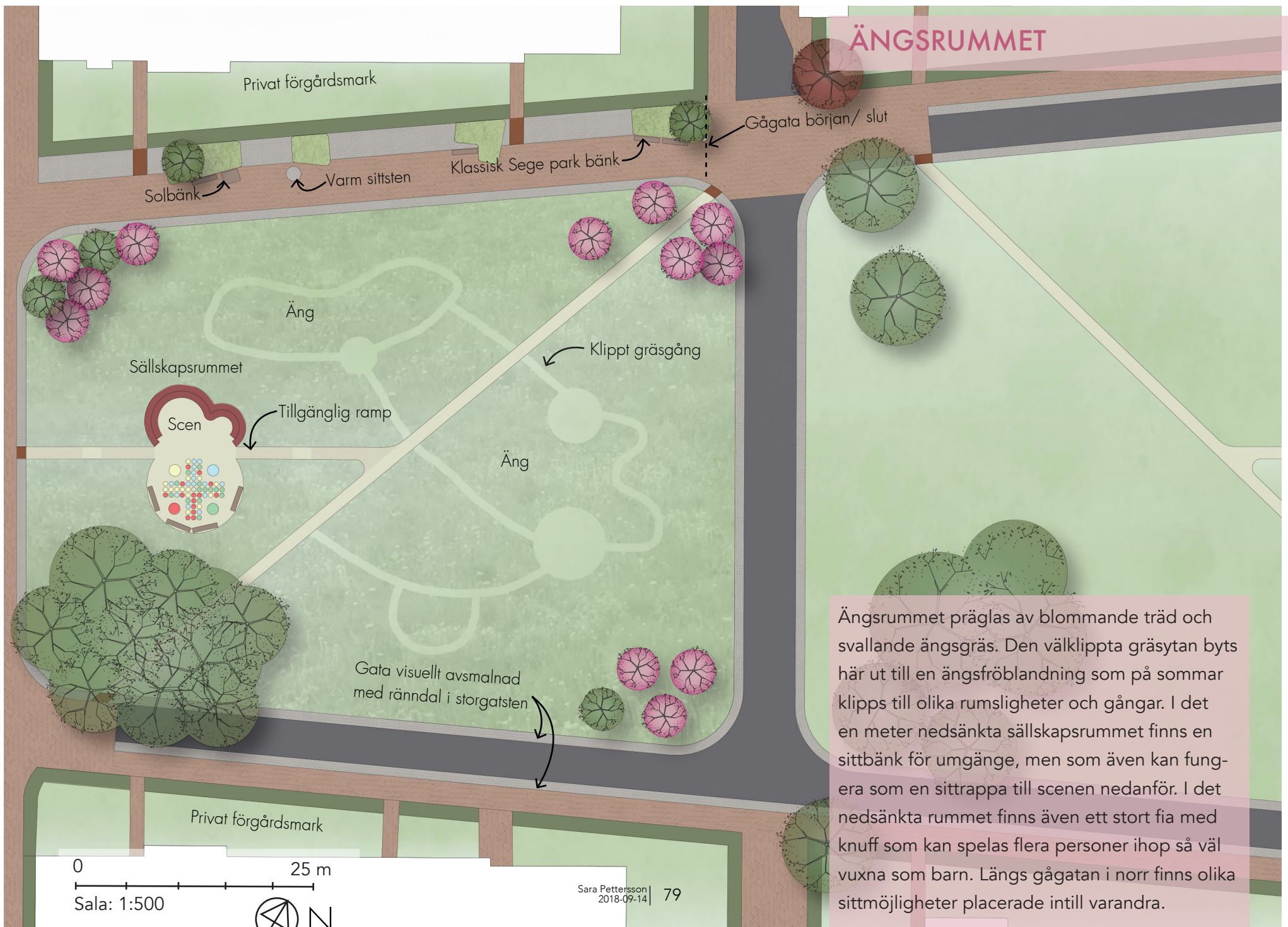
Det nedsänkta solrummet har två böljande solbänkar längs vardera sida av rummet som är utformade som en solsäng. Granitprofilen på långbänken matchar de klassiska Sege bänkarna precis som den solbänk som finns längs gågatan. Formen och storleken på solrummet formar ett intimt rum i det annars stora rummet som mittaxeln utgör. Rummet rymmer uppskattningsvis fyra sällskap (alternativt ett större som till exempel en dagisklass). Sällskapens storlek kan vidare variera från allt från 1 till cirka 5 personer utan att de inkräktar på varandras personliga utrymme. Bänkarna kommer troligtvis uppfattas som fullsatta med fyra sällskap. I mitten av solrummet finns en perennplantering som både verkar något avskiljande men även som en vacker och omsorgsfull detalj i rummet. Rummet är precis som övriga rum placerade på en sidoväg till den annars diagonala gångvägen. Anledningen till att de placerade på en sidoväg är för att man aktivt skall kunna välja sin väg.

Om man inte vill gå igenom rummet av någon anledning skall inte detta vara ett måste utan ett frivilligt val.

Rummet är endast nedsänkt en meter för att det inte skall upplevas otryggt för att det är för stängt, men samtidigt bilda en rumslig upplevelse när man vistas i rummet. Vidare är gångvägarna rampad ner till rummet i en svag lutning så att alla skall kunna ta del av rummet. Sidostyckena i rampen består av gjutjärn, ett material som återfinns i detaljer som på räcken och dricksfontäner i området idag.

ÄNGSRUMMET

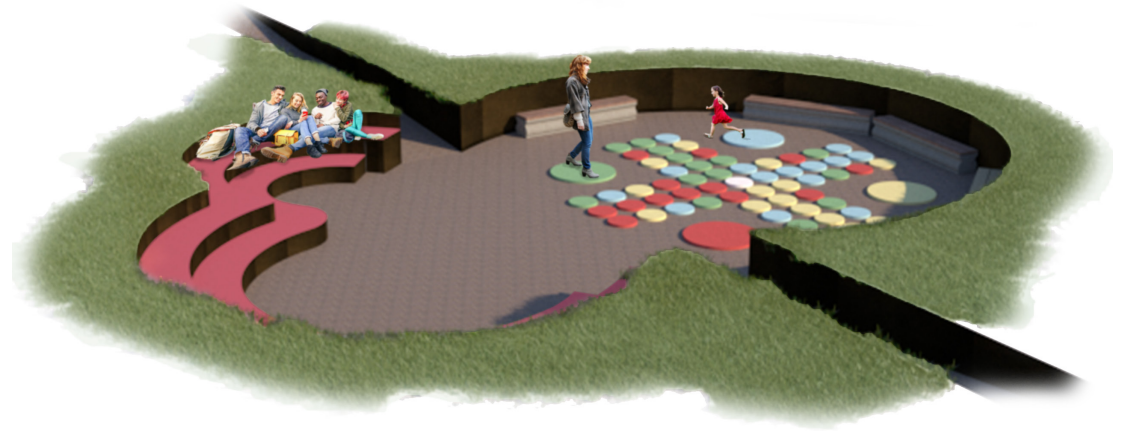
Ängsrummet präglas av blommande träd och svallande ängsgräs. Den välklippta gräsytan byts här ut till en ängsfröblandning som på sommar klipps till olika rumsligheter och gångar. I det en meter nedsänkta sällskapsrummet finns en sittbänk för umgänge, men som även kan fungera som en sitttrappa till scenen nedanför. I det nedsänkta rummet finns även ett stort fia med knuff som kan spelas flera personer ihop så väl vuxna som barn. Längs gågatan i norr finns olika sittmöjligheter placerade intill varandra.

Nedsänkt sällskapsrum

Det nedsänkta rummet i ängsrummet har fått karaktären av ett sällskapsrum i val av utformning och aktiviteter. Här finns ett stort fia- med- knuff spel som flera personer kan spela tillsammans där deltagarna själva är spelpjäserna. Spelet kan engagera många spelare samtidigt och verka integrerande mellan olika grupper så väl som generationer. Runt fia- med- knuff spelet finns bänkar för de som bara vill observera spelet.

På andra sidan av rummet finns en sittrappa i två steg som löper längs ena sidan av rummet. Sittrappan kan både fungera som en uppehållsplats men även som en mötesplats då ytan nedanför sittrappan kan bli en naturlig scen.

Rummets aktiviteter är utformade så att man aktivt kan välja att delta eller sitta sidan om och titta på om så önskas. Precis som i finrummet är gångvägen rampad ner till rummet för bättre tillgänglighet. Sidostyckena i rummet är också gjorda av gjutjärn.

Blommande och fruktgivande träd

Samtliga träd i ängsrummet är nyplanterade förutom den grupp av pelarenbok träd som står i det sydvästra hörnet, vilket är en karaktäristisk grupp med träd för mittaxeln som tillsammans formar en stor sammanhängande trädkrona. Även en oxel i det sydostliga hörnet är bevarat. Nya träd som planteras i ängsrummet är till exempel prydnadsapel, Tulpanträd, Hagtorn och Hassel. Träden karaktäriseras av blommande och fruktgivande arter som förstärker ängskänslan i rummet. En rik artvariation används i rummet för att upprätthålla den stora artvariation som även är typiskt för området. Samtliga arter som används går att finna i området idag.

Ängen

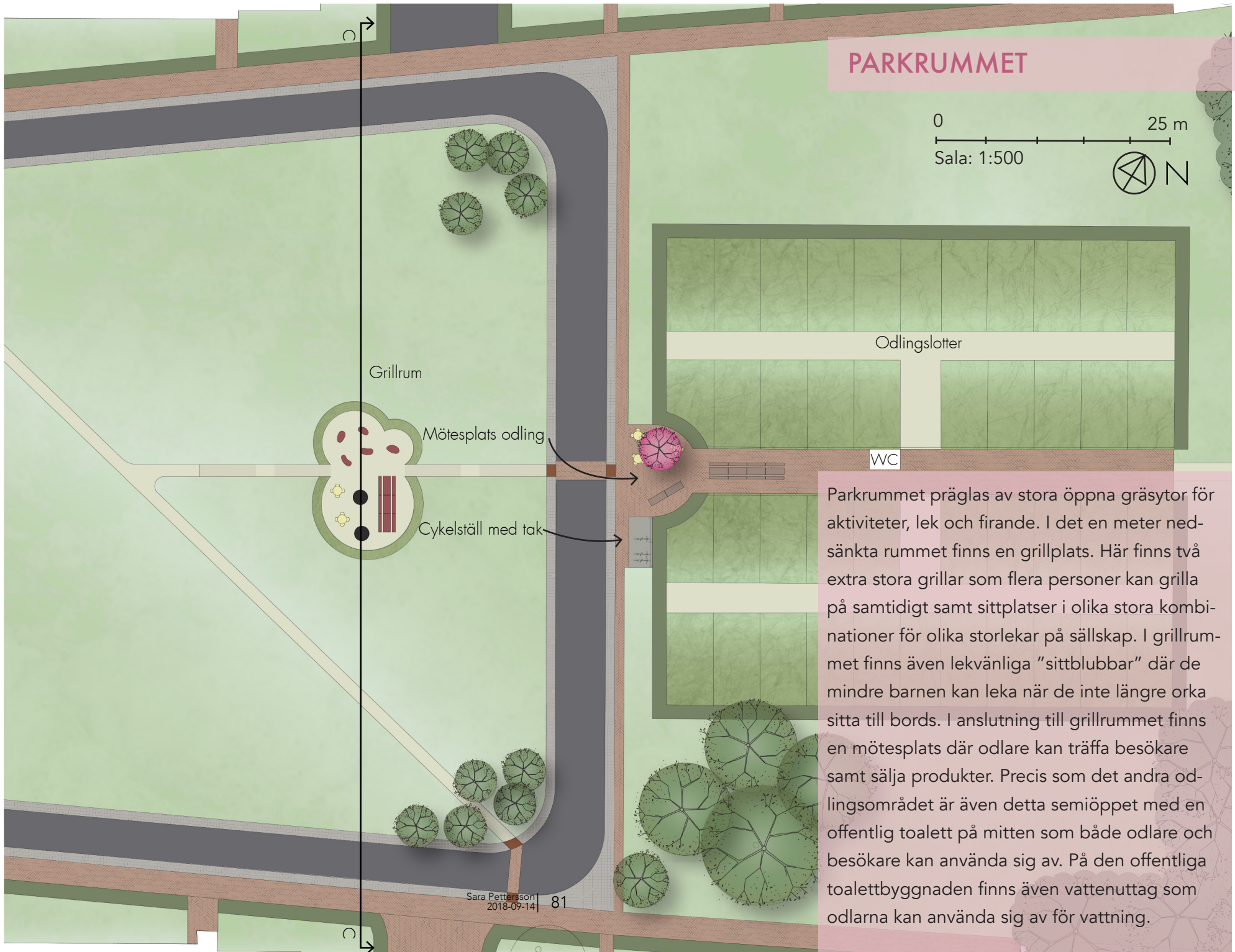
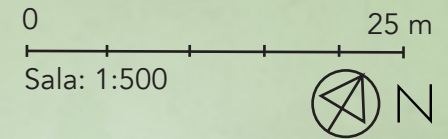

Till skillnad från de två övriga gräsplanerna är gräset i ängsrummet utbytt mot en ängsfröblandning. Sommartid klipps gångar upp och mindre rumsligheter upp i den höga ängen.

Bild: Inspiration till hur ängen kan forma gångar och umsligheter på sommaren.
Foto: Pratensis AB

PARKRUMMET

Parkrummet präglas av stora öppna gräsytor för aktiviteter, lek och firande. I det en meter nedsänkta rummet finns en grillplats. Här finns två extra stora grillar som flera personer kan grilla på samtidigt samt sittplatser i olika stora kombinationer för olika storlekar på sällskap. I grillrummet finns även lekvänliga "sittblubbar" där de mindre barnen kan leka när de inte längre orka sitta till bords. I anslutning till grillrummet finns en mötesplats där odlare kan träffa besökare samt sälja produkter. Precis som det andra odlingsområdet är även detta semiöppet med en offentlig toalett på mitten som både odlare och besökare kan använda sig av. På den offentliga toalettbyggnaden finns även vattenuttag som odlarna kan använda sig av för vattning.

Mittaxeln

Parkrummet karaktäriseras som tidigare nämnt av öppna gräsytor kantade med träd i vardera hörn. I sektionen nedan syns de två olika rumsligheter som bildas i parkrummet, det stora rummet som avgränsas av de båda gamla personalbostäderna på vardera sida om gräsplanen, samt det mindre och mer intima grillrummet.

De nyplanterade träden längs den östra sidan av gräsplanen karaktäriseras av storvuxna parkarter som Skogsek och Skogslönn, blandat med mer exotiska arter som Katsura och Robinia. Parkrummet som är den sista av de tre gräsplanerna och som ligger närmst parken i öster har, på grund av sin placering, fått en parkkaraktär som även fungerar som en övergång mot parken. Parkkaraktären genomsyrar därför även gestaltningen av gräsplanen, dess funktioner/ aktiviteter så väl som val av trädarter.

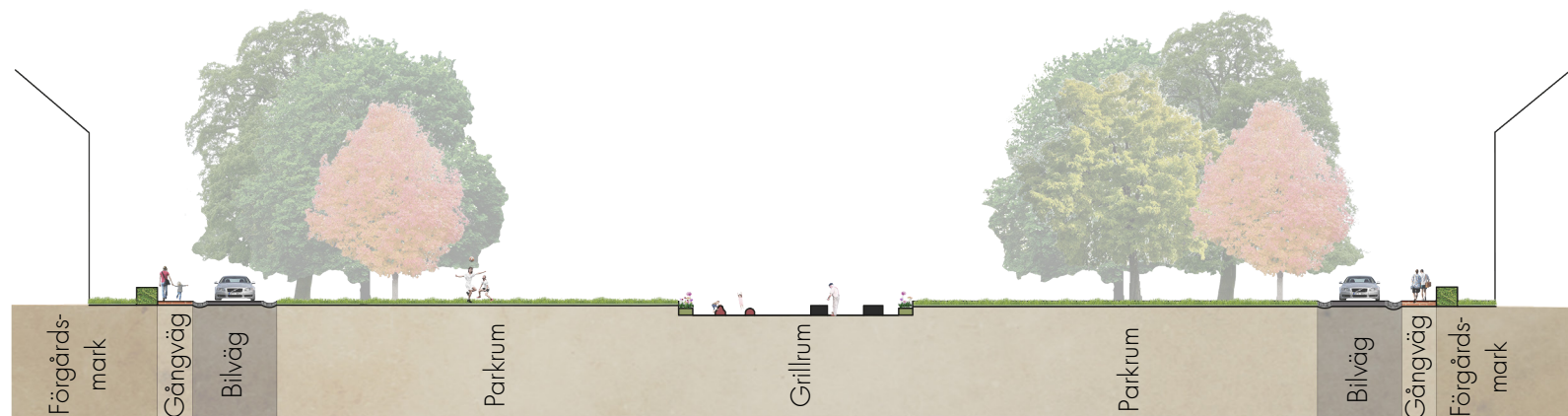
Parkplantering

Perennplanteringen i det nedsänkta grillrummet karaktäriseras av en mix av ätbart och robusta klassiska perenner. Exempel på perenner som förekommer här är bland annat Gräslök, Smultron, Mynta, Röd rudbeckia, Kärleksört, Brittsommaraster, Stäppsalia med flera.

Bild: 1, foxandfern@flickr, 2014 (CC BY-ND 2.0);

2, Forest and Kim Starr@flickr, 2008 (CC BY 2.0).

Sektion C - C, 1:400

Nedsänkt grillrum

Utformningen på grillrummet är tänkt som en naturlig mötesplats där man samlas kring mat. Att använda extra stora grillar och långbord möjliggör att även stora sällskap får plats. Stora tilltagna mötesplatser kan vara ovanligt i offentliga sammanhang då sittplatserna oftast är gjorda för mindre sällskap på två till fem personer. I grillrummet finns två extra stora grillar, ett långbord med plats för cirka arton personer samt två mindre caféset med plats för två sällskap upp till fyra personer. På motsatt sidan om grillområdet finns lekvänliga "sittblubbar" likt Monika Goras skulpturer som kan användas som lekredskap för mindre barn, samtidigt som de är skulpturer som är vackra att titta på.

Den upphöjda perennplanteringen som kantar rummet skänker färg och en hemtrevlig atmosfär till rummet, samtidigt som en del av växtmaterial från planteringen kan användas i matlagningen eller picknicken. 'Sittblubbarna' och långbordets färg blir ett lekfullt inslag i rummet så väl som till mittaxeln utan att störa mittaxelns annars harmoniska och sparsamma färgsättning.

Belysningsplan principer

0 50 100 m
Sala: 1:1500

Längs de diagonala gångvägarna används ett svagare ledande ljus som ligger i nivå med marken alternativt endast något upphöjda för att inte störa gräsplanernas öppna karaktär. Någon form av pollare skulle eventuellt också kunna tänkas användas. Pollarna skulle förstärka de diagonala gångvägarna och ge ett bättre ljus, men stora gräsplanernas öppna karaktär i större grad.

Då flera fönster och entréer är vända ut mot mittaxeln kommer ljus från fönster och entréer påverka platsens ljussättning. Ljus från fönster och entréer ger uppfattningen av att den omkringliggande miljön är upplyst. Upplyst omkringliggande miljö kan bidra till en ökad trygghet.

Vegetationen som markerar viktiga korsningar belyses på ett sätt så att den inte upplevs otrygg, samtidigt som noderna får en tydlig markering även kvälls- och nattetid.

Objekt belyses och framhävs vilket leder blicken till dem. Objektbelysningen tillför samtidigt en ny dimension till objektet kvällstid vilket kan vara ett intressant och spännande inslag till platsens belysning.

Den befintliga Sege park lyktstolpen används längs de stora rörelsestråken. Den klassiska lyktstolpen bevaras för att stärka området kulturhistoria och bevarandevärde. Ljuskällan som används skall återge detaljer och färg korrekt.

Mötesplatserna belyses från flera olika ljuskällor för att skapa en rumslig och "hemtrevlig" belysning. Genom en rumslig belysning av mötesplatserna möjliggörs användning av mötesplatserna även kvällstid, samtidigt som tryggheten ökar genom god uppsikt.

Diskussion

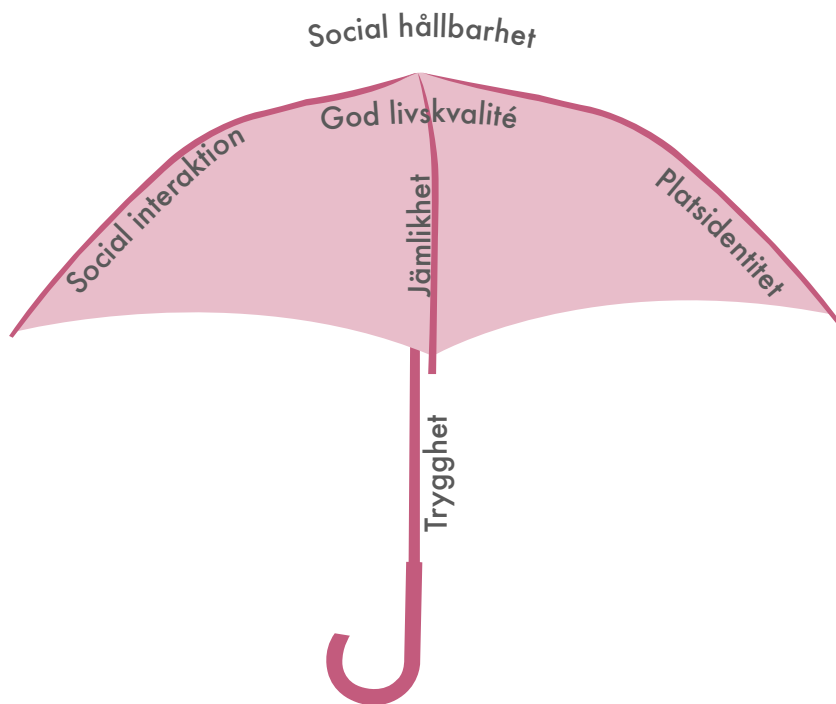
Innan arbetet med gestaltning för social hållbarhet kunde inledas var det väsentligt att börja med att besvara frågeställningen "Vad innebär social hållbarhet". De två tolkningarna som Partridge (2005) och Dempsey et al. (2011) presenterar har vägt tyngst vid tolkning av begreppet social hållbarhet i arbetet. Gemensamt för de båda tolkningarna är att de menar att det är flera faktorer som tillsammans skapar social hållbarhet. Det är alltså inte ett enskilt fenomen som är social hållbarhet, utan i stället flera viktiga faktorer i en människas liv som tillsammans skapar en socialt hållbar tillvaro. Att det är flera olika faktorer som tillsammans skapar ett socialt hållbart samhälle är även ämnets komplexitet. Då dessutom dessa faktorer till stor del är en individuell uppfattning är konceptet av ett socialt hållbart samhälle mycket individuellt. I den täta staden där många människor bor och samsas om samma platser blir frågan om social hållbarhet ännu svårare då alla individers behov ser olika ut. Landskapsarkitektens roll är därför mycket betydelsefull vid gestaltning av urbana miljöer. Det är landskapsarkitektens uppgift att tolka och gestalta de offentliga miljöerna och tillgodose individers behov och önskemål som i sin tur kan möjliggöra för att social hållbarhet skall kunna uppstå.

Den egna tolkningen

För att vidare kunna använda de teorier som tolkningarna av begreppet social hållbarhet utgjorde och på så vis besvara frågeställningen: "Hur kan vi gestalta för social hållbarhet i vår utemiljö?" krävdes först att en egen tolkning gjordes för att som

landskapsarkitekt kunna använda teorierna i ett gestaltungsförslag. Precis som tidigare jämförda tolkningar av social hållbarhet bestod även den egna tolkning av flera olika faktorer: trygghet, jämlikhet, god livskvalité, social interaktion och platsidentitet. Den egna gjorda tolkningens faktorer fokuserade på faktorer som är direkt påverkningsbara i den byggda miljön.

Genom hela arbetet har trygghet varit en återkommande faktor vilket beror på att det ständigt återkommit som grund för övriga faktorer. Jag ser min tolkning av social hållbarhet som ett paraply. Paraplyet och dess funktion är social hållbarhet. Paraplyduken spänns upp med hjälp av de tre faktorerna jämlikhet, social interaktion och platsidentitet. Paraplyduken motsvarar vidare en god livskvalité, vilken kräver de tre bärande faktorerna för att kunna uppnås. Bärande för hela konstruktionen är "mittpinne" som är mycket väsentlig för ett paraplys funktion, vilket i min jämförelse är en symbolik för trygghet. Utan trygghet faller samtliga andra faktorer av social hållbarhet och paraplyet förlorar sin funktion.

Figur 13. Figur av paraplysymbolik av socialt hållbar gestaltning.
Figur: Sara Pettersson, 2018.

Gestaltningförslagets principer

För att besvara den tredje och sista frågeställningen: "Hur kan vi gestalta utemiljön för att skapa förutsättningar för social hållbarhet vid förtätning i en kulturhistorisk särskilt värdefull miljö?" användes mittaxeln i Sege park som en fallstudie. Mittaxeln är ett av områdets kanske mest karaktäristiska och mest bevaradevärda beståndsdel från sjukhusområdets byggnation. Anledningen till att mittaxeln är en mycket bevarandevärd beståndsdel är dels på grund av att den är och var en viktig struktur som format resten av området, men även för att den visar på den vårdfilosofi som användes på 1930- talet. Att bevara mittaxeln intakt som den är idag skulle kunna tänkas vara försvarbart. Eftersom mittaxeln är och kommer att fortsätta vara mycket betydelsefull för området ansågs omgestaltning och anpassning till det nya området och dess nya användning som nödvändig. För att arbeta med omgestaltning av mittaxeln samtidigt som dess viktigaste strukturer och rumsligheter bevaras användes konceptet "Bevara- addera- förvalta". Genom konceptet som ligger till grund för gestaltningens arbetet har arbetet med gestaltningen skett i två lager där det första lagret består av bevarandevärda strukturer och rumsligheter och det andra lagret av själva adderingen. Konceptet gör att gestaltningens förslag kan uppfattas som blygsamt då platsen så som den ser ut idag känns igen i förslaget. Gestaltningens grepp med stor fokus på bevaring har varit ett medvetet val och ett grepp som ansetts nödvändigt för arbete med platsens och dess befintliga kvalitéer. Konceptet och gestaltningens greppet återkopplar även till mina mål med uppsatsen vilket bland annat var att undersöka hur man kan skapa förutsättningar för social

hållbarhet i en urban miljö vid gestaltning av utemiljön. Målet innebär bland annat att förvalta och utveckla befintliga kvalitéer på platsen.

Vid framtagning av gestaltningsförslaget vägde, förutom Malmö stads gestaltningsprogram, även Malmö stads idébanksskrift, UrbanX (2013b), samt Malmö stads strategi för utveckling av platser och strukturer för ökad fysisk aktivitet på allmänna platser, Program för aktiva mötesplatser (2015) tungt i gestaltningsarbetet. Att dessa tre dokument påverkat gestaltningen kan tydligt ses i de aktiviteter som finns i gestaltningsförslaget och även tankar kring hur mötesplatser är utformade. Ett exempel på detta är de grupper av olika sittmöbler i anslutning till varandra längst gågatan som enligt Malmö stad (2015) kan leda till ökad social interaktion mellan olika samhällsgrupper och generationer.

Utvärdering av gestaltningsförslaget

I gestaltningsarbetet har grundstrukturen försökts hållas enkel och tydlig för att anläggningen skall vara enkel att läsa av och orientera sig i. God orienterbarhet är en viktig faktor för den upplevda tryggheten i området (polismyndigheten i Stockholm län, 2005; Persson, 2007). Gestaltningsförslagets öppna karaktär och raka siktlinjer skapar även en god grund för god uppsikt vilket kan försäkra om att inga verkliga faror finns (Polismyndigheten i Stockholms län, 2005). De gamla vårdbyggnaderna med entréer och fönster ut mot mittaxeln och förgårdsmarker skänker en småskalighet och variation till platsen vilket inte enbart gör platsen mer intressant utan kan även göra att den kan upplevs

mer trygg (Jacobs, 2005). Exklusiva materialval och inslag så som marktegel, storgatsten, gjutjärn och perennplanteringar kan vidare också bidra till en förhöjd känsla av omsorg vilket kan bidra till en ökad upplevd trygghet på mittaxeln (Polismyndigheten i Stockholm län, 2005; Persson, 2005). Belysningsprincipen för området med prioritering på gående och cyklister, rumsbildande belysning genom flera olika ljuskällor samt intressant belysning av objekt kan bidra till en förhöjd trygghet på platsen (Jacobs, 2005; Persson, 2007; Polismyndigheten i Stockholm län, 2005).

Flexibiliteten i gestaltningsförslaget med öppna stora gräsytor, anpassningsbara sittmöbler och olika sorters mötesplatser skulle kunna bidra till platsens jämlikhet. De aktiviteter som valts ut på platsen har varit aktiviteter som ansetts enkla, kostnadsfria och som inte kräver någon eller liten förkunskap. Enkla och kostnadsfria aktiviteter kan tilltala en så bred målgrupp som möjligt men även verka tillgänglig och jämlik för platsens alla användare. På platsen har det inte planerats för särskilt många aktiviteter. Ytorna fungerar som ett grönt andrum där användarna kan sitta och läsa en bok, umgås med familj och vänner, ha picknick, grilla med mera. Anledningen till de få aktiviteterna längs mittaxeln är att det redan finns eller planeras att byggas flera olika aktiviteter i nära anslutning till mittaxeln, se analys "Nya målpunkter" samt "Närområde". Att mittaxeln är en kulturhistorisk särskilt värdefull miljö har varit begränsande när det kommit till fasta aktiviteter då större fasta objekt rekommenderades att undvikas för att inte störa viktiga siktlinjer eller gräsplanernas öppna karaktär. Vidare kan jag i efterhand se att det även hjälpt mig med gestaltningen

då platsen fört tankarna och idéer bortom fasta aktiviteter vilket i stället har mynnat ut i mer flexibla ytor som förhoppningsvis kan fungera under en längre tid.

Målet med gestaltungsförslaget är att det ska kunna bidra till en god livskvalité både för de boende men även för besökare från andra delar av Malmö. Flera av Patrik Grahns åtta parkkaraktärer anses finnas i gestaltungsförslaget men dock inte alla. Precis som Skärbeck et al. (2014) tog upp, är vissa av Grahns karaktärer motsägelsefulla. Till exempel kan rofylld och samvaro vara två motsägelsefulla karaktärer. I mitt gestaltungsförslag anses de flesta av Grahns parkkaraktärer kunna identifieras: rofylld, artrikedom, rymd, vidd/ allmänlig, refug/ viste, samvaro/ möte och kultur. Vissa av karaktärerna är mer tydliga än andra. Många av rumsligheterna och mötesplatserna skapar möjlighet till oväntade möten, planerade möten så väl som möjlighet till att dra sig undan för eftertanke och avslappning. Flera av ytorna har försökts göras flexibla för att kunna tilltala så många användare som möjligt men även låta användarna finna sin egen användning av platsen. Med potential till att flexibelt kunna använda platsen finns förhoppning om att gestaltningen skall kunna bidra till en god livskvalité. Det är dock svårt att kunna förutspå användarnas behov då det inte bor någon i området idag. Att det inte bor någon i området idag har gjort att deltagarprocesser där önskemål om funktioner och mötesplatser från boende inte varit möjlig.

För att möjliggöra till en god social interaktion både mellan boende i området, mellan boende och besökare och mellan

besökare har det satsas mycket på olika sorters mötesplaster i gestaltungsförslaget. Eftersom mötesplatser och social interaktion även gynnar tryggheten i området ansågs det vara extra viktigt med gott om mötesplatser. På mötesplatserna i området finns det gott om sittmöjligheter i form av blandade sittgrupper längs gågatan, sittrappor, flyttbara solstolar, långbord och bänkar med mera. Anledningen till att ett så stort antal olika sittmöbler blandades var dels för att tilltala så många människor som möjligt men även för att underlätta för social interaktion mellan olika grupper av människor, generationer, boende i området och besökare. Då de båda odlingslotterna i området är för både människor från andra delar av Malmö och boende i området ansågs det viktigt att öppna upp dessa samtidigt som det kan finnas en önskan att hålla dem stängda från odlarnas sida. Lösningen blev en semiöppen lösning där själva odlingslotterna är inhägnade med staket men att det finns mötesplatser inne i odlingsområdena där alla är välkomna. Syftet med mötesplatser inne i odlingsområdena är dels att öppna upp för åskådning för människor som kanske inte odlar men som ändå är nyfikna, men även för att möjliggöra för möten mellan odlare och ickeodlare. Mötte mellan olika samhällsgrupper kan enligt Gehl skapa en större förståelse för andra människor vilket även kan bidra till en ökad trygghet (Gehl, 2010).

Genom gestaltungsförslaget hoppas mittaxeln få en stark identitet. Genom ett tydligt och något udda utformning med nedsänkta rum, förhoppningsvis en stark social plats där människor möts, delar historier och skapar nya får platsen en stark iden-

titet. Områdets starka odlingsprofil och tydliga kulturspår från sjukhustiden kan också tänkas bidra till platsens identitet. Vidare är det svårt att säga i förväg om platsen kommer få en tydlig identitet eller inte då det även beror på platsens användare och hur den sociala sammansättningen ser ut på platsen. Den sociala sammansättningen är något som kan tänkas förändras över tid beroende på vilka människor som bor och vistas på platsen.

Avslutande reflektioner & process

Deltagarprocessen i arbetet var inte en riktig deltagarprocess i bemärkelsen att boende i området fick vara med och påverka sin närmiljö, utan i detta arbetet en tidigare utförd workshop med skolbarn från Kirsebergsskolan. För framtida gestaltungsförslag, speciellt med social hållbarhet i fokus, kan deltagarprocesser tänkas vara en mycket viktig del av gestaltungsarbetet. Deltagarprocess var även något som både Partridge (2005) och Dempsey et al. (2011) tog upp i sina båda tolkningar av social hållbarhet. Då det inte finns några boende i Sege park idag fanns det dock ingen möjlighet att genomföra en deltagarprocess. Den form av deltagarprocess som togs upp i arbetet kom dessutom endast från en grupp, skolbarn. Andra önskemål hade troligtvis kommit fram om andra grupper, till exempel boende i närområdet, också fått vara med och deltagit. En deltagarprocess med boende i närområdet var dock inte möjligt att genomföra inom detta arbetets tidsram, vilket även kan ses som ett av arbetets svagheter.

Redan innan jag påbörjade arbetet var jag medveten om att ämnet jag valde var ett mycket brett ämne. Att avgränsa sig har varit

mycket svårt och varit en ständig utmaning genom hela arbetet. Ju mer jag lärt mig inom ämnet, ju mer har jag insett hur komplext ämnet är och hur många faktorer som spelar in i social hållbarhet. I den egna tolkningen gick varje faktor igenom relativt kort för att hålla samman arbetet. Detta var ett medvetet val som gjordes dels på grund av det utsatta tidsrammen men ett val som också var väsentligt för att kunna förmedla en helhet inom ämnet. En av de kanske viktigaste lärdomarna som gjorts genom arbetet var hur olika faktorer inom social hållbarhet hänger samman, men även ämnets komplexitet och bredd. För att social hållbarhet skall uppstå krävs det att många professioner arbetar tillsammans. Som landskapsarkitekt kan man inte lösa hela frågan, men bidra och spela en betydelsefull roll då den offentliga miljön skulle kunna ses som spelrummet för social hållbarhet.

Att arbeta med en kulturhistoriskt särskilt värdefull miljö har både varit en utmaning men samtidigt väldigt intressant. Jag har delvis känt att det varit något begränsande att ha det kulturhistoriska arvet att anpassa mig till, detta då jag varit något rädd för att förstöra något så viktigt som platsens historia och unika kvalitéer. Jag tror att mitt koncept hjälpte mig väldigt mycket att hantera platsens komplexitet och i stället hjälpt mig att i stället inspireras av platsen i mitt arbete med gestaltungsningen. Som tidigare förklarades i paraplymodellen, figur 13, är god livskvalité mycket viktig för social hållbarhet. Först när individen själv anser att den har en god livskvalité kan social hållbarhet uppnås. En god livskvalité och välmående kan även tänkas var målet med behandlingen av psykiskt sjuka i Sege park på 1930-talet. Dåti-

dens behandlingsmetoder med frisk luft, grönska och aktivitet är kvalitéer som värdesätts och eftersträvas i dagens boendemiljöer. Grunderna för social hållbarhet och de fem faktorerna passar därför mycket väl in med de idealen som Sege park uppfördes med. Att dåtidens vårdfilosofi stämmer bra överens med mitt fokus för gestaltningen, social hållbarhet, har inspirerat mig under arbetets gång, men även hjälpt mig att utveckla och ta platsens historiska arv ett steg längre.

Vidare studier

Nästa steg med gestaltningsarbetet som hade varit mycket intressant att titta vidare på hade varit projektering av förslaget samt ett komplett belysningsförslag. Då belysning är mycket viktig för platsen och avgörande för tryggheten nattetid hade denna behövs utvecklas vidare för att få en komplett miljö när det kommer till social hållbarhet. I gestaltningsförslaget togs endast en principiell belysningsplan upp med förslag på hur platsen hade kunnat tänkas belysas. Anledningen till att endast en principiell belysningsplan presenterades var på grund av att frågan hade behövs undersökas närmre med djupare kunskaper och undersökningar inom ämnet.

Ämnets social hållbarhets bredd har både varit utmanande och samtidigt mycket lärorikt. Varje faktor som togs upp i den egna tolkningen: trygghet, jämlikhet, god livskvalité, social interaktion och platsidentitet, försöktes att hållas kort som tidigare nämnts. Dock är varje faktor i sig mycket breda ämnen som det hade kunnat göras ett helt arbete om. Vidare forskning kring varje faktor samt tillhörande gestaltningsprinciper kring dessa skulle kunna leda till djupare förståelse samt nya innovativa lösningar och idéer. Speciellt intressant skulle vidare studier inom god livskvalité vara då detta var den faktor som ansågs svårast att angripa, men som det förmodligen finns mer forskning om inom andra discipliner.

Källförteckning

Aldwin, C. (2007). *Stress, Coping, and Development*. 2. uppl. New York: Guilford.

Andréasson, A. (2009). *Sege Parks gröna kulturmiljö – Kulturmiljöutredning vid före detta Malmö Östra Sjukhus*. Malmö: ArchaeoGarden (ArchaeoGarden Rapport 2009:03). Tillgänglig: https://malmo.se/download/18.6fb145de1521ab79c0ab549/1491303806641/Sege_Park_Rapport_2009-3_mini.pdf [2018-02-07].

Axberg, S. (2017). *Att stärka identitet*. Sveriges lantbruksuniversitet. Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning/ Landscape Architecture - Master's Programme. Tillgänglig: <https://stud.epsilon.slu.se/11899/> [2018-07-10]

Borén, T. & Koch, D. (2009). *Platser i praktiken och social hållbarhet - Hökarängen och andra små centrumbildningar i fokus*. Stockholm: KTH Arkitektur och Samhällsbyggnad (TRITA ARK Forskningspublikationer 2009:3). Tillgänglig: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:343738/FULLTEXT01.pdf> [2018-07-10]

Boverket (2010a). *Socialt hållbar stadsutveckling*. Karlskrona: Boverket. Tillgänglig: <https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2010/socialt-hallbar-stadsutveckling.pdf> [2018-09-12].

Boverket (2010b). *Plats för trygghet - inspiration för stadsutveckling*. Karlskrona: Boverket. Tillgänglig: https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2010/plats_for_trygghet.pdf [2018-09-12].

Boverket (2016). *Rätt tätt - en idéskrift om förtätning av städer och orter*. Karlskrona: Boverket. Tillgänglig: <https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2016/ratt-tatt-en-ideskraft-om-fortatning-av-stader-orter.pdf> [2018-09-12].

Boverket (2017). *Genomförda projekt inom tryggt och jämnt*. Tillgänglig: <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/uppdrag/avslutade-uppdrag/tryggt-och-jamnt/> [2018-01-01].

Buursink, E. (2015). *The compact city: growth and densification. Plan amsterdam* (2: 2015). Tillgänglig: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:uOG95KTRByQJ:https://assets.amsterdam.nl/publish/pages/713286/planam-02-2015_art2.pdf+&cd=1&hl=sv&ct=clnk&gl=se [2018-07-05].

Connell, J., O'Cathain, A. & Brazier, J. (2014). *Measuring quality of life in mental health: Are we asking the right questions?*. *Social Science & Medicine*, 120, s.12-20 (<https://doi.org/10.1016/j.socsci-med.2014.08.026>).

Dempsey, N., Bramley, G., Power, S. & Brown, C. (2011). *The social dimension of sustainable development: Defining urban social sustainability*. *Sustainable Development*, 19, s. 289-300 (DOI: 10.1002/sd.417).

Douglas, O., Lennon, M. & Scott, M. (2017). *Green space benefits for health and well-being: A life-course approach for urban planning, design and management*. *Cities*, 66, s. 53-62 (<https://doi.org/10.1016/j.cities.2017.03.011>).

Ersgård, S. & Hallström, B. (1995). *Den okända staden: Malmö östra sjukhus* [1935-1995]. Malmö: Psykiatri i Malmö, Universitetssjukhuset MAS.

Folkhälsomyndigheten (2018). *Vad är social hållbarhet för oss?* Tillgänglig: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/motesplats-social-hallbarhet/social-hallbarhet/> [2018-06-11].

Gehl, J. (2010). *Cities for people*. Washington: Island press

Gehl, J. & Svarre, B. (2013). *How to study public life*. Johanneshov: Island press.

Grahn, P. (2005). Om trädgårdsterapi och terapeutiska trädgårdar. I: Johansson, M. & Küller, M. (red), *Svensk miljöpsykologi*. Lund: Studentlitteratur, s. 245- 262.

Grahn, P., Stigsdotter, U., Tenngart Ivarsson, C. & Bengtsson, I-L. (2010). *Using affordances as a health- promoting tool in a therapeutic garden*. London: Taylor & Francis (DOI: 10.4324/9780203853252).

Göteborg stad (2014). *Park och naturområden riktlinjer för jämställdhetsarbete*. Göteborg: Göteborg stad, Park och natur. Tillgänglig: https://goteborg.se/wps/wcm/connect/7857827d-cb5c-4a37-a598-461e8fc9db6c/Parker+och+naturomr%C3%A5den_Riktlinjer+f%C3%B6r+j%C3%A4mst%C3%A4lldhetsarbete.pdf?MOD=AJPERES [2018- 09- 12].

Hafen city Hamburg (2018). *Hafencity development: Facts and figures*. Tillgänglig: <https://www.hafencity.com/en/overview/hafencity-development-facts-and-figures.html> [2018- 07- 05].

Information om Sverige (2016). *Jämlikhet och mänskliga rättigheter*. Tillgänglig: <https://www.informationsverige.se/Svenska/Samhalle/Samhallsorientering/Sidor/J%C3%A4mlikhet-och-j%C3%A4mst%C3%A4lldhet.aspx#> [2018- 08- 21].

Jacob, J. (2005). *Den amerikanska storstadens liv och förfall*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos.

Kelling, G. & Wilson, J. (1982). *Broken windows*. *The Atlantic Daily*, mars. Tillgänglig: <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/1982/03/broken-windows/304465/> [2018-03-19].

Kummel, L. (2006). *Den gläsa staden*. Stockholm: Svenska naturskyddsföreningen. Tillgänglig: https://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/2006_energi_transport_den_glesa_staden.pdf [2018- 09- 12].

Malmö stad (2010). *Så förtätar vi Malmö!*. Malmö: Malmö stad, Stadsbyggnadskontoret (Dialog- pm 2010:2). Tillgänglig: <https://malmo.se/download/18.4d147ba1286e5bcbb4800055507/1491300482784/F%C3%B6rt%C3%A4tning-PM.pdf> [2018-06-12].

Malmö stad (2013). *Urban x- Idébank för Sege park*. Malmö: Malmö stad. Tillgänglig: https://oresundsklassrummet.files.wordpress.com/2012/08/urban-x_idc3a9bank_mars_2013.pdf [2018- 07- 17].

Malmö stad (2014). *Översiktsplan för Malmö- Planstrategi*. Malmö: Malmö stad. Tillgänglig: https://malmo.se/download/18.5bb0a05f-145db1bc43d6ac4/1491302698823/OP2012_planstrategi_antagen_140522.pdf [2018-01-18].

Malmö stad (2015). *Planprogram Sege park- Hållbar spjutspets i en gammal kulturmiljö*. Malmö: Malmö stad, stadsbyggnadskontoret (Pp 6047). Tillgänglig: <https://malmo.se/download/18.76b7688614bb5c-cea094934d/1491305596584/6047+Sege+Park+Godk%C3%A4nt+150212.pdf> [2018-01-08].

Malmö stad (2015). *Program för aktiva mötesplatser, Strategi för utveckling av platser och strukturer för ökad fysisk aktivitet på allmän plats i Malmö*. Malmö: Malmö stad, Gatukontoret. Tillgänglig: http://malmo.se/download/18.4cc94c3815be8cd0d-0b105e/1494414563968/PAMP_beslutad+140203_liten.pdf [2018-09-12].

Malmö stad (2017). *Klart för byggstart i Malmös hållbara modell- stadsdel*. Tillgänglig: <https://malmo.se/Stadsplanering--trafik/Stadsplanering--visioner/Utvecklingsomraden/Sege-Park/Sege-Park-bildnyheter/2017-09-22-%E2%80%8BKlart-for-byggstart-i-Malmos-hallbara-modellstadsdel.html> [2018-03-30].

Malmö stad (2018). *Persontrafik på kontinentalbanan*. Tillgänglig: <https://malmo.se/Stadsplanering--trafik/Stadsplanering--visioner/Framtidens-kollektivtrafik/Persontrafik-pa-Kontinentalbanan.html> [2018- 07- 18].

Norberg-schultz, C. (1979). *Genius loci: Towards a Phenomenology of Architecture*. New York: Rizzoli.

Office of the Deputy Prime Minister (2006). *UK Presidency: EU Ministerial Informal on Sustainable Communities Policy Papers*. London: Office of the Deputy Prime Minister. Tillgänglig: <https://www.scribd.com/document/61142083/Bristol-Accord-Policy-Papers-Cle514f31> [2018-09-12].

Partridge, E. (2005). 'Social sustainability': a useful theoretical framework?. Sydney: University of Technology, Sydney. Tillgänglig: http://www.academia.edu/3678834/Social_sustainability_a_useful_theoretical_framework [2018-09-12].

Persson, H. (2007). *Trygghetsskapande design av Mörby stadspark*. Sveriges lantbruksuniversitet. Institution för stad och land/ Landskapsarkitekturprogrammet. Tillgänglig: https://stud.epsilon.slu.se/12049/1/persson_h_171113.pdf [2018-02-27].

Picavet, HSJ., Milder, I., Kruize, H., de Vries, S., Hermans, T. & Wendel-Vos, W. (2016). *Greener living environment healthier people?: Exploring green space, physical activity and health in the Doetinchem Cohort Study: Exploring green space, physical activity and health in the Doetinchem Cohort Study*. Preventive Medicine, 89, s.7–14 (doi: 10.1016/j.ypmed.2016.04.021).

Polismyndigheten i Stockholms län (2005). *BoTryggt 05*. Stockholm: Forsknings- och utvecklingsenheten. Tillgänglig: <http://media.botryggt.se/2017/06/BoTryggt05-komplett.pdf> [2018-09-12].

Richter, M. (2017). *Hemljus- En kort presentation av ett lyckat konstprojekt där nio nya olika gatlampor utformats i medborgardialog under 2016*. Tillgänglig: <http://www.konst.org/swe/Hibiskus2.pdf> [2018-07-11].

Seoul metropolitan facilities management corporation (2009). *Background*. Tillgänglig: <http://www.sisul.or.kr/grobal/cheonggye/eng/WebContent/index.html> [2018-07-05].

Skånetrafik (2018). *Söka och beställa tidstabeller*. Tillgänglig: <https://www.skandetrafiken.se/sok-resa/tidtabeller/> [2018-07-18].

Skärbäck, E., Björk, J., Stoltz, J., Rydell Andersson, K. & Grahn, P. (2014). *Green perception for well being in dense urban areas- A tool for socioeconomic integration*. *Nordic journal of architectural research*, (2), s.179-196. Tillgänglig: <http://arkitekturforskning.net/na/issue/view/52> [2018-01-22]

Statistiska centralbyrån (2016), *Enbarnsmammor i olika generationer*. Tillgänglig: https://www.scb.se/contentassets/88a85415620f40a2a-63c3af19905f6cc/be0701_2016a01_br_be51br1603.pdf [2018-07-17].

Stigendal, M. & Östergren, P-O. (Red.) (2013). *Malmös väg mot en hållbar framtid, hälsa, välfärd och rättvisa*. Malmö: Kommission för ett socialt hållbart Malmö. Tillgänglig: http://malmo.se/download/18.3108a6ec1445513e589b92/1491299321604/malmo%C-C%88kommissionen_slutrapport_2014.pdf [2018-02-22]

Stigsdotter, U., Corazon, S., Sidenius, U., Refshauge, A. & Grahn, P. (2017). *Forest design for mental health promotion—Using perceived sensory dimensions to elicit restorative responses*. *Landscape and Urban Planning*, 160, s.1-15 (<https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2016.11.012>).

The high line friends (2018), *History A revitalized piece of New York City's past*. Tillgänglig: <http://www.thehighline.org/about> [2018-07-05].

The local (2017), *Madrid gets 'gay friendly' traffic lights for Pride*. Tillgänglig: <https://www.thelocal.es/20170605/madrid-gets-gay-friendly-traffic-lights-for-pride> [2018-07-10].

The royal parks (2018), *Park deck chairs*. Tillgänglig: <https://www.royalparks.org.uk/parks/green-park/visitor-information/park-deck-chairs> [2018-07-10].

Törnqvist, S. (2018), Rosa sitttrappa på GA torg ska bli startskott för en jämställd stadsmiljö. *Helsingborgs dagblad*. 29 juni 2018. Tillgänglig: <https://www.hd.se/2018-06-29/startskottet-for-en-feministisk-stad-in-stallerades-pa-ga> [2018- 07- 10].

World commission on environment and development (1987). *Our common future*. Oxford: Oxford university press. Tillgänglig: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> [2018- 09-12].

World health organisation (WHO) (2017a). *Mental disorder*. Tillgänglig: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs396/en/> [2018-02-05].

World health organisation (WHO) (2017b). *Physical activity*. Tillgänglig: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs385/en/> [2018-02-06].

Östberg, J. (2013). *Trädinventering av Sege park*. Opublicerad rapport. Malmö: Malmö Stad, Gatukontoret